

VAASAN YLIOPISTO
FILOSOFINEN TIEDEKUNTA

Matias Yli-Juuti

**TIIVISTYVÄ YHDYSKUNTARAKENNE JA PAIKALLINEN
KEHITTÄMINEN ALAJÄRVELLÄ**

Aluetieteen
pro gradu -tutkielma

VAASA 2015

SISÄLLYSLUETTELO

	sivu
KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO	3
TIIVISTELMÄ	5
1. JOHDANTO	7
1.1. Tutkimuskysymykset	9
1.2. Tutkimuksen rakenne	10
1.3. Keskeiset käsitteet	11
2. YHDYSKUNTARAKENNE JA PAIKALLINEN KEHITTÄMINEN	13
2.1. Yhdyskuntarakenne	13
2.1.1. Yhdyskuntarakenteen tiivistymisen tarve	14
2.1.2. Yhdyskuntarakenne tulevaisuudessa	21
2.2. Kylät paikallisen kehittämisen kohteina	24
2.2.1. Paikkaperustainen kehittäminen	26
2.2.2. Kylätoiminta	27
2.2.3. Kylän kehittäminen kylän vetovoimaisuuden kasvattajana	29
2.3. Yhdyskuntarakenteen tiivistämisen ja paikallisen kehittämisen välinen vuorovaikutus	31
3. TUTKIMUSMETODIN JA -ALUEEN KUVAUS	34
3.1. Menetelmät ja aineisto	34
3.2. Tutkimusalueen kuvaus	37
3.2.1. Alajärven kaupunki	37
3.2.2. Hoiskon kylä	40
3.2.3. Myllykankaan kylä	40
3.2.4. Rannankylä	41
3.3. Alajärven sijainti ja yhdyskuntarakenne aluekehittämisen näkökulmasta	42

4. KYLIEN KEHITTÄMINEN ALAJÄRVELLÄ	45
4.1. Kylien kehittämisen tila	45
4.2. Kylätoiminnan aktiivisuus ja resurssit	49
5. YHDYSKUNTARAKENTEEN KEHITYS ALAJÄRVELLÄ	52
5.1. Järvi-Pohjanmaan alueidenkäytön suunnitelma	52
5.2. Yhdyskuntarakenteen tiivistymisen ilmeneminen	54
5.3. Kylien tulevaisuus yhdyskuntarakenteen muutoksessa	55
5.4. Kyläkoulut kylien elinvoimaisuuden ylläpitäjinä	59
5.5. Yhdyskuntarakenteen ohjaaminen	61
5.5.1. Toimintojen ohjaus keskustaan	63
5.5.2. Tiivistämisen tarpeellisuus	67
6. YHTEENVETO	71
LÄHDELUETTELO	78
LIITTEET	
LIITE 1. Teemahaastattelun runko kyläyhdistysten edustajille	89
LIITE 2. Teemahaastattelun runko kaupungin edustajille	90

KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO

Kuvio 1. Alajärven sijainti	9
Kuvio 2. Keskimääräisten asukkaiden vuotuiset hiilijalanjäljet (t CO ₂ e/a) Suomessa eri aluetyypeissä	18
Kuvio 3. Väestön jakaantuminen eri aluetyypeille Suomessa 1980–2011	22
Kuvio 4. Tutkimuskylät sekä Alajärven kyläyhdistykset ja -toimikunnat kartalla	36
Kuvio 5. Alajärven väestöpyramidi vuonna 2014	38
Taulukko 1. Kasvihuonekaasupäästöt (kg CO ₂ -ekv) kulutuksen pääryhmille kaupunki–maaseutu-jaon mukaan vuonna 2012	17

VAASAN YLIOPISTO**Filosofinen tiedekunta****Tekijä:**

Matias Yli-Juuti

Pro gradu -tutkielma:

Tiivistävä yhdyskuntarakenne ja paikallinen kehittäminen Alajärvellä

Tutkinto:

Hallintotieteiden maisteri

Oppiaine:

Aluetiede

Työn ohjaaja:

Ikka Luoto

Valmistumisvuosi:

2015

Sivumäärä: 91

TIIVISTELMÄ:

Hajanaisen yhdyskuntarakenteen problematiikka on noussut erityisen laajasti esille globaalien ilmasto-ongelmien myötä. Pitkistä etäisyyksistä johtuvasta yksityisautoilun runsaasta määrästä seuraa huomattavia kasvihuonepäästöjä. Hajanaisuutta on pidetty myös taloudellisesti ongelmallisena, sillä siinä jäädään ilman kasautumisen etujen tuottamaa taloudellista hyvinvointia ja tehokkuutta. Maaseutu ja maaseutukylät ovat perinteisesti olleet hajanaisen rakenteen ilmentymiä. Kaupungistumisen ja maaltamuuton uhka herättävät kuitenkin maaseudulla halun oman alueen kehittämiseen. Kylissä tämä näkyy muun muassa kyläyhdistysten toiminnassa. Kylien kehittäminen ja yhdyskuntarakenteen tiivistäminen ovat ainakin jossain määrin ideologisesti ristiriitaisia kehittämissuuntauksia, sillä tiivistämisellä haetaan yleensä asutuksen ja muiden toimintojen sijoittumista keskuksiin tai nauhamaisesti teiden varsille.

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin yhdyskuntarakenteen tiivistämisen perusteluita sekä paikallisen kehittämisen lähtökohtia. Tarkastelussa oli myös näiden kahden tekijän välinen linkittyminen. Tutkimusalueena oli Alajärven kaupunki, joka kaupungin nimityksestään huolimatta on melko perinteinen maaseutukunta. Tutkimuksessa syvennyttiin Alajärven yhdyskuntarakenteen muutoksiin sekä kylien ja niiden kehittämisen rooliin kaupungin yhdyskuntarakenteessa. Tutkimuksen aineisto muodostui teemahaastattelusta, joissa kaupungin virkamiesten ja luottamushenkilöiden lisäksi haastateltiin kyläaktiiveja Hoiskon, Myllykankaan ja Rannankylän kylistä.

Haastattelujen perusteella Alajärvellä tapahtuu yhdyskuntarakenteen tiivistymistä. Alajärvellä on tehty huomattavia panostuksia keskustan vetovoimaisuuden parantamiseksi. Samalla kyläkoulujen lakkauttamisista on tullut jokasyksyinen keskustelunaihe. Haastatteluissa ei kuitenkaan saatu yksimielistä vastausta siihen, onko tiivistyminen seurausta kaupungin harjoittamasta keskittämispolitiikasta. Lakkauttamisia ja kyliin suunnattujen kehittämistoimien vähentymistä on perusteltu taloudellisilla argumenteilla. Tiivistymispyrkimykset ovat näkyneet myös kaupungin kaavoituksessa sekä alueidenkäytön suunnitelmassa. Keskustaan tehdyt suuret investoinnit viittaisivat yhä vahvemman seutukeskusstatuksen tavoitteluun. Se saattaa olla myös tulomuuttoa tavoitteleva strateginen valinta, sillä Alajärvi on ollut pitkään muuttotappiollinen kunta. Samalla se on eräänlainen kompromissi palveluiden saatavuudelle, sillä vahvan keskustan kautta Alajärvellä on mahdollista pitää joitakin palveluita, jotka muuten katoaisivat suurempiin keskuksiin. Kylille rakentamista ei kuitenkaan estetä rakennusluvilla, joten tiivistäminen on enimmäkseen välillistä, käytännössä siis palveluiden ja yleisesti kehittämistoiminnan ohjaamista keskustaajamaan.

Kylien kehittäminen on kylien oman aktiivisuuden varassa, sillä kehittämistoiminta on hankevetoista, jolloin ideat lähtevät kyliltä itseltään. Kaupunki ei maksa suoria tukia kylille. Tiivistyminen johtaa kylien tapauksessa siihen, että vahvat ja elinvoimaiset kylät selviävät, kun taas passiivisille syrjäkylille tulomuutto jää olemattomaksi. Tämä puolestaan johtaa pitkällä aikavälillä, jos ei kylien autoitumiseen, niin ainakin niiden merkittävään näivettymiseen. Nykyisellä kehityssuunnalla monien syrjäkylien elinvoimaisuus edellyttääkin kylälähtöisten infrastruktuuri- ja palveluratkaisujen kehittämistä.

AVAINSANAT: yhdyskuntarakenne, keskittäminen, maaseutu, kylät, kylätoiminta, Alajärvi

1. JOHDANTO

”Vähän niinku elättelee toiveita siitä, että olis se mukava, jos sadan vuoden päästä, jos oliskin kehitys muuttunut, ettei kaikkia ois pakotettu johonkin taajamiin.” (H01)

Maaseutu on ollut lisääntyvissä määrin ympäristö- ja talousdiskurssien puristuksessa. Suomen seurattessa muita länsimaita kaupungistumisessa ovat maaseutukunnat vaikean tilanteen edessä. Maaltamuutto, ikääntyvä väestö ja kuntien heikko taloustilanne eivät anna hyviä eväitä ydinmaaseudun ja harvaan asutun maaseudun tulevaisuudelle. Haja-asuminen nähdään taloudellisesti tehottomana yhdyskuntarakenteena muun muassa pitkien etäisyyksien ja kasautumisetujen puuttumisen johdosta. Kun lisäksi globaalit ympäristöongelmat ovat herättäneet keskustelua maaseudun haja-asumisen ekologisesta kestävydestä, ja nimenomaan sen puuttumisesta, ovat haja-asumisen puolustamisen argumentit käymässä vähiin. Niistä yksi on kuitenkin erityisen merkittävä: ihmisten vapaus asua haluamassaan paikassa.

Ydinmaaseudulla ja harvaan asutulla maaseudulla sijaitsevien kuntien tilanne on erityisen vaikea, sillä ne eivät yleensä pääse nauttimaan kasvukeskusten tarjoamasta taloudellisesta hyvinvoinnista. Vähenevät verotulot ja valtionosuudet yhdessä kuntien suurten lakisääteisten tehtävämäärien kanssa johtavat maaseutukunnissa usein huonoon taloudelliseen tilanteeseen. Tällöin joudutaan pohtimaan muun muassa sitä, miten laajaa palvelu- ja infrastruktuuriverkkoa kunta kykenee ylläpitämään, mikä vaikuttaa oleellisesti syrjäisten alueiden vetovoimaisuuteen ja siten yhdyskuntarakenteeseen. Monien palvelujen saataavuus on heikentynyt erityisesti haja-asutusalueilla, mutta negatiivista kehitystä on tapahtunut myös maaseudun taajamissa (Rehunen & Vesala 2012: 39–71).

Keskittämisestä ja tiivistämisestä on tullut hyväksytyn yhteiskuntakehittämisen ydintä (ks. Moisio 2009). Alue- ja yhdyskuntarakenteen tiivistymisen taustalla voi olla luonnollinen kehitys, poliittinen tahtotila tai niiden yhdistelmä. Valtiotasolla tämä tarkoittaa maaseudun ja kuntatasolla etenkin syrjäkylien tyhjentymistä. Kaupunkiseuduilla tapahtuu samanaikaisesti yhdyskuntarakenteen hajautumista, kun muuttoliikkeet kohdistuvat ydinkaupungin sijaan kaupungin reuna-alueille tai sen kehyskuntiin. Maaseutukunnissa tiivistyminen herättää kysymyksen siitä, miten kunta voi selvitä palvelujen, työpaikkojen ja

ihmisten kadotessa kaupunkeihin ja kasvukeskuksiin. Perusteiltaan sama ongelma on myös maaseutukylissä, joissa kärsitään usein työpaikka- ja palveluvajeesta.

Erilaiset uhat herättävät usein vastarintaliikettä. Tästä esimerkkinä ovat kyläyhdistykset. (Kumpulainen 2012: 21.) Aktiivisten kyläyhdistysten pyrkimyksenä on lisätä kylän viihtyisyyttä, jotta kylä pysyisi asutettuna ja palveluiden piirissä. Kyläyhdistysten rooli tulee kasvamaan paikallisessa kehittämistoiminnassa entisestään aluepolitiikan keskittyessä yhä enemmän kaupunkialueisiin. Kyläyhdistysten apuna ovat kuntien lisäksi muut maaseutupolitiikan toimijat, joista tärkeimpiä ovat Leader-ryhmät.

Kylien kehittäminen ja yhdyskuntarakenteen tiivistäminen voivat olla ideologisesti vastakkaisia kehittämissuuntauksia, sillä kylät ovat Suomessa keskimäärin harvakseltaan asuttuja. Toisaalta kylien kehittämisessä on mahdollista tavoitella yhdyskuntarakenteen tiivistymistä esimerkiksi eheyttävän suunnittelun kautta (ks. Sihvonen, Mononen & Sairinen 2013a). Kunta voi myös yrittää muuttaa yhdyskuntarakennettaan niin, että kyläasuminen keskittyisi vain muutamaan tiettyyn kylään, jolloin yhdyskuntarakenne ei olisi liian hajanainen, mutta kyläasuminen olisi silti mahdollista.

Tässä tutkimuksessa pureudutaan yhdyskuntarakenteen käsitteeseen sekä yhdyskuntarakenteen tiivistämisen tarpeeseen ja sen syihin maaseutuasumisen näkökulmasta. Lisäksi tutkimuksessa tarkastellaan paikallisen kehittämisen lähtökohtia. Tutkimuksessa pyritään linkittämään nämä kaksi teemaa ja tarkastelemaan niiden välistä vuorovaikutusta. Tutkimusalueena toimii Alajärven kaupunki, joka hallintomuodostaan huolimatta on perinteinen Etelä-Pohjanmaalla sijaitseva hieman yli 10 000 asukkaan maaseutukunta (kuvio 1). Alajärvi on kärsinyt kohtalaisen voimakkaasta muuttotappiosta 1990-luvun laman jälkeen (Tilastokeskus 2015c).

Tutkimuksessa on otettu erityistarkasteluun kolme Alajärvellä sijaitsevaa kylää, jotka ovat Hoisko, Myllykangas ja Rannankylä. Kylät ovat historialtaan ja sijainniltaan erilaisissa asemissa, mutta niitä yhdistää aktiivinen kylätoiminta. Kylien valinnassa on pyritty huomioimaan myös Alajärven ja Lehtimäen vuonna 2009 tapahtunut kuntaliitos valitsemalla Rannankylä yhdeksi tutkimuskyläksi entisen Lehtimäen kunnan alueelta.

Tutkimuksen empirian pohjana on käytetty kuutta marraskuussa 2014 tehtyä teemahaastattelua, joissa haastateltiin yhteensä seitsemää henkilöä. Tutkimus on siis menetelmällään kvalitatiivinen. Haastateltavista neljä oli kyläaktiiveja. Alajärven kaupungin näkökulmaa teemoihin saatiin luottamushenkilöiden ja virkamiesten haastatteluiden avulla. Näin voitiin tutkia myös sitä, onko kaupungin edustajilla ja kyläaktiiveilla poikkeavia näkemyksiä paikallisen kehittämisen luonteesta Alajärvellä.

Kuvio 1. Alajärven sijainti (Alajärven kaupunki 2015b).

1.1. Tutkimuskysymykset

Tutkimuksessa tarkastellaan yhdyskuntarakenteen tiivistämisen syitä ja perusteluita sekä pohditaan niiden mahdollista näkymistä paikallisessa aluekehittämisessä Alajärvellä. Tutkimuksessa syvennyttään myös Alajärven kylien kehittämisen tilaan ja kylien rooliin Alajärven yhdyskuntarakenteessa. Tutkimuksen tavoitteena on vastata seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Miksi yhdyskuntarakennetta tiivistetään?
2. Miten tiivistäminen näkyy paikallisessa aluekehittämisessä Alajärvellä?

3. Mikä on kylien ja niiden kehittämisen merkitys Alajärven yhdyskuntarakenteessa?

Samalla tutkitaan Alajärven kaupungin tekemiä suuria linjauksia etenkin palveluiden suhteen ja niiden vaikutuksia yhdyskuntarakenteeseen. Aihe on muuttunut entistä ajankohtaisemmaksi vuoden 2009 kuntaliitoksen jälkeen, kun Lehtimäki muuttui itsenäisestä kunnasta yhdeksi Alajärven taajamasta. Keskustelua ovat herättäneet myös kyläkoulujen lakkauttamisuhat sekä keskustaan sijoitetut isot investoinnit. Kun tähän lisätään monen kaupungin heikentyvä talous ja väestökato, ollaan Alajärvellä suurten aluekehittämiseen liittyvien kysymysten äärellä: halutaanko kunta pitää hajautuneesti asuttuna ja maaseutumaisena vai viedä sitä, ainakin keskustan osalta, kaupunkimaisempaan suuntaan?

1.2. Tutkimuksen rakenne

Johdannon jälkeen luvussa 2 syvennyttään yhdyskuntarakenteen käsitteeseen ja siihen, miksi kehittämisdiskurssissa yhdyskuntarakennetta halutaan tiivistää. Luvussa tarkastellaan myös lyhyesti Suomen aluerakenteen muutosta ja siihen liittyviä ilmiöitä, jotka saattavat vaikuttaa maaseutukuntien yhdyskuntarakenteisiin tulevaisuudessa. Lisäksi pureudutaan paikallisen kehittämisen lähtökohtiin, paikkaperustaisuuteen ja kylätoimintaan sekä niiden ja tiivistyvän yhdyskuntarakenteen suhteeseen.

Luvussa 3 esitellään tarkemmin tutkimusmenetelmät ja -alue. Neljännessä luvussa käydään läpi teemahaastattelujen pohjalta paikallisen kehittämisen tilaa Alajärvellä. Luvussa pureudutaan muun muassa siihen, miten kyliä kehitetään Alajärvellä, ja miten ne huomioidaan paikallisessa aluekehittämisessä. Teemahaastattelujen sisältöä käydään läpi myös viidennessä luvussa, jossa tarkastellaan Alajärven yhdyskuntarakenteessa viime vuosina tapahtunutta muutosta sekä kylien roolia yhdyskuntarakenteessa. Viimeisessä luvussa esitellään yhteenveto sekä johtopäätökset ja vastataan kootusti esitettyihin tutkimuskysymyksiin.

1.3. Keskeiset käsitteet

Kylällä viitataan yleensä maaseudulla olevaan yhtenäiseen asuntoalueeseen. Tässä tutkimuksessa kylällä viitataan maaseutukyliin ja taajamien reunakyliin. Sijainnin pohjalta tehdyn tyypittelyn mukaan muita kylätyyppejä ovat kaupunkiseutujen reunakylät ja kaupunkiseutujen lähikylät. Taajamien reunakylillä tarkoitetaan kaupunkiseutujen ulkopuolella sijaitsevien yli 5000 asukkaan taajamien lievevyöhykkeellä olevia kyliä. Lievevyöhyke ulottuu viiden kilometrin päähän taajamasta. (Helminen & Ristimäki 2008: 14–18.) Tutkimuskylistä Hoisko on taajaman reunakylä, sillä Alajärven keskustaajamassa on hie- man yli 5000 asukasta, ja Hoisko sijaitsee lievevyöhykkeen rajoissa (Nieminen 2015: 26). Myllykangas ja Rannankylä ovat sen sijaan maaseutukyliä eli ne sijaitsevat kokonaan lievevyöhykkeen ulkopuolella (Helminen & Ristimäki 2008: 18).

Yhdyskuntarakenteella tarkoitetaan rajatun alueen asumisen, työpaikkojen, virkistysalu- eiden ja palvelujen muodostamaa toiminnallista kokonaisuutta sekä niitä yhdistävää inf- rastruktuuria (ks. luku 2.1.). Yhdyskuntarakenteessa tarkastellaan esimerkiksi työssä- käyntialuetta, kuntaa tai kunnan osaa, kun taas *aluerakenteen* tarkastelutasona on yleensä vähintään maakunnan kokoinen alue. (Ympäristöministeriö 2014; Kuntaliitto 2015). Yh- dyskuntarakenteen *tiivistymistä* tapahtuu, kun toiminnot sijoittuvat aiempaa pienemmälle alueelle, kuten keskuksiin tai nauhamaisesti liikenneväylien varsille.

Tiivistyminen voi olla seurausta luonnollisesta kehityksestä, mutta usein sen takana ovat myös tiivistymiseen tähtäävät poliittiset ratkaisut, jolloin puhutaan *tiivistämisestä*. Tiivis- tämisen sijaan puhutaan usein positiivissävytteisemmin yhdyskuntarakenteen *eheyttämi- sestä*, jolloin uutta rakentamista pyritään ohjaamaan jo olemassa olevan yhdyskuntara- kenteen sisälle tai sen kiinteäksi jatkoksi. Eheyttävässä suunnittelussa korostetaan myös elinympäristön laadun parantamista ja kansalaisten suunnitteluun osallistamista. (Sireni 2015; Sihvonen ym. 2013a: 15–21.)

Yleensä tiivistymisen ohella tapahtuu toimintojen *keskittymistä*, jolloin asutus, työpaikat ja palvelut kasautuvat tietylle alueelle, kuten kuntakeskukseen, keskuksen osaan tai taa-

jamaan. *Hajautumisessa* toiminnot sijoittuvat puolestaan etäälle toisistaan. Yhdyskuntarakenteen seurantajärjestelmän alueluokituksessa *haja-asutusalueiksi* luokiteltiin kylät, pienkylät, harvaanasutut alueet sekä asumattomat alueet (Helminen, Vienonen, Ristimäki & Maunula 2013: 15).

2. YHDYSKUNTARAKENNE JA PAIKALLINEN KEHITTÄMINEN

2.1. Yhdyskuntarakenne

Yhdyskuntarakenteella tarkoitetaan jonkin rajatun alueen sisäistä rakennetta. Yhdyskunta voidaan määritellä esimerkiksi työssäkäyntialueen, kaupunkiseudun tai yksittäisen taajaman pohjalta. Yhdyskuntarakenne tarkoittaa tietyn alueen asuinalueiden, työpaikka-alueiden, virkistysalueiden ja palveluiden muodostamaa toiminnallista kokonaisuutta ja niitä yhdistävää infrastruktuuria, kuten teitä, ratoja, putkistoja ja sähköverkkoja. (Ympäristöministeriö 2014.) Käsitteenä yhdyskuntarakenne kattaa pienemmän alueen kuin aluerakenne, jonka tarkastelutasona on yleensä yksittäinen maakunta tai sitä suurempi alue (Kuntaliitto 2015).

Yhdyskuntarakenne voidaan jakaa jalankulku-, joukkoliikenne- sekä autovyöhykkeisiin. Eri vyöhykkeet kuvaavat niiden asukkaiden mahdollisuuksia käyttää eri kulkemismuotoja. Vyöhykkeiden sijoittumiseen vaikuttavat muun muassa etäisyys kaupungista, joukkoliikenteen vuorot ja reitit sekä kävelyetäisyydet pysäkeille. Vyöhykemenetelmää sovelletaan esimerkiksi yhdyskuntarakenteen hajautumisen estämisen keinoja pohdittaessa. (Suomen ympäristökeskus 2015b.) Vyöhykkeitä sovelletaan enimmäkseen kaupunkien suunnittelussa, sillä maaseutumaiset alueet ovat lähes kokonaisuudessaan autovyöhykettä. Kun yhdyskuntarakennetta eheytetään, pyritään autovyöhykettä usein muuttamaan joukkoliikennevyöhykkeeksi (Suomen ympäristökeskus 2013).

Yhdyskuntarakennetta ohjataan muun muassa kaavoituksella ja rakennuslupakäytännöillä (Ympäristöministeriö 2014). Yhdyskuntarakenteen kehittyminen on monimutkaisten rakenteellisten, kausaalisten ja valtion tai kunnan näkökulmasta sattumanvaraistenkin tekijöiden muodostama kokonaisuus. Yhdyskuntarakenne on eräänlainen representaatio hallinnasta, suunnittelusta ja tieteestä sekä niiden spatiaalisista piirteistä. Yhdyskuntarakenteen kehitykseen vaikuttaa lukematon määrä yksityisiä toimijoita ja yhteiskunnallisia instituutioita. Jo pelkästään alueen asukkaat osallistuvat yhdyskuntarakenteen muotoutumiseen esimerkiksi ostoskäyttäytymisen ja asuinpaikkavalinnan kautta. (Kuoppa & Mäntysalo 2010: 12–14.)

Yhdyskuntarakenteen kehityksellä on aluetaloudellisia sekä yritysten ja kotitalouksien kuluihin vaikuttavia seurauksia. Se vaikuttaa kuntatalouteen muun muassa infrastruktuurin rakentamisen ja ylläpidon sekä palveluiden järjestämisen kautta. Esimerkiksi muuttovoittoisilla alueilla väestömäärän kasvu johtaa uusien investointien tarpeeseen. Myös yrityskeskittymien ja kaupan keskittymien sijainnilla on vaikutuksensa kuntatalouteen työpaikkojen tarjoajana sekä vero- ja ostoseurojen tuojana. (Koski 2008: 3, 7–10.) Palvelujen saavutettavuus vaikuttavaa merkittävästi kotitalouksiin, sillä heikentyvä saavutettavuus johtaa kasvaviin kustannuksiin sekä matkaan käytetyn ajan pitenemiseen. Samalla se vaikuttaa koettuun etäisyyteen eli siihen, miten etäisyys koetaan tunnetasolla. (Rantanen, Lehtola, Hyyryläinen & Hiltunen 2012: 17.)

Valtiolle kustannuksia tuovat muun muassa tie- ja vesiosuuskunnille myönnettävät tuet sekä yleisten teiden kunnossapito. Lisäksi rahanmenetyksiä tulee asukkaiden työmatkoista johtuvien verovähennysten myötä. Kuntatasolla asumisen sijoittumisessa on pitkälti kyse sen jakautumisesta taajamiin ja haja-asutusalueelle, kun taas seututasolla tarkastellaan asumisen sijoittumista työpaikkakeskittymiin nähden. Yhdyskuntarakenteen kehittämistä ei voida siis suunnitella ilman seututaso huomioon ottaen, vaikei seututasolla olekaan kunnan kaltaista taloudellista toimijaa. (Koski 2008: 11.)

Yhdyskuntasuunnittelulla voidaan vaikuttaa asuin-, työpaikka- ja palvelualueiden sijaan. Laadukas suunnittelu on erityisen tärkeää muuttovoittoisilla kaupunkialueilla sekä kaupunkien läheisillä maaseutualueilla, joissa yhdyskuntarakenteeseen pystytään vielä tehokkaasti vaikuttamaan. Muuttotappiollisilla ja etenkin maaseutumaisilla alueilla yhdyskuntarakenteeseen vaikuttaminen voi olla vaikeampaa vähäisen tulomuuton vuoksi. Toisaalta vahva poismuutto johtaa usein palveluverkon pienenemiseen ja haja-asutusalueiden infrastruktuuri-investointien vähenemiseen.

2.1.1. Yhdyskuntarakenteen tiivistymisen tarve

Suomen aluerakenne on historian saatossa ollut hajautunutta, mikä on ollut syy-yhteydessä muun muassa alkutuotannon tärkeään rooliin työn tarjoajana. Nykyisin maatalous ei ole läheskään yhtä merkittävä taloudellinen selkäranka maaseudulla kuin muutama

vuosikymmen sitten, mutta maatalous hallitsee yhä maaseudun maisemaa ja mielikuvia (Brereton, Bullock, Clinch & Scott: 2011: 204). Hajanaisuudesta huolimatta Suomi on ollut melko kauttaaltaan asutettua (Sireni 2011: 355). Väestötiheyttä tarkastellessa Suomi on Euroopan muihin maihin verrattuna harvaan asuttu maa. Suomessa merkittävä kaupungistuminen alkoi monia Euroopan maita myöhemmin, mutta sen kiihtyessä toisen maailmansodan jälkeen 1950- ja 1960-luvuilla kaupungistuminen oli poikkeuksellisen nopeaa. Heinäkuussa 2014 Suomen kaupungistumisaste oli YK:n (2014) tilastojen mukaan 84,1 prosenttia. Suomessa kaupungistuminen on muuttunut suurimpien kaupunkien kasvuksi, kun pienemmät keskukset ovat ajautuneet yhä useammin muuttotappioalueiksi (ALLI-raportti 2015: 17).

Suomen aluerakenteessa on tapahtunut viime vuosikymmeninä samanaikaisesti aluerakenteen tiivistymistä ja hajautumista. Tiivistyminen näkyy muun muassa kaupunkeihin kohdistuvana ja sivukyliltä kirkonkyliin tapahtuvana muuttoliikkeenä. Hajautumista tapahtuu esimerkiksi kaupunkien reuna-alueille suuntautuvassa muuttoliikkeessä. Hajautuminen näkyy taajamien asukastiheyden laskemisena, työ- ja asiointimatkojen pidentymisenä sekä autoriippuvuuden lisääntymisenä. Asukastiheyden laskemisen myötä infrastruktuurikulut kasvavat yhtä asukasta kohti. (Ponnikas, Voutilainen, Korhonen & Kuhmonen 2014: 20.)

Suomelle ominainen aluerakenne on nähty ongelmallisena politiikan päätavoitteiden saavuttamiseksi. Hajanaisen aluerakenteen uskotaan vaikeuttavan taloudellisen kilpailukyvyn ja ihmisten tasa-arvon ylläpitämistä. Kasautumisetuista saadaan lähinnä kaupungeissa, ja infrastruktuurikustannukset nousevat hajanaisessa aluerakenteessa korkeaksi. Paikallisen kysynnän niukkuus vaikuttaa palvelutarjontaan ja voi siten vaikuttaa ihmisten tasearvoon palvelujen saatavuudessa ja saavutettavuudessa. Hajautuneen aluerakenteen ei nähdä vastaavan esimerkiksi ilmastonmuutoksen, väestön vanhenemisen tai teknologian kehityksen haasteisiin. Samanlaista keskustelua harvuuden haitoista käydään kunta- ja yhdyskuntatasoilla. (Sireni 2011: 355–356.)

Yhdyskuntarakenteen tiivistämisen tarve perustuu yleensä siis joko ekologisiin tai taloudellisiin argumentteihin tai niihin molempiin. Tiivistämistavoitteet koskivat alun perin

lähinnä kaupunkeja. Tiivistämistä perusteltiin aluksi taloudellisilla syillä, mutta 1980- ja 1990-luvuilla voimistuneen kestävä kehityksen idean tullessa suosituimmaksi nousivat myös ympäristöargumentit yhdyskuntasuunnittelun keskiöön. Yleensä tutkimuskirjallisuudessa vertaillaan tiivistä kompaktikaupunkia ja hajautetun yhdyskuntarakenteen mallia. Kompaktikaupungin ekologisuutta perustellaan yksityisautoilun vähentymisellä ja kaukolämmön suosiona lämmitysmuotona, kun taas hajautettuun yhdyskuntarakenteeseen liitetään muun muassa omavaraisuuden ajatus sekä ravinnontuotannon ja jätteiden käsitellyn läheisyys. Kumpaakin mallia on kuvailtu lähinnä ideaalitulanteiksi ilman todellista kosketuspohjaa, mutta Suomessa ainoastaan hajautetun yhdyskuntarakenteen malli on todettu epärealistiseksi. (Sireni 2015.)

Kuntien kilpailu veronmaksajista ja yrityksistä johtaa yhdyskuntarakennetta hajauttavaan tonttitarjontaan ja kaavoitukseen. Kunnat suosivat kaupunkien lievealueille tapahtuvaa muuttoa, koska omakotitalovaltaisena alueena se houkuttelee hyviä veronmaksajia. Väljä omakotitaloasuminen on seurausta vaurauden kasvusta ja ihmisten asumispreferensseistä. (Sairinen & Mononen 2010: 95–96.) Suurten kaupunkien ja etenkin keskisuurten kasvukeskusten kasvusta pääsevät nauttimaan myös kaupunkien läheiset maaseutualueet, jotka houkuttelevat väljällä ja kohtuuhintaisella omakotitaloasumisella työikäisiä ja perheellisiä ihmisiä. Asumisen levittäytyminen kaupungin reuna-alueille ja kehyskuntiin nostaa yksityisautoilun määrää, mikä puolestaan nähdään kestävä kehityksen vastaisena suuntauksena. Suomen tapauksessa on puhuttu jopa kansallisesta autoriippuvuudesta (Kuoppa & Mäntysalo 2010: 11).

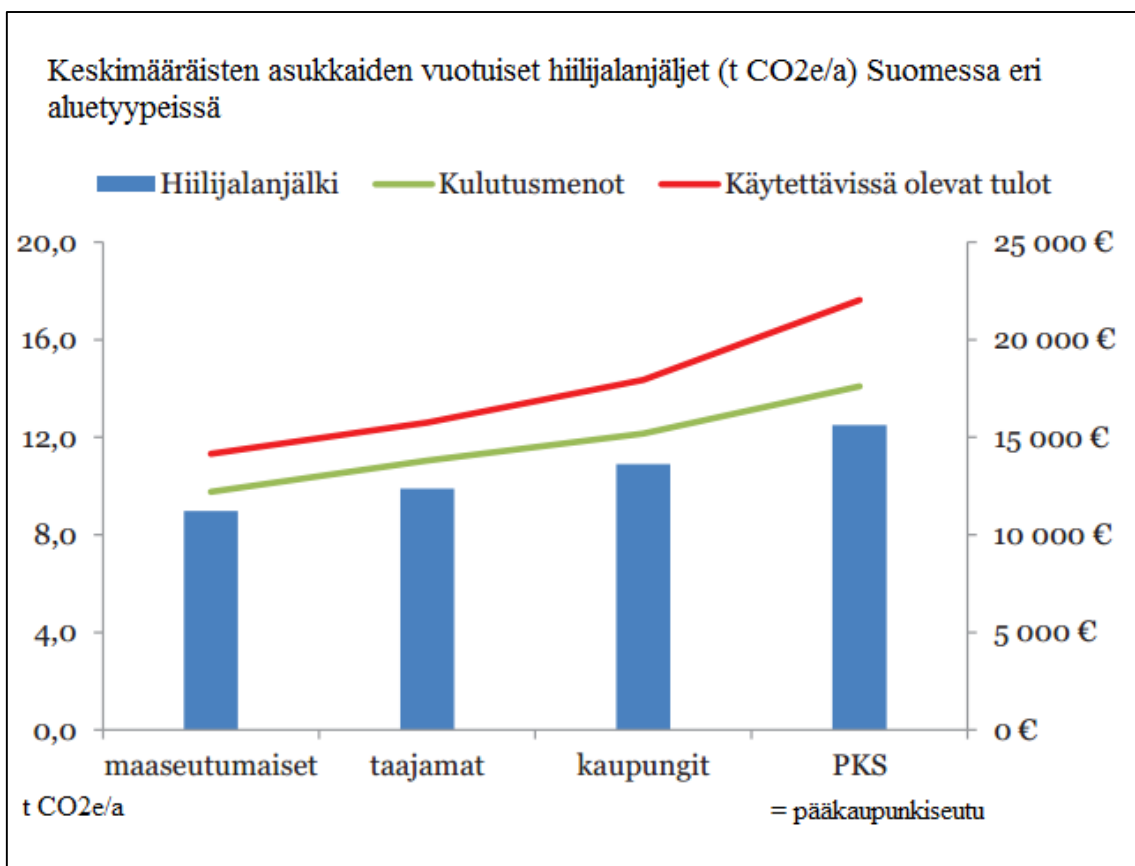
Kaupunkien asuinalueiden leviäminen johtaa päästöjen kasvuun. Esimerkiksi Nurmela ja Mäenpää (2014) laskivat kasvihuonepäästöjä vuodelta 2012 uuden kaupunki-maaseutu-aluejaon mukaisesti ENIVMAT-mallilla, jolla pystyttiin määrittämään tuotteiden tuottamisesta aiheutuvat ympäristökustannukset (taulukko 1). Heidän tutkimuksensa mukaan suuria kasvihuonepäästöjä syntyy kaupunkien kehysalueilla. Tähän suurimpana syynä ovat liikenteestä aiheutuneet päästöt. Vielä enemmän liikenteestä johtuvia kasvihuonepäästöjä syntyy kaupunkien läheisillä maaseutualueilla.

Taulukko 1. Kasvihuonekaasupäästöt (kg CO₂-ekv) kulutuksen pääryhmille kaupunki-
maaseutu-jaon mukaan 2012 (Nurmela & Mäenpää 2014 pohjautuen).

Kasvihuone- kaasupäästöt (kg CO ₂ -ekv) 2012	Sisempi kaupunki- alue	Ulompi kaupunki- alue	Kaupungin kehysalue	Maaseudun paikallis- keskus	Kaupungin läheinen maaseutu	Ydin- maaseutu	Harvaan asuttu maaseutu
KHK/kulutussyksikkö kg	12 662	12 959	13 183	11 652	12 558	11 458	11 460
Asuminen ja energia	4 607	4 346	3 976	4 171	3 429	3 616	3 334
Liikenne	2 267	2 856	3 312	2 420	3 479	2 742	2 863
Elintarvikkeet ja alkoholittomat juomat	2 288	2 409	2 551	2 143	2 503	2 430	2 623
Kulttuuri ja vapaa-aika	989	1 059	1 069	1 005	1 038	847	911
Muut tavarat ja palvelut, koulutus	795	685	670	663	560	541	431
Kodin kalusteet, koneet ja tarvikkeet	389	421	465	359	508	386	366
Hotellit, kahvilat ja ravintolat	552	428	382	292	296	263	193
Vaatteet ja jalkineet	290	294	260	170	215	201	208
Terveys	225	215	250	213	255	204	269
Tietoliikenne	136	130	125	118	134	123	123
Alkoholijuomat ja tupakka	121	116	124	99	139	106	149

Taulukosta 1 voidaan huomata myös ydinmaaseudun ja harvaan asutun maaseudun suhteessa vähäiset kasvihuonepäästöt. Maaseudun ekologisuutta tarkasteltaessa on otettava huomioon kokonaiskulutus. Pitkien etäisyyksien uskotaan nostavan liikennepäästöjen määrää huomattavasti ydinmaaseudulla ja harvaan asutulla maaseudulla, mutta Nurmelan ja Mäenpään (2014) tutkimuksen mukaan ne eivät ole ongelmallisimpia alueita kaupunki-maaseutu-aluejaon pohjalta. Tähän voi osittain vaikuttaa pienyrittäjyyden ja alkutuotannon runsaus maaseudulla, mikä ei välttämättä vaadi työmatkailua ollenkaan. Kaupunkeihin verrattuna liikennepäästöjä laskee myös maaseudun ruuhkattomuus.

Myös Heinonen ja Junnila (2012: 6–9) huomauttavat tutkimuksessaan, että alueiden kokonaispäästöjä tulisi tarkastella kulutuspäästöt huomioon ottaen perinteisen tuotantopäästöihin rajoittuvan tutkimuksen sijaan. Tuotantonäkökulmasta teollisuusmaiden kaupungit tuottavat maaseutualueita suhteellisesti vähemmän päästöjä, mutta kulutuksen tuottamat suorat ja välilliset päästöt mukaan laskettuna tilanne kääntyy päinvastaiseksi. Tämä johtuu siitä, että kaupungeissa ihmisillä on suuremmat tulot ja siten myös suurempi kulutus-taso (kuvio 2).

Kuvio 2. Keskimääräisten asukkaiden vuotuiset hiilijalanjäljet (t CO₂e/a) Suomessa eri aluetyypeissä (Heinonen & Junnila 2012: 19).

Maaseutualueiden näkökulmasta on siis nykyisen kehityksen pohjalta vaikea nähdä, miten kaupungistuminen itsessään olisi ratkaisu kasvihuonepäästöjen vähenemiseen. Päästöjen vähentyminen voisi toteutua lähinnä silloin, kun maalta kaupunkiin muuttavien tulot eivät kasvaisi merkittävästi muuton myötä. Lisäksi tulomuuton olisi suuntauduttava pääasiassa ydinkeskustan alueelle, mikä olisi myös kaupunkien eheytyvän yhdyskuntarakenteen edellytys (Sairinen & Mononen 2010: 94). Maaseutukunnan yhdyskuntarakenteessa voidaan kuitenkin pohtia, toisiko asutuksen keskittyminen maaseutukunnan keskustaajamiin ekologisia hyötyjä. Tällöinkin ongelmana on kunnollisen joukkoliikenteen puuttuminen ja kunnan väestöpohjan pienuus (Sireni 2011: 356). Maaseututaajamiin suunnittelussa pyritäänkin yhä autoystävällisyyteen (Rönkkö 2015: 27). Väestön keskittyminen kuntakeskukseen ja kirkonkylään ei myöskään takaa liikennemäärien pienentymistä, mikäli palvelut haetaan jatkossakin suurista kaupungeista. Lisäksi väljä asuminen on kunnille resurssi, ja harvaan asuttu maaseutu on monille vetovoimaisinta maaseutua. (Sireni 2011: 356–357.)

Maaseutukunnissa yhdyskuntarakenteen tiivistämistä perustellaankin yleensä taloudellisin argumentein. Kuntien tiukentuva taloustilanne ja haja-asutusalueiden väestökato herättävät keskustelua siitä, miten laajaa palvelu- ja infrastruktuuriverkkoa kunnan on järkevä ylläpitää. Kylien näkökulmasta suurimpia päätöksentekoihteita maaseutukunnissa ovatkin kyläkoulujen kohtalot. Palveluverkon supistamisen ongelmana on tasa-arvoisuuden laskeminen, sillä lähipalvelunsa menettäneet voivat kokea tulevansa syrjityksi. Kyläkoulukeskustelussa on usein myös eräänlainen kovien ja pehmeiden arvojen vastakainasettelu, kun kyläkoululaisten vanhemmat kokevat lapsiensa hyvinvoinnin laskevan kunnan tekemien talouteen perustuvien lakkautusten johdosta. Asutuksen hajautuminen nostaa myös infrastruktuurimenoja ja kuljetuskustannuksia, joten kunnille edullisimmaksi tulisi teoriassa väestön asuminen suppeammalla alueella (Koski 2008: 34).

Sirenin (2013: 30–31) mukaan maaseutukunnissa sekä kirkonkylään ja kuntakeskuksiin tiivistämistä ja keskittämistä että haja-asutusrakentamista voidaan perustella maaseudun vetovoimaisuuden ja elinvoimaisuuden säilyttämisellä. Taajaman ulkopuolelle suunnattu hajarakentaminen houkuttelee asukkaita, sillä se tarjoaa muun muassa tilaa, rauhalli-

suutta, hiljaisuutta ja luonnonläheisyyttä, toisin kuin tiheästi kaavoitetut alueet. Hajautumista on pidetty jopa mahdollisuutena maaseudun asutusrakenteen kehittämiseksi, mikäli liikennemääriä pystytään vähentämään hyvien tietoliikenneverkkojen avulla (Heiskanen & Kahila 2006: 18–19). Toisaalta elinvoimaisuuskeskustelussa on esitetty myös vastakainen näkökanta, jonka mukaan keskitetysti asutetun maaseutukunnan eheytetty taajama olisi hajautettua asutusta houkuttelevampi vaihtoehto potentiaalisille maallemuuttajille (Sireni 2013: 32).

Tiivistämiskeskustelun sijaan puhutaan usein eheyttävästä yhdyskuntasuunnittelusta, josta yritettiin tehdä 1990-luvulla tiivistämistä myönteisempi ja osallistavampi käsite. Eheyttävän suunnittelun keskeiseksi ulottuvuudeksi tuli elinympäristön laadun parantaminen paikallisten lähtökohtien pohjalta. (Sireni 2015.) Eheyttävää suunnittelua korostetaan myös valtakunnallisissa alueidenkäyttötavoitteissa (VN 2008). Eheyttävän suunnittelun tavoitteena on suunnata uudisrakentaminen jo olemassa olevan yhdyskuntarakenteen sisälle tai sen kiinteäksi jatkumoksi. Maaseutukyläiden kestävä rakennetta tavoitellaan rakentamisen ohjaamisella kyläalueilla olevan asutuksen yhteyteen. (Sihvonen ym. 2013a: 15–21.) Eheyttävällä suunnittelulla yritetään sen osallistavuuden ja elinympäristön parantamisen lisäksi estää asutuksen hajautumista.

Maaseudun eheyttävää suunnittelua vastustetaan usein väittämällä maallemuuton olevan rajoitettua tai estettyä, mikäli yhdyskuntarakenteessa pyritään tiivistymiseen. Taustalla on kysymys maaseudun ilmastovastuusta. Asumisen vapauden ja rajoittamisen vastakainasettelu voi johtaa siihen, että maaseutu ulkoistaa itsensä ilmastovastuusta. Ilmastovastuun katsotaan koskevan kaikkia alueita kaupungeista maaseudun haja-asutusalueisiin. Ilmastovastuun ratkaisukeinot sen sijaan vaihtelevat aluetyypittäin. Esimerkiksi tiivistämisen soveltaminen väestökadosta kärsivällä harvaan asutulla maaseudulla ei välttämättä ole tuloksekkain vaihtoehto. (Sihvonen ym. 2013a: 19; Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2009: 5.)

Ympäristökysymykset näkyvät kuntien suunnittelussa muun muassa valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden kautta, mutta pääasiallisesti ilmastovastuun kantaminen ei ole maaseutukuntien päätöksenteon keskeisin tavoite vaan päätökset ovat talouskeskeisiä.

Tähän vaikuttaa oleellisesti se, ettei yksittäisen maaseutukunnan todennäköisesti koeta pystyvän merkittävästi vaikuttamaan globaaliin ilmasto-ongelmaan, ja toisaalta tiukka taloustilanne johtaa siihen, että maaseutukunnat joutuvat tekemään yhdyskuntasuunnittelun päätöksensä mahdollisimman taloudellisesti kannattavalla tavalla elinvoimaisuutensa turvaamiseksi.

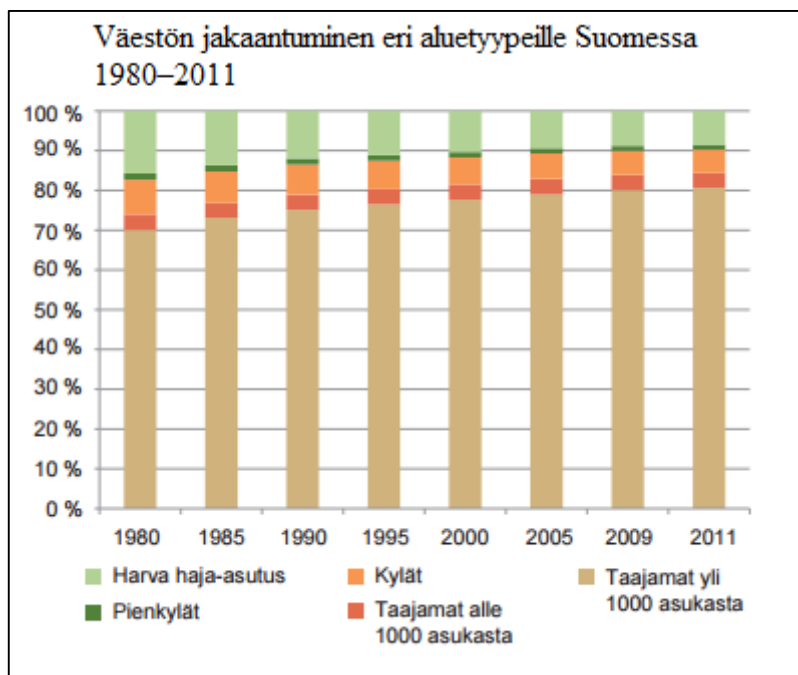
2.1.2. Yhdyskuntarakenne tulevaisuudessa

Suomen aluerakenteen kehittämisen diskurssi on muuttunut viimeisten vuosikymmenten aikana. Suomi on kulkeutumassa hajautetusta hyvinvointivaltiosta hajautetun kilpailuvalltion kautta kohti metropolipolitiikan ajanjaksoa. Hajautettu aluerakenne on nähty ongelmallisena, ja keskittämistä on tullut hyväksytyin yhteiskuntapolitiikan kulmakivi. Suuren koon on katsottu tarkoittavan paranevaa kilpailukykyä ja tehokkuutta. Ihmisten keskittämisen suppeammalle alueelle on katsottu vähentävän koheesipolitiikan aiheuttamia yhteiskunnallisia kustannuksia sekä lisäävän ekotehokkuutta. Urbaaniuus antaa mahdollisuuden luovuuden kulttuurille, ja kaupungit ovat menestyvän talouden perusta. (Moisio 2009: 159–165.) Toisaalta kaupungistumiseen liittyy myös ongelmia. Kaupunkien asuntorakentaminen ei välttämättä ole tulomuuttoon nähden riittävää. Suomen kaupungeissa esiintyy entistä enemmän köyhyyttä, mikä johtaa alueiden välisiin eroihin ja ongelmien kasautumiseen esimerkiksi tiettyjen kaupunginosien alueille. (Kytö & Kral-Leszczynska 2013: 104.) Maaseudulla tiheä taajama-asuminen ei ideana ole saavuttanut suurta suosiota paikallisten politikkojen ja suuren yleisön keskuudessa (Sireni 2013: 32).

Kaupungistumista pidetään yleisesti vääjäämättömänä kehityskuvana. Viiden viimeisen vuoden aikana vallalla ollut taantuma on entisestään edesauttanut kaupungistumista. (Harju 2015.) Alkutuotannon työllistävän vaikutuksen vähetessä työpaikat siirtyvät yhä enemmän kasvukeskuksiin. Näiden suurten kaupunkien kasvu hyödyttää myös niiden naapurikuntia, kaupungin läheistä maaseutua. Muuttoliikkeissä esiintyykin *vastakaupungistumista*, jolloin kaupungista muutetaan maaseutumaisempaan ympäristöön, yleensä kaupungin reuna-alueille tai kehyskuntiin (Mitchell 2004: 17–21). Maaseutualueet houkuttelevat erityisesti paluumuuttajia. Lisäksi maaseutumainen ympäristö on vetovoimainen.

maista kakkosasumisen aluetta. Tämän johdosta Suomessa ilmenee runsaasti monipaikkaisuutta, joka tarkoittaa osa-aikaista ja ympärivuotista asumista yhtäältä maaseudulla ja toisaalta kaupungissa. (Ponnikas ym. 2014: 62.)

Keskisuurten maaseutukuntien kohdalla kehityskuvat viittaisivat asutuksen siirtymiseen haja-asutusalueilta yhä enemmän kohti kuntakeskustoja. Maaseutukunnat ovat tässä mielessä muuttumassa *kaupunkimaisemmiksi*, vaikkei niistä kaupunkeina, määrittelytavoista riippuen, voitaisi puhua. Elinvoimaiset kylät säilynevät ainakin lähitulevaisuudessa myös melko suosittuina asuinpaikkoina. Yleisesti ottaen kylät, pienkylät ja harvaan asutut alueet ovat kuitenkin olleet suhteellisesti muuttotappiollisimpia alueita viime vuosikymmenen aikana (kuvio 3). Vuonna 2011 taajamien ulkopuolella asui lähes 400 000 ihmistä vähemmän kuin vuonna 1980. (Helminen ym. 2013:16.)

Kuvio 3. Väestön jakaantuminen eri aluetyypeille Suomessa 1980–2011 (Helminen ym. 2013: 16).

Maaseutubarometri 2014 -raportin mukaan 35 prosenttia suomalaisista haluaisi asua maaseudulla, mutta vakinaisesti maaseutukunnissa on kirjoilla vain 21 prosenttia väestöstä (Aho & Rahkonen 2014: 50). Maallemuuttohalukkuus ei useinkaan realisoidu itse maallemuutoksi, sillä monilla pienillä maaseutukunnilla ei ole sopivaa työpaikkaa tarjolla potentiaalisille maallemuuttajille. Poikkeuksen tekevät monet kaupunkien läheisen maaseudun kunnat, jotka hyötyvät kaupungin vetovoimasta saamalla asukkaikseen ”hyviä veronmaksajia”, kuten työssäkäyviä ihmisiä sekä lapsiperheitä.

Maaseutuasumisen painottuessa yhä vahvemmin taajamiin nousee kirkonkylän kehittäminen maaseutukuntien tulevaisuuden kannalta keskeiseksi kysymykseksi. Kirkonkylän monipuolinen työpaikka- ja palvelutarjonta voi heijastella positiivisesti myös ympäröiviin haja-asutusalueisiin. (Ponnikas ym. 2014: 21.) Kun palvelut ja työpaikat keskittyvät entistä enemmän kirkonkyläihin, voidaan myös maaseutualueilla saada jossain määrin kasautumisen tuottamia etuja. Palvelujen keskittyminen voi tehdä kirkonkylästä vetovoimaisemman asumispaikan, joka houkuttelee myös kaupungeissa pendelöiviä ihmisiä. Pienemmissä maaseutukunnissa palvelujen liiallisen keskittymisen uhkana on, että entiset kuntakeskukset muuttuvat kyläkeskusten tasoisiksi palvelujen tarjoajiksi. Monien palvelujen, kuten verotoimistojen, pankki- ja vakuutusyhtiöiden sekä Kelan toimipaikkojen keskittyminen kaupunkiin on vähentänyt pienten maaseutukuntien palvelutarjontaa sekä huonontanut maaseutuasukkaiden palvelujen saatavuutta ja saavutettavuutta. (Rehunen, Rantanen, Lehtola & Hiltunen 2012: 107–108.)

Mikäli maaseutua halutaan yleisesti pitää asutettuna, luo yhdyskuntarakenteen tiivistymisen ja kansalaisten preferenssien yhdistäminen tarpeen kestäväälle hajautetulle yhdyskuntarakenteelle. Kestävä yhdyskuntarakenne on kustannustehokas ja vähän ympäristöä raskas kokonaisuus, joka edistää asukkaiden hyvinvointia. Tällaisen yhdyskuntarakenteen tavoitteena on maksimaalinen kokonaisyhyvinvointi. Pyrkimyksenä ei siis ole ainoastaan osaoptimoida yksittäistä ulottuvuutta. (Vihinen, Vesala & Rantamäki-Lahtinen 2012.)

Mitään valmista mallia tällaiselle kestäväälle hajautetulle yhdyskuntarakenteelle ei kuitenkaan ole vielä olemassa. Sen toteutumiseen vaaditaan uusia ja innovatiivisia ratkaisuja

laajalla rintamalla. Uudet ja innovatiiviset hajautetut lähiratkaisut niin palvelujen tuottamisessa kuin esimerkiksi uusien energialähteiden hyödyntämisessä ovat yksi mahdollisuus tällaisen mallin toteuttamiseksi. (Vihinen ym. 2012.) Omat mahdollisuutensa voi tarjota ”käänteiset infrastruktuurit”, jotka ovat paikallisvoimin ja omaehtoisesti rakennettuja pieninfrastruktuureja. Käänteinen infrastruktuuri hyödyntää paikallisyhteisöjen voimaa ja paikallista osaamista. Tällöin palveluntuotanto toimii alhaalta ylös -periaatteella, ja sen tavoitteena on tuottaa kustannustehokkaasti infrastruktuuripalveluja paikallisyhteisön ja haja-asutusalueen käyttöön silloin, kun palvelua ei pystytä järjestämään kunnallisena palveluna. Käänteistä infrastruktuuria ovat esimerkiksi vesiosuuskunnat. (Anttiroiko & Heino 2013.)

2.2. Kylät paikallisen kehittämisen kohteina

Kaupungistuminen, keskittämispolitiikka ja yhdyskuntarakenteen voimakas tiivistäminen ovat maaseutukyliä kohtaavia uhkakuvia. Nykyinen tahtotila ja aluerakenteen kehitys viittaavat tulevaisuudenkuvaan, jossa kasvukeskukset ja niiden lähialueet jatkavat kasvuun ydinmaaseudun ja harvaan asutun maaseudun heikentyessä. Kotiseutuun kiinnittyminen ja vahva maaseutuidentiteetti voivat kuitenkin johtaa tällaisen ”urbanin uhkan” vastustukseen (Woods 2005: 4–5). Esimerkiksi suomalaisen järjestäytyneen kylätoiminnan sytyttäjänä oli pelko maaseudun autioitumisesta ja oman kylän näivettymisestä (Kumpulainen 2012: 21). Kotiseutuun kiinnittyminen voi koostua esimerkiksi yhteenkuuluvuuden tunteesta sekä itselle tärkeistä paikoista ja maisemista. Yhteisesti jaettu kotiseutukiinnostus voi parhaimmillaan johtaa kotiseutusunnitteluun, jossa aluetta kehitetään perinteitä kunnioittaen ja kulttuurisesti kestäväällä tavalla (Riukulehto 2012: 5).

Paikallinen kehittäminen ei tämän johdosta ole vain uhkia vastaan taistelemista, vaan sillä pyritään ensisijaisesti parantamaan paikallisia olosuhteita ja paikallisten ihmisten elämänlaatua. Kehittämisen kohteet voivat liittyä esimerkiksi infrastruktuuriin, palveluihin tai yhteisöllisyyteen. Kehittämien voimana on monien toimijoiden välinen yhteistyö.

Virkkala (1999: 15) määrittelee paikallisen kehittämisen aktiiviseksi yhteistoiminnaksi, joka suuntautuu yhteisesti asetettuihin päämääriin. Paikallisuus voidaan ylipäätään nähdä ihmisten välisenä toiminnallisena verkostona (Sihvonen ym. 2013a: 68).

Paikallisen kehittämisen alueellinen laajuus vaihtelee kunnittain. Yleisesti sillä viitataan erityisesti kyliin, kaupunginosiin ja kuntiin kohdistuvaan kehittämistoimintaan, mutta esimerkiksi monissa kunnissa jopa seututason kehittämistä pidetään paikallisena kehittämisenä. (Turpeinen 2012: 6.) Kehittämistoimintaan osallistuvien toimijoiden määrä vaihtelee aluejärjestelmän eri tasoilla. Esimerkiksi kylien kehittämiseen osallistuvat yleensä kunnat, kyläyhdistykset ja Leader-ryhmät, kun taas seututason kehittäminen on useamman kunnan välistä yhteistyötä.

Paikallisessa kehittämis- ja suunnittelutyössä suurin toimija on kunta. Kuntien tehtävänä on järjestää kuntalaisille laissa säädetyt peruspalvelut. Hallituksen tavoittelema sote-uudistus muuttanee kuntien roolia palvelujen järjestäjänä merkittävästi, sillä vastuu sosiaali- ja terveystalouden järjestämisestä siirtyy kunnilta sote-alueille. Maankäyttö- ja rakennuslain mukaan kuntien tehtävänä on myös huolehtia alueiden käytön suunnittelusta, rakentamisen ohjauksesta ja valvonnasta sekä maapolitiikan harjoittamisesta (MRL 20 §). Kunnan maankäytön suunnittelun perusta on maankäyttö- ja rakennuslaissa sekä valtakunnallisissa alueidenkäyttötavoitteissa. Kuntasuunnittelussa onkin samoja valtakunnallisiin alueidenkäyttötavoitteisiin pohjautuvia rakentamisen keskittämiskaavoja ja haja-asutusalueita. (Siivonen 2011.)

Kuntaliiton vuonna 2012 laatimassa selvityksessä kuntien paikallisen kehittämisen toimista yleisintä oli kaikenlainen yritystoiminnan toimintaedellytysten parantaminen ja alueen vetovoimaisuuden kasvattaminen. Lisääntyvän yritystoiminnan uskottiin tuovan alueelle työpaikkoja ja uusia asukkaita. Kyliä monet kunnat yrittivät osallistaa kokouksien, tapahtumien, hankkeiden toteuttamisen sekä kyläalueen yritystoiminnan tukemisen kautta. (Turpeinen 2012: 7–8.)

Kyliä kehittämiseen vaikuttavia strategisia päätöksiä ja toimenpiteitä tehdään sekä seutu- että kuntatasolla. Seutuyhteistyössä kuntien lisäksi osallisia voivat olla muun muassa tutkimuslaitokset, yhdistykset ja elinkeinoelämä. Yhteistyön tavoitteena on maaseudun ja kylien elinvoimaisuuden kehittäminen. Kyläkaavoitusta ohjataan enimmäkseen maankäyttö- ja rakennuslain mukaisilla yleis- ja asemakaavoilla. Kylän alueelle voidaan laatia myös oma kyläyleiskaavansa. Yleis- ja asemakaavojen lisäksi maakuntakaavojen merkitys voi olla kylille hyvinkin suuri, sillä monissa kylissä se on ainoa oikeusvaikutteinen kaava. (Ympäristöministeriö 2012: 46–48.)

2.2.1. Paikkaperustainen kehittäminen

Globalisoitumisen myötä monet pieneen alueeseen vaikuttavat päätökset tehdään ylipaikallisesti esimerkiksi EU:n tasolla. Ylipaikallinen päätöksenteko johtaa helposti tunteeeseen omien paikallistason kehittämismahdollisuuksien kaventumisesta. Paikallistunteuksen katoamisesta voi puolestaan seurata epäoikeudenmukaiselta tuntuvia ja ei-toivottuja säädöksiä. (Vepsäläinen 2014: 3.) Muun muassa näistä ongelmista johtuen aluekehittämiskeskustelussa on alettu painottamaan paikallisuutta ja paikkaperustaisuutta paikallistason kehittämisen lähtökohdaksi. Esimerkiksi Katajamäki (2013) on kuvannut paikallisuuden edistämistä erääksi edellytyksiä luovan valtion perusperiaatteeksi.

Paikkaperustaisen kehittämisen lähtökohdaksi on paikan vahvuuksien ja heikkouksien realistinen tunnistaminen, mikä mahdollistaa uhkien ja mahdollisuuksien löytämisen (Ilmonen & Luoto 2015). Kehittämisessä tunnistetaan paikkojen monimuotoisuus ja ainutlaatuisuus sekä otetaan huomioon paikan lähtökohdat ja tarpeet. Paikkaperustaisen kehittämisen tavoitteena on vahvistaa arjen sujuvuutta ja parantaa elämänlaatua. Paikkaperustaisuuden taustalla on ajatus siitä, että tasa-arvoisuuteen pyrkivät paikkasokeat ratkaisut johtavatkin todellisuudessa eriarvoisuuteen. Erilaiset pääomat, kulttuurit, perinteet ja infrastruktuurit johtavat puolestaan siihen, että samoilla toimenpiteillä on eri alueilla erilaisia lopputuloksia. (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2014: 13.) Alueiden monimuotoisuuden takia yleiset lainalaisuudet aluekehittämisen lähtökohdaksi eivät sovi kaikille alueille (Lehtonen 2015: 21). Paikkaperustainen lähestymistapa olettaa, että paikalla on ai-

nutlaatuksia sosiaalisia, kulttuurisia ja institutionaalisia ominaisuuksia, jolloin näennäisesti paikkaneutraalit ratkaisut voivat jopa aiheuttaa enemmän haittaa kuin hyötyä tavoitteiden saavuttamisen kannalta (Barca, McCann & Rodríguez-Pose 2012: 139).

Paikkaperustaisessa politiikassa kehittämis- ja tukitoimenpiteitä kohdistetaan suoraan paikallistason tarpeisiin. Kehittämiseen osallistuu toimijoita yli sektorirajojen. Paikkaperustaista politiikkaa voi olla myös omaehtoinen ja yhteistoiminnallinen paikalliskehittäminen. Tällöin aktiiviset toimijat ja asukkaat osallistetaan paikallistason kehittämiseen. Alueiden välinen yhteistyö ja verkostoituminen on paikkaperustaisen alueiden kehittämisen keino, jonka katsotaan tuottavan yhteiskunnallista eheyttä. (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2014: 14.)

Maaseutupolitiisen yhteistyöryhmän laatimassa Maaseutupoliittisessa kokonaisuohjelmassa 2014–2020 paikkaperustainen kehittäminen ja politiikka on ohjelman strateginen lähtökohta. Lisäksi kokonaisuohjelman yksi päätavoitteista on parantaa lähidemokratian toimivuutta. Tämän tavoitteen saavuttamisen konkreettisina toimenpiteinä esitetään kansalaistoiminnan roolin korostamista yhteiskuntatoimijana sekä osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien rakentamista etenkin kansalaistoimijoiden ja kunnallishallinnon välille. (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2014: 9, 26.)

2.2.2. Kylätoiminta

Paikkaperustaisen kehittämisen tärkeimpiä toimijoita ovat kyläyhdistykset. Kyläyhdistysten toiminta perustuu yleensä hankkeisiin ja talkootyöhön. Kylät voivat laatia kyläsuunnitelman, jota voidaan päivittää tarpeen tullen. Kyläsuunnitelmaa voidaan hyödyntää kuntatason päätöksenteossa, mutta sen toteutuminen vaihtelee kunnittain. Kunniahimoinnissa kylät ovat laatineet kyläkaavan tai perustaneet kyläyhtiön kylän liiketoiminnan kehittämiseksi. Muutama suomalainen kyläyhdistys on rakennuttanut jopa tähtitornin, sillä kylissä ei ole valosaastetta tai ilman epäpuhtauksia. (Kuisma & Mäkelä 2015: 23.)

Kyläyhdistysten hankkeiden tärkeiksi rahoittajiksi ja toimijoiksi ovat EU-jäsenyyden myötä nousseet Leader-ryhmät, jotka täydentävät Suomen ennestään vahvaa kylätoimintaa. Leader-ryhmät toimivat alhaalta ylös -periaatteella, jolloin hankkeiden suunnittelusta vastaavat paikalliset ihmiset. Leader-ryhmien myötä pyritään myös lisäämään eri toimijoiden ja sektorien välistä yhteistyötä ja kumppanuutta. (Konsala 2012: 9.) Kunnat osallistuvat paikalliseen kehittämiseen Leader-ryhmien kautta, sillä ne ovat EU:n ja valtion ohella ryhmien toiminnan rahoittajia.

Kylätoiminnan edellytyksenä on kyläläisten aktiivisuus. Aktiivisuuteen vaikuttavat muun muassa kylän väkimäärä ja sijainti. Lisäksi kylätoiminta edellyttää riittävän rahoituksen saamista hankkeiden toteuttamiseen. Taloudellista tukea tarjoavat Leader-ryhmien ja kuntien lisäksi joissakin tapauksissa myös Ely-keskukset. Kuisma ja Mäkelä (2015: 23–24) ovat määritelleet viisi ehtoa menestyksekkäälle kylätoiminnalle:

1. Kylän väki on laajasti tunnistanut yhteisen kehittämistarpeen, minkä edellytyksenä on vahva vuorovaikutus
2. Kylästä löytyy vähintään yksi osaava ihminen hankkeen vetäjäksi
3. Kylä pystyy kokoamaan kaikki voimansa uuden asian tekemiseen
4. Kylä on kyvykäs hankkimaan omaa rahoitusta
5. Kunta suhtautuu positiivisesti kylän hankkeisiin

Viidenteen ehtoon liittyy Kuisman ja Mäkelän (2015: 24) mukaan erityisesti se ongelma, että monet kunnat eivät mielellään kehitä erikseen yhtä kylää, koska tällöin kaikki muutkin kylät tulisivat vaatimaan samaa. Toisaalta kylän hanke voi olla niin spesifi, ettei sen hyödynnettävyys, paikkaperustaisen kehittämisen periaatteiden mukaisesti, ole muissa kylissä edes järkevää. Yleisesti ottaen itseuudistumiseen kykenevän alueen tulisi kuitenkin kyetä avoimuuteen paikallisyhteisöjen ja yksittäisten ihmisten tietoon ja osaamiseen liittyen (Sotarauta & Mustikkamäki 2008: 31).

2.2.3. Kylän kehittäminen kylän vetovoimaisuuden kasvattajana

Alueet kilpailevat keskenään asukkaista ja yrityksistä. Kilpailu on periaatteeltaan samanlaista monilla eri aluetasoilla. Valtio- ja kuntatasolla kilpailu voi keskittyä erityisesti osavaan työvoimaan ja ”hyviin veronmaksajiin”. Kunnat joutuvat paikallisen suunnittelun, kehittämisen ja kaavoituksen toimijoina miettimään entistä enemmän vahvuuksiaan markkinoilla, joissa yritykset ja asukkaat valitsevat toimipaikkansa. Kilpailutilanne johtaa paikkamarkkinointiin ja tietynlaisen imagon rakentamiseen. Globalisoitumisen ja yritysten toimialojen muuttumisen myötä yrityksistä on tullut liikkuvampia, jolloin kuntien tavoitteena on houkutella niitä mahdollisimman laadukkaalla toimintaympäristöllä. (Jauhainen & Niemenmaa 2006: 261–264.)

Alueiden välinen kilpailu ulottuu jossain määrin myös kyliin. Kilpailu eroaa kuitenkin kuntatason kilpailusta muun muassa siinä, ettei kylän toimijoilla yleensä ole riittävää päättävävaltaa tai resursseja, joilla ne pystyisivät suuressa mittakaavassa kehittämään kylän toimintaedellytyksiä. Yläkemijokea Rovaniemellä on pidetty ainoana paikkana Suomessa, jossa on ollut vallalla paikallisdemokratian malli, jossa asukkaat saavat oikeasti vaikuttaa oman paikallisyhteisönsä asioihin (Katajamäki 2010). Yläkemijoen aluelautakunta järjestää alueen perusopetus-, kulttuuri-, liikunta-, nuoriso- ja terveydenhuoltopalvelut. Lisäksi se vastaa lapsiperheiden ja ikäihmisten palveluista sekä alueen elinkeinojen kehittämistoiminnasta. (Yläkemijoen aluelautakunta 2013.)

Vaikka kylän toimijoilla on yleensä rajalliset resurssit, on kylän vetovoimaisuuden parantaminen kylätoiminnan voimin täysin mahdollista. Jo aktiivinen kylätoiminta voi olla monien silmissä vetovoimatekijä, joka houkuttelee kylään uusia asukkaita. Aktiivinen kylätoiminta pohjautuu vahvaan yhteisöllisyyteen ja me-henkeen, minkä voidaan katsoa olevan klassisen maaseutuidyllin ydintä. Joissakin aktiivisissa kylissä on kyetty järjestämään yhteisöllisyyteen ja omaehtoisuuteen pohjautuvaa palvelutuotantoa vastareaktionä lähipalvelujen karsimiselle ja hallintorakenteiden vetäytymiselle. Yksi menestyneimmistä palveluja tuottavista kylistä on Kannuksessa sijaitseva Eskola, jossa erityisesti kulttuurituotannon tuomien tulojen avulla on saatu tuotettua runsaasti palveluja kyläläisten

käyttöön. Palvelutuotannolla on saatu myös työllistettyä useita kylän asukkaita. Palvelutuotannossa on hyödynnetty deliberatiivista demokratiaa, jossa yhteisen keskustelun avulla on löydetty eri näkökulmien konsensus. (Kattilakoski 2012: 41–48.)

Paikkaperustainen kehittäminen tarjoaa mahdollisuuksia kylän imagon rakentamiselle, sillä se pohjautuu kylien vahvuuksiin ja ainutlaatuisuuteen. Kylän imagoa rakennetaan positiivisten mielikuvien varaan. Laasasen (2008: 41–42) Järviseudun ja Kuusiokuntien kylille suuntautuneessa kyselyssä kylien tärkeimpiä imagotekijöitä olivat esimerkiksi luonnonläheisyys, kauniit järvimaisemat, palvelut, kylän hyvä henki ja sijainti lähellä keskustaa.

Vuonna 2014 tehdyssä maaseutubarometrissa suomalaisten mielestä maaseutua eniten kuvaavia mielikuvia olivat luonto, aitous, hyvä elämä, turvallisuus ja hyvinvoinnin lähde. Samaisessa barometrissa ilmeni, että suomalaiset liittävät ekologisen asumisen enemmän maaseutuun kuin kaupunkeihin, vaikka hallitusohjelmassa korostetaan tiiviin, kaupunkimaisen asumisen ekologisuutta. Maaseudun katsottiin myös olevan nimenomaan ”maatilojen, kylien ja peltomaisen hallitsema alue” (Aho & Rahkonen 2014: 8–18.). Kylät ovat siis suomalaisten mielikuvissa maaseudun keskiössä. Mielikuva maaseutuidyllistä voi kuitenkin rakentua kaupunkilaisten ja median näkemyksiin maaseudusta, eikä se siten välttämättä pohjautu oikeisiin kokemuksiin. Kokemuspohjan puuttumisesta huolimatta nämä mielikuvat saattavat olla jopa maallemuuttoon sytyttäviä motiiveja. (Heiskanen & Kahila 2006: 21.)

Paikallisessa kehittämisessä olisi tärkeää entisestään parantaa kunnan ja kylän vahvuuksia ja tuoda ne alueen markkinoinnin ytimeen. Markkinoinnissa olisi hyvä huomioida myös alueen ainutlaatuisuus. Kylän ainutlaatuisuus syntyy esimerkiksi paikan hengestä, joka rakentuu paikallisesta historiasta ja kulttuuriperinnöstä, sen legendoista ja tarinoista (Ilmonen 2014: 6). Paikalla on fyysisiä ja tilallisia ominaisuuksia, joita täydentävät paikalle ainutlaatuiset historialliset, sosiaaliset ja symboliset piirteet (Korpelainen, Kaukonen & Räsänen 2004: 22). Nämä sijaintiin liittyvät ominaisuudet tekevät siitä henkevä ja sykkähdyttävän (Luoto 2013: 83). Paikan henkeä on hyödynnetty esimerkiksi Keski-

Pohjanmaalla, jossa yhdelle sivustolle on kerätty tietoja ja tarinoita sadoista kohteista muun muassa matkailun ja kulttuuritietämyksen edistämiseksi (ks. Genius Loci 2015).

Vahvuuksien kautta kylä voi pyrkiä profiloitumaan esimerkiksi ykkös- ja kakkosasumisen paratiisiksi hienojen järvimaisemien myötä, vahvan vuorovaikutuksen ja runsaiden tapahtumien paikallisyhteisöksi tai lähellä työpaikkoja ja palveluja olevaksi lyhyiden etäisyyksien ja maaseutuasumisen kyläksi. Kylää voidaan markkinoida nettisivuilla tai messuilla, mutta kuntaan muuttaneiden yleisimpinä tietolähteinä ovat ystävät, tuttavat, sukulaiset ja puoliso (Eloranta 2014). Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että kuntien ja kylien paras markkinointikanava ovat tyytyväiset asukkaat. Asukastyytyväisyyden tavoittelun tulisikin olla paikallisen kehittämisen suurimpia tavoitteita paikallisen työpaikatarjonnan parantamisen lisäksi.

2.3. Yhdyskuntarakenteen tiivistämisen ja paikallisen kehittämisen välinen vuorovaikutus

Yhdyskuntarakenteen tiivistämisen tavoite ulottuu kyläsuunnitteluun asti. Eheytyneen yhdyskuntarakenteen ideologian pohjalta kyläkaavoituksen yksi suurimmista tehtävistä on uuden asumisrakentamisen sijoittaminen jo olemassa olevien kylien yhteyteen. Tällöin paine rakentaa asutuksen ulkopuolelle vähenee, mikä helpottaa paikallisen infrastruktuurin ylläpitämistä. Lisäksi kylän mahdollisesti kasvava asukasmäärä saattaa mahdollistaa kylän palvelujen ylläpitämisen. (Ympäristöministeriö 2012: 10.) Eheyttävä kyläkaavoitus hyödyntää ideaalilanteessa kyläsuunnitelmia sekä lisää kylän ja kunnan välistä vuorovaikutusta (Jarva 2010: 14).

Eheyttävän suunnittelun hyödyntäminen maaseututaajamissa on jakanut mielipiteitä kahdella tavalla. Vastustajien mukaan eheyttävä suunnittelu on maaseudulle sopimaton suunnitteluperiaate, joka liiallisen keskittämisen myötä uhkaa ihmisten oikeutta asua haluamassaan paikassa. Rajuimpien kritiikkien mukaan eheyttävä suunnittelu on piilokeino maaseudun heikentämiseen. Eheyttävän suunnittelun kannattajien mielestä maaseutualueiden erilai-

set tilanteet tulisi ottaa huomioon, jotta niille pystytään valitsemaan oikeat suunnitteluperiaatteet. (Sihvonen ym. 2013b: 50.). Ideologisesti eheyttävään suunnitteluun kuuluu kuitenkin oleellisesti paikallisen tiedon hyödyntäminen ja asukkaiden osallistaminen. Lisäksi sillä pyritään parantamaan paikallista asumisympäristöä, joten eheyttävään suunnitteluun liittyy vahvasti myös paikallisen kehittämisen idea. Eheyttävän suunnittelun suurimpana ongelmana maaseutukylien tapauksessa on tulomuuton vähäisyys. Jos eheyttävää suunnittelua katsotaan sen moniulotteisessa kontekstissa, on esimerkiksi kyläkoulun ja sen pihapiirin kunnostaminen asukkaiden käyttöön eheyttävää toimintaa (Sihvonen ym. 2013a: 19).

Valtioneuvoston vuonna 2009 hyväksymässä maaseutupoliittisessa selonteossa hallintovaliokunta korosti kyläsuunnittelun olevan tärkeässä roolissa yhdyskuntarakenteen parantamisessa ja eheyttävässä suunnittelussa. Valiokunnan mukaan asukkaiden mahdollisuus osallistua paikalliseen alueidenkäytön suunnitteluun tulee turvata jatkossakin, minkä lisäksi valiokunta toivoi kuntien, kylien ja maanomistajien olevan yhteistyössä kaavojen laadinnassa ja toteuttamisessa. (Hakovirta 2012: 22.)

Yhdyskuntarakenteen tiivistäminen valtio- ja kuntatasolla on lähtökohtaisesti uhka monille kylille. Kun asutusta halutaan ohjata kuntakeskustaan ja taajamiin, ei taloudellisia voimavaroja, palveluita ja investointeja välttämättä suunnata kyliin niiden haluamalla tai tarvitsemalla tavalla. Kuntien heikko taloudellinen tilanne vaikeuttaa oleellisesti kylien kehittämistä, jolloin tiivistäminen voi perustua kehittämishaluttomuuden sijasta vähäisiin resursseihin. Toisaalta maaseutukunta voi panostaa kuntakeskuksien ja taajamien lisäksi myös elinvoimaisiin kyliin, mutta tällaisessakin tilanteessa syrjäkylien kehittäminen jää vähäiseksi.

Ympäristön näkökulmasta kylien suunnitelmallisella kehittämisellä voidaan vähentää haja-asutuksesta johtuvaa tieverkkoon, ympäristöön ja palveluihin kohdistuvaa rasitusta (Ympäristöministeriö 2012: 46). Kunnalle runsas haja-asuminen voi kuitenkin tuottaa taloudellisia vaikeuksia laajan infrastruktuuritarpeen, kuljetuskustannusten sekä kyläkoulujen ylläpitämisen kautta. Toisaalta kyläläiset maksavat yhtä paljon veroja kuin muut kuntalaiset, mutta saavat sillä yleensä suhteellisesti vähemmän (Kuisma & Mäkelä 2015:

30). Teoriassa kunnalle edullisinta olisi kuitenkin ihmisten sijoittuminen mahdollisimman pienelle alueelle, käytännössä siis taajamiin ja korkeintaan muutamaan kylään tai nauhamaisesti hyvien liikenneyhteyksien varsille. Maaseutukunnille haja-asumisen mahdollisuus on toisaalta iso resurssi, joten tasapainon löytäminen eri asumisrakenteiden välillä on tärkeää.

Yhdyskuntarakenteen tiivistäminen ja paikallinen kehittäminen nivoutuvat yhteen usealla eri tavalla, jotka riippuvat näiden kokonaisuuksien tarkastelutavoista. Kylätasolla paikallinen kehittäminen voi olla *reaktio* tiivistymisen uhkaan, jolloin omaa kylää halutaan suojella kehittämisen kautta. Tällöin tiivistäminen ja paikallinen kehittäminen ovat toistensa eräänlaisia vastakohtia. Vaikka tiivistäminen olisi ensisijaisesti uhka kylälle, voi herännyt kehittämishalu synnyttää myös innovatiivisia ideoita kehittämiseen. Paikkaperustaisen ajattelutavan hyödyntäminen ja kylän vahvuuksien etsiminen voivat olla keinoja kylän vetovoimaisuuden kasvattamiselle.

Mikäli kunta panostaa kuntakeskuksen lisäksi vain aktiivisiin ja elinvoimaisiin kyliin, voi paikallinen kehittäminen olla tiivistämisen *väline*. Tässä tapauksessa aluekehittäminen ulottautuu vain muutamaan kohteeseen, kuntakeskustaan ja elinvoimaisiin kyliin, jolloin passiiviset syrjäkylät jäävät kehittämistoiminnan ulkopuolelle. Elinvoimaisissa kylissä kylätoiminnalla ja kunnan sekä muiden rahoittajien tarjoamalla resursseilla parannetaan paikallisia olosuhteita ja kylän vetovoimaisuutta, jolloin mahdollinen uusi kyläasutus sijoittuu todennäköisemmin aktiiviseen kuin passiiviseen kylään. Paikallinen kehittäminen voi siis tietyissä tapauksissa jopa auttaa laajemman aluetason tiivistämispyrkimyksissä.

Jos paikallista kehittämistä katsotaan kunnan kehittämisen kontekstissa kylätason sijaan, voi yhdyskuntarakenteen tiivistäminen *olla* paikallista kehittämistä. Tällöin kunnan paikallisen kehittämisen tavoitteena on yhdyskuntarakenteen tiivistäminen ja siitä tulevat hyödyt. Tämä näkyy käytännön aluekehittämisratkaisuissa, kuten kuntakeskustaan panostamisessa, kaavoitusratkaisuissa ja kyläkoulujen lakkauttamisissa, jolloin tulomuutto ohjautuu sivukylien sijaan kirkonkyliin, taajamiin ja elinvoimaisiin kyliin.

3. TUTKIMUSMETODIN JA -ALUEEN KUVAUS

3.1. Menetelmät ja aineisto

Tämän tutkielman empiirisen osan pohjana on kuusi teemahaastattelua, jotka tehtiin marraskuussa 2014. Teemahaastattelu rakentui kahdesta pääteemasta, kylien kehittämisestä ja Alajärven kaupungin yhdyskuntarakenteen muutoksesta. Tavoitteena oli myös tarkastella näiden kahden teeman välistä linkittymistä paikallisessa kontekstissa. Kylien kehittämistä tutkiessa haluttiin haastateltavien näkemyksiä siitä, miten vahvasti kylät otetaan huomioon paikallisessa kehittämisessä Alajärvellä, miten niitä kehitetään ja onko kylien edustajien mielipiteissä eroja kylien kehittämisen suhteen. Yhdyskuntarakenteen teemassa tarkasteltiin Alajärvellä viime vuosina tapahtunutta yhdyskuntarakenteen muutosta sekä kylien ja niiden kehittämisen roolia kyseisessä muutoksessa.

Tutkimukseen haastateltiin neljää kyläaktiivia sekä kolmea kaupungin edustajaa, jotka olivat paikallisia virkamiehiä ja luottamushenkilöitä. Valinnoilla pyrittiin saamaan sekä kylien että kaupungin edustajien näkemyksiä yhdyskuntarakenteen ja kylien kehittämisen muutoksista. Vaikka teemahaastatteluissa haastateltavilla oli selkeä rooli joko kaupungin tai kylän edustajana, oli osalla haastateltavista moniroolinen tausta; he saattoivat olla sekä kyläaktiiveja että kuntapäätäjii. Eräs haastateltavista kysyikin ennen haastattelua, mistä näkökulmasta hänen tulisi vastauksensa antaa. Tämä kertoo osittain siitä, ettei ”päättäjien piiri” ole iso Alajärvellä, ja moni toimiikin päätäjänä usealla eri aluetasolla. Lisäksi päätöksissä joudutaan ottamaan huomioon se, missä roolissa kussakin tilanteessa toimitaan.

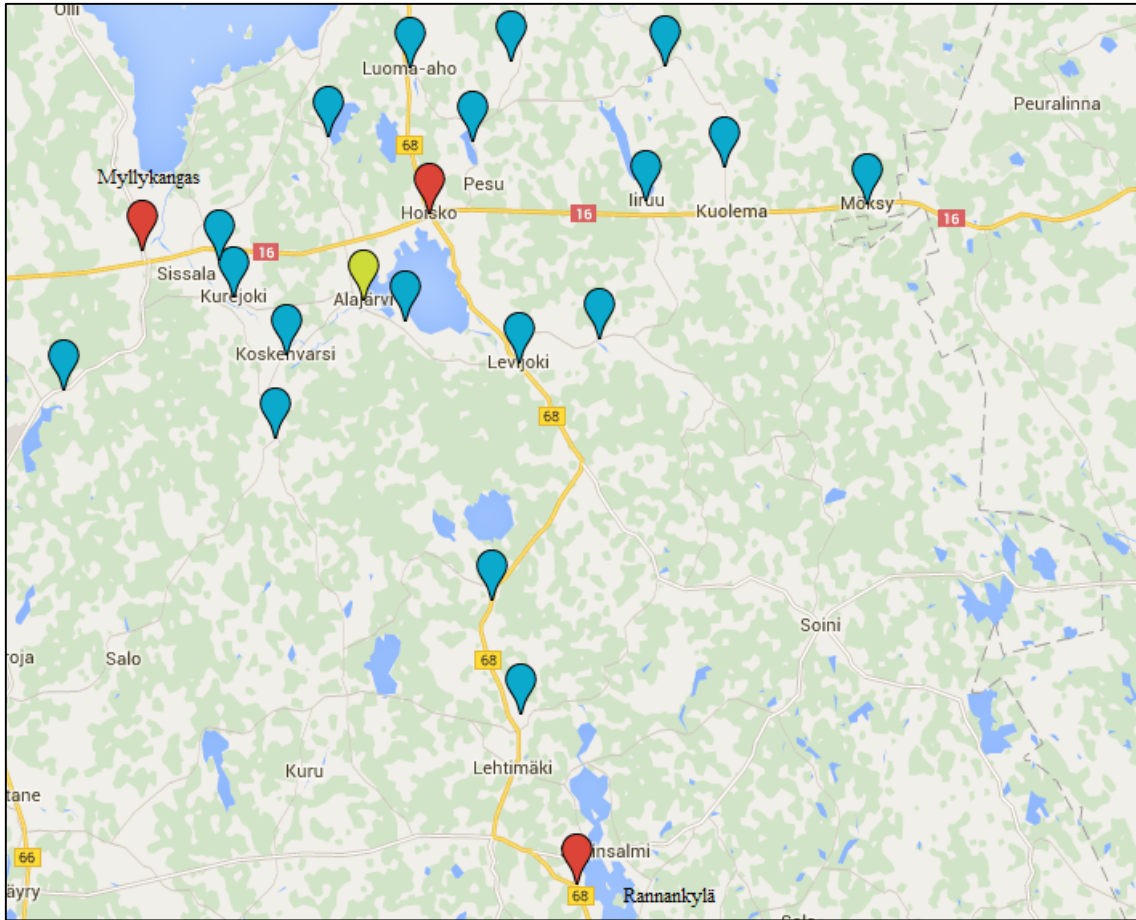
Kylien valinnassa pyrittiin jonkinasteiseen heterogeenisuuteen. Kyliä suuresti yhdistävä tekijä oli niiden erityinen aktiivisuus oman kylänsä kehittämisessä. Tämä oli keskeinen kriteeri kylien valinnalle, koska vähemmän aktiivisilla kylillä ei välttämättä olisi ollut tarjota yhtä paljon tietoa kylien kehittämisen teemalle. Osittain aktiivisuuden myötä valittujen kolmen kylän toinen keskeinen yhdistävä tekijä oli se, ettei niiden olemassaolo ole uhattuna ainakaan lähitulevaisuudessa. Varsinkin maaseutukylien mittakaavassa niiden tulevaisuudennäkymät ovat jopa varsin positiivisia. Yhdistävänä tekijänä olivat myös

tutkimuskyläiden valinnat vuoden järviseutulaiseksi kyläksi perättäisinä vuosina 2012–2014 (Suoninen 2013; Järviseutu 2014; Heinilä 2012).

Kyläiden heterogeenisuus syntyy ennen kaikkea niiden sijainnista ja historiasta. Tavoitteena oli valita tutkimukseen kylä eri puolilta Alajärveä. Myllykangas on Alajärven länsiosassa, Hoisko itäosassa ja Rannankylä eteläosassa. Myös kyläiden etäisyydet Alajärven keskustaan vaihtelivat melko paljon Rannankylän ollessa huomattavasti kauempana keskustasta Hoiskoon ja Myllykankaaseen verrattuna. Hoiskoa ja Myllykangasta yhdistää niiden sijaitseminen valtatie 16:n varrella, mutta niidenkin etäisyydessä keskustaan nähden on jonkin verran poikkeamaa. Hoisko on kyläistä kaikista lähimpänä Alajärven keskustaa, kun taas keskustan ja Myllykankaan välissä on Kurejoen kylä.

Lisäksi tutkimukseen haluttiin ottaa yksi kylä entisen Lehtimäen kunnan alueelta. Lehtimäen kunta liittyi kuntaliitoksen myötä Alajärven kaupunkiin vuonna 2009. Näin Lehtimäen kyläiden kehittäminen siirtyi osittain Alajärven kaupungin vastuulle. Haastattelussa haluttiin sekä tutkia sitä, miten kyläiden kehittäminen on muuttunut kuntaliitoksen jälkeen, että myös tarkastella keskustaan nähden syrjäisen kylän roolia kaupungin yhdyskuntarakenteessa.

Kuviossa 4 ovat tutkimuskyläiden sijainnit. Ne on merkitty karttaan punaisilla merkeillä. Alajärven keskusta on kartassa vihreällä merkillä. Lisäksi kartassa on sinisillä merkeillä muut Järvi-Pohjanmaan yhteistoiminta-alueen (2015) seura- ja yhdistysrekisterissä olevat kyläyhdistykset ja -toimikunnat. Seura- ja yhdistysrekisterin mukaan Alajärvellä toimii peräti 21 kyläyhdistystä tai -toimikuntaa, mikä kertoo myös Alajärven kyläpainotteisesta alueprofiilista.

Kuvio 4. Tutkimuskylät sekä Alajärven kyläyhdistykset ja -toimikunnat kartalla. Kartta on laadittu Google Maps -palvelussa.

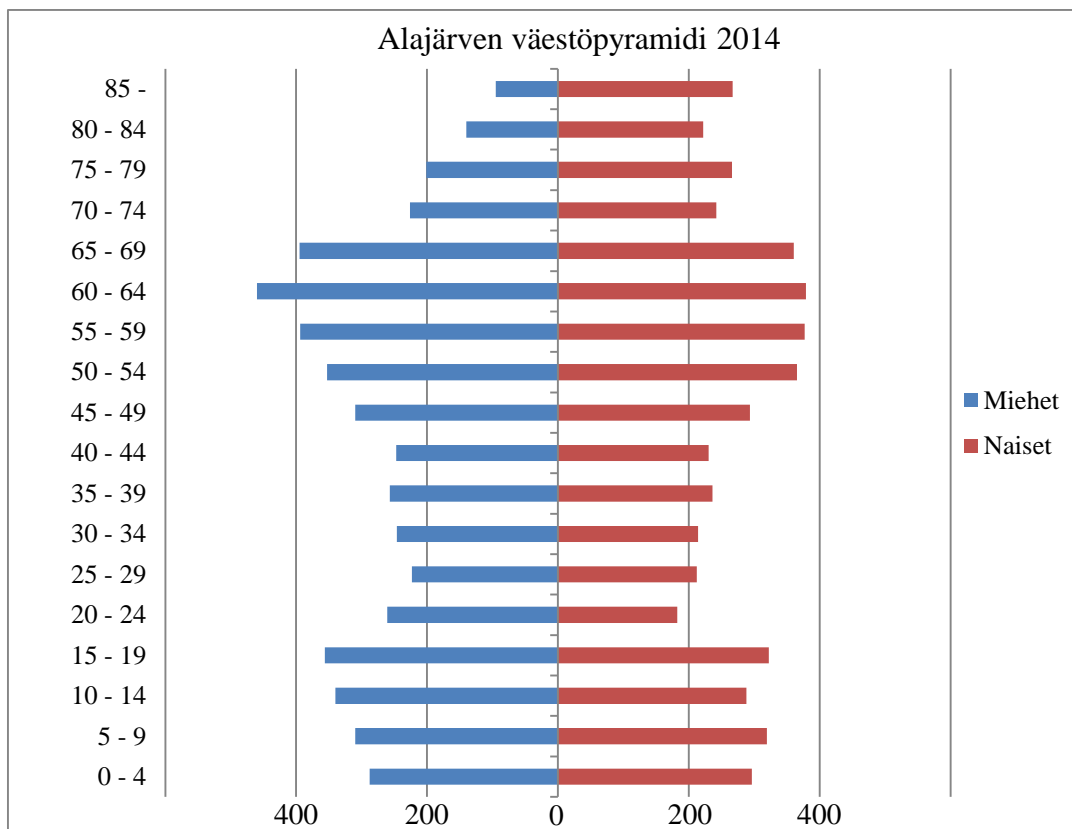
Kylien kehittämiseen ja ylipäätään aluekehittämiseen voivat kuulua osana myös asenne- ja intressierot. Teemahaastatteluissa esiintyi monta ulottuvuutta, kuinka mahdollisia eroja olisi mahdollisuus tutkia. Ensinnäkin voitiin tarkastella sitä, miten eri kylät näkivät Alajärven kaupungin harjoittaman kehittämisselityksen. Olisiko esimerkiksi Alajärven keskustan kupeessa olevassa Hoiskossa ja Lehtimäellä sijaitsevassa Rannankylässä, jossa vaikuttamismahdollisuudet ovat siirtyneet kuntaliitoksen myötä huomattavasti kauemmaksi kylästä, eroja siinä, miten kylän edustajat näkivät kaupungin kehittämisselityksen? Toisaalta voitiin tutkia myös sitä, miten kylien ja kaupunkien näkemykset alueen kehittämisestä mahdollisesti eroavat toisistaan. Vaikka kylät ovat oleellinen osa kaupunkia, saattaa kaupungin aluekehittämisselityksessä painottua erityisen paljon keskusta-alue.

3.2. Tutkimusalueen kuvaus

3.2.1. Alajärven kaupunki

Alajärvi on Etelä-Pohjanmaalla sijaitseva kaupunki, joka perustettiin vuonna 1868. Kaupunkioikeudet se sai vuonna 1986 (Alajärven kaupunki 2014a). Syyskuussa 2015 Alajärven asukasluku oli 10 062 (Väestörekisterikeskus 2015). Asukasluku on vähentynyt vuodesta 1993 eteenpäin, kun kehitystä tarkastellaan vuonna 2009 Lehtimäen kanssa tehdyn kuntaliitoksen jälkeisellä aluejaolla. Alajärven tapauksessa väestön määrän väheneminen johtuu kuntien välisestä muuttoliikkeestä. Lähtömuutto on tulomuuttoa selvästi suurempaa. Sen sijaan Alajärvelle kohdistuva siirtolaisuus on ollut merkittävä asukasluvun kasvattaja etenkin viimeisen 10 vuoden aikana. Myös luonnollinen väestönlisäys oli suurta vielä 1980- ja 1990-luvuilla. 2000-luvulla luonnollinen väestönlisäys on ollut vaihtelevampaa. (Tilastokeskus 2015c.) Kaupunki-maaseutu-luokituksessa Alajärvi määriteltiin ennen ydinmaaseutukunnaksi, mutta tarkemmassa paikkatietoon perustuvassa jaottelussa 54 prosenttia Alajärven maa-alasta luokitellaan harvaan asutuksi maaseudeksi (Suomen ympäristökeskus 2015a).

Väestöpyramidista (kuvio 5) ilmenee, että Alajärven väestörakenne muistuttaa varsin perinteistä ydinmaaseutukunnan väestörakennetta. Vanhusväestöä ja eläkeikää lähestyviä on suhteellisesti eniten, suurimman ikäluokan ollessa 60–64-vuotiaat. Lapsia ja nuoria on myös melko paljon. Sen sijaan nuoria aikuisia on huolestuttavan vähän. Huomattavaa on esimerkiksi se, että yli 70-vuotiaita naisia on enemmän kuin 20–39-vuotiaita naisia. Tämän taustalla on nuorten aikuisten poismuutto. Korkeakoulututkintoa haluavalle poismuutto on käytännössä välttämätön asia, sillä lähin ammattikorkeakoulu on noin 70 kilometrin päässä Seinäjoella ja lähin yliopisto yli 120 kilometrin päässä Vaasassa. Lisäksi työllisyysmahdollisuudet ovat rajalliset, vaikka työpaikkaomavaraisuus oli 100 prosenttia vuonna 2012 (Kuntaliitto 2014). Toisaalta Alajärvelle pendelöidään melko paljon Vimpelistä ja Soinista.

Kuvio 5. Alajärven väestöpyramidi vuonna 2014 (Tilastokeskus 2015b pohjautuen).

Nuorten aikuisten poismuuton vähentäminen on haasteellinen tehtävä. Koulutusvaihtoehtojen lisäämismahdollisuudet ovat rajallisia, joten tärkeimmäksi keinoksi nousee paikallisen työllisyystilanteen parantaminen. Myös paluumuuttajien houkutteluun voidaan panostaa, sillä markkinointisegmentoinnin kannalta paluumuuttajat ovat ydinmaaseutukunnalle potentiaalisin muuttajaryhmä. Paluumuuttaminen voi tapahtua missä ikävaiheessa tahansa, mutta usein se tapahtuu perhettä perustettaessa tai eläkkeelle jäämisen jälkeen. Alueelle houkuttelevia tekijöitä ovat muun muassa kotiseuturakkaus, ystävien ja sukulaisten läheisyys sekä tuttu ja turvallinen asuinympäristö. (Korpimäki & Zimmerbauer 2005: 16–17.) Oma tai puolison työpaikan puute voi kuitenkin olla muuton estävä tekijä, vaikka paluumuuttotohalukkuutta muutoin olisikin.

Vuosille 2013–2016 laatimassaan strategiassa Alajärven kaupungin missiona on ”järjestää kuntapalvelut edistämällä asukkaidensa hyvinvointia ja alueen kestävä kehitystä”. Visiona vuodelle 2020 on, että ”Alajärven kaupunki on itäisen Etelä-Pohjanmaan vetovoimainen ja maakuntarajat ylittävä monipuolisen elinkeino- ja koulutustoiminnan ja palveluiden kaupunkikeskus”. (Alajärven kaupunki 2013.) Tavoitteena lienee houkuttaa nuoria ja työikäisiä asukkaita sekä palveluiden käyttäjiä etenkin Vimpelin, Soinin, Lappajärven ja Kyyjärven kunnista, joissa palvelutarjonta ei ole yhtä monipuolista kuin Alajärvellä.

Alajärvi on panostanut viime vuosina palveluiden kehittämiseen. Vuonna 2013 keskustaan valmistuivat uimahalli ja jäähalli. Lisäksi infrastruktuuria on parannettu esimerkiksi teitä kunnostamalla. Näin keskustan alueen houkuttelevuus on kasvanut. Samalla paikalliset liikkumis- ja harrastusmahdollisuudet ovat lisääntyneet, mistä seurannee kansanterveydellisiä etuja. Keskustan alueelle tehdyt investoinnit ovat kuitenkin herättäneet paljon keskustelua, sillä investointien vastapainoksi säästötoimenpiteitä on etsitty kylistä ja etenkin kyläkouluista. Lisäksi lakkauttamisuhan alla on ollut esimerkiksi Lehtimäen kirjasto, joka sai kuitenkin vielä vuonna 2013 jatkaa Alajärven kaupunginvaltuuston päätöksellä lakkauttamisesityksestä huolimatta.

Kylät ovat merkittävä osa Alajärven alueprofiilia. Noin puolet Alajärven asukkaista asuu keskustataajaman ulkopuolella (Nieminen 2015: 26). Eräs haastateltavista kertoi Alajärven suuren kylämäärän olevan poikkeuksellista. Vuosien 2013–2016 strategiassa kaupunki määritteli elinvoimaiset kylät yhdeksi Alajärven vahvuuden lähteeksi (Alajärven kaupunki 2013). Kuntaliitos Lehtimäen kanssa toi kaupungin kylätematiikkaan vielä uuden ulottuvuuden, kun Alajärven kylien joukkoon liittyivät myös Lehtimäen kylät. Kuntasuunnittelun kannalta on tärkeää, että Lehtimäkeä ei itsessään nähdä vain yhtenä kylänä, vaan taajaman lisäksi Lehtimäellä on joukko erilaisia kyliä.

3.2.2. Hoiskon kylä

Hoisko on noin 900 asukkaan kylä Alajärvellä. Se sijaitsee valtatie 16:n ja kantatie 68:n risteyksen ympäristössä. Hoisko on Alajärven kylistä lähimpänä keskustaa, sillä keskustan ja Hoiskon reunimmaisten talojen välillä on näköyhteys. Keskustaan nähden läheinen sijainti onkin kohtalaisen ideaali kylän kehittymisen näkökulmasta. Hoisko voidaan jakaa kahdeksaan osa-alueeseen, jotka ovat Aukeanpää, Halla-aho, Hoiskon keskusta, Hämeenniemi, Kyrönlahti, Käpyaho, Pekkola ja Viinämäki (Alajärven kaupunki 2015c). Keskeisiä palveluita ovat kyläkoulu ja Neste Hoiskonportti. Hoiskon koulu on Alajärven suurin kyläkoulu.

Hoiskoon ulkopaikkalaisia houkuttelevia nähtävyyksiä ovat muun muassa Nelimarkkamuseo ja Tulivuorikeskus. Kylän työpaikoista suurin osa on teollisuuden tai kaupan alalla. Maanviljelyä on muihin kyliin verrattuna melko vähän. (Alajärven kaupunki 2015c.) Ison loven kylän yritystoimintaan ja työpaikkatarjontaan toi hirsitalovalmistaja Honkarakenteen päätös keskittää toimintansa Karstulan tehtaalle vuonna 2013 (Pöntinen 2013). Yhtiön Alajärven toimipisteessä työskenteli tuolloin noin 80 henkilöä, minkä johdosta se oli Hoiskon suurin työnantaja. Lisäksi se oli myös yksi Alajärven suurimmista työnantajista yhdessä kaupungin, Mäkelä Alun ja Finlamellin kanssa.

Teemahaastattelussa Hoiskon kyläyhdistyksen edustaja nosti yritystoiminnassa hoiskolaiseksi erikoisuudeksi puualan. Tämänkin suhteen Honkarakenteen lähteminen teki suuren loven, mutta Hoiskossa on yhä etenkin kylän asukasluvuun nähden paljon puualan yrityksiä. Virkistysmahdollisuuksia tarjoavat muun muassa kaksi uimarantaa, hyväkuntoinen pururata sekä koululla olevat liikuntasali ja jääkiekkokaukalo (Alajärven kaupunki 2015c). Hoisko valittiin vuoden järviseutulaiseksi kyläksi 2013. Palkinnon perusteena oli vuosia jatkunut kylää hyödyttävä toiminta. (Suoninen 2013.)

3.2.3. Myllykankaan kylä

Myllykangas on noin 350 asukkaan kylä Alajärvellä. Se sijaitsee valtatie 16:n ja seututie 711:n risteyksen ympäristössä Alajärven keskustasta länteen. Valituista pisteistä riippuen

Myllykankaan ja Alajärven keskustan etäisyys on noin 10–15 kilometriä, joten se sijaitsee hieman kauempana keskustasta kuin Hoisko. Myllykankaan keskeiset kyläpalvelut ovat melko samanlaisia kuin Hoiskossa. Näihin voidaan lukea ainakin kyläkoulu sekä Kanavan Kevari, jossa on muun muassa lounas-kahvio, elintarvikekauppa ja hotelli. Lisäksi Kanavan Kevarin yhteydessä on grilli.

Kanavan Kevari on myös kylän suurin työnantaja. Haastatellun kyläaktiivin mukaan kylässä toimii noin 10–15 yritystä. Niistä lähes kaikki ovat pieniä perheyriyksiä, joissa ei ole ulkopuolista työvoimaa. Risteyskohdassa oleva sijainti ja kohtuulliset matkat niin Alajärven kuin lähikuntien (Lappajärvi ja Lapua) keskustoihin mahdollistavat joustavan pendelöinnin kylän ja kunnan ulkopuolelle.

Myllykankaan kylätoiminta on erittäin aktiivista. Kyläyhdistyksen talkootyöllä ja muulla tuella kylään on rakennettu jääkiekkokaukalo, koulun ulkorakennus sekä monitoimikenttä. Lisäksi kylän valaistua pururataa on kunnostettu ja ylläpidetty. Kyläyhdistys oli myös merkittävässä roolissa kevyen liikenteen väylän ja valaistuksen saamiseksi valtatie 16:n varrelle Myllykankaan kohdalle. Kyläyhdistyksen uusimpia tempauksia oli personal trainerin palkkaaminen kylälle. Muun muassa tämän idean ansiosta Myllykangas valittiin järviseutulaiseksi kyläksi vuonna 2014. (Järviseutu 2014.)

3.2.4. Rannankylä

Rannankylä on noin 460 asukkaan kylä Alajärvellä (Rannankylän kyläyhdistys 2015). Se sijaitsee entisen Lehtimäen kunnan alueella Ähtärinjärven rannalla. Etäisyyttä Alajärven keskustan ja Rannankylän välillä on noin 35 kilometriä, mikä on selvästi enemmän kuin kahdella muulla tutkimuskylällä. Rannankylältä onkin lyhempi matka Ähtäriin kuin Alajärven keskustaan. Myös Töysään on kohtuullinen matka, minkä johdosta moni rannankyläläinen käy töissä Veljekset Keskinen -kyläkaupassa tai muissa yrityskeskittymän yrityksissä.

Ähtärinjärvi on Rannankylän keskeinen vetovoimatekijä. Järvenrannalla on huomattava määrä mökkejä. Teemahaastattelussa esitetyn arvion mukaan Rannankylän väkimäärä

kaksin- tai jopa kolminkertaistuu kesän aikana suuresta mökkikannasta johtuen. Myös kyläyhdistys hyödyntää järven läheisyyttä paljon. Tarjolla on muun muassa soutu-, purjehdus- ja surffausmahdollisuuksia, uimapaikkoja, venelaituri sekä avanto- ja rantasauvat. Tapahtumia on runsaasti, ja niistä kenties merkittävin on joka vuosi järjestettävä lentopalloturnaus Suninsalmi Open. (Rannankylän kyläyhdistys 2015.) Rannankylä valittiin vuoden järviseutulaiseksi kyläksi 2012 (Heinilä 2012).

Kylän elinkeinojakauma on maatalouspainotteinen. Kyläyhdistyksen kotisivujen mukaan kylässä on 162 taloutta, 46 maatilaa ja 42 yritystä. (Rannankylän kyläyhdistys 2015.) Yritykset ovat pääasiassa pieniä. Lehtimäen suurimpia työnantajia ovat Lehtimäen opisto, Koneurakointi Aki Sammalisto Oy sekä muutamat suuret maatilat, joissa on ulkopuolista palkattua työvoimaa. Lisäksi kaupunki on työnantaja monille Lehtimäen ja Rannankylän asukkaille.

Myös Rannankylällä kylätoiminta on ollut erityisen aktiivista. Kylässä on vahva mehenki, joka on syventynyt entisestään kuntaliitoksen jälkeen, kun päätöksenteko on siirtynyt kauemmas kylältä. Kylän toimintaan osallistuu iso joukko ihmisiä, minkä vuoksi kylän hankkeissa on usein mukana paikallisia yrityksiä. Yritysten osallistumisen taustalla on se, että kylätoiminnassa mukana olevilla ihmisillä on yrittäjäsukulaisia, joilta kyläyhdistys on saanut apua esimerkiksi rakentamiseen ja viihtyvyyteen liittyvissä hankkeissa.

3.3. Alajärven sijainti ja yhdyskuntarakenne aluekehittämisen näkökulmasta

Alajärven sijainti on väestömäärän kasvamisen kannalta vaikea. Sijainnin suurin ongelma on se, ettei kaupungin läheisyydessä ole mitään kasvukeskusta, jonka kasvun tuomasta edusta myös Alajärvi pääsisi hyötymään. Lähin kasvukeskukseksi luokiteltava isompi kaupunki on Seinäjoki. Näiden kahden kaupungin keskustojen välillä on välimatkaa noin 70 kilometriä. Seinäjoen kasvun näkyvyys Alajärvellä on näin ollen varsin marginaalista. Seinäjoen vaikutusalue kattaa esimerkiksi Ilmajoen ja Lapuan kunnat, joissa on ollut vä-

estönkasvua 2000-luvulla (Tilastokeskus 2015c). Näistä kunnista tapahtuu myös runsaasti pendelöintiä Seinäjoelle. Alajärveltä Seinäjoelle tapahtuva pendelöinti on suuren etäisyyden vuoksi melko vähäistä.

Alajärven lähimmät naapurikunnat (Vimpeli, Lappajärvi, Soini ja Kyyjärvi) ovat Alajärveä huomattavasti pienempiä kuntia. Monille näiden kunnan asukkaista Alajärvi on joko työssäkäyntipaikka tai muun asioinnin kohdepaikka. Tilastokeskuksen vuonna 2015 julkaiseman työssäkäyntiluokituksen mukaan Alajärven työssäkäyntialueeseen kuuluivat keskuskunnan lisäksi Vimpelin ja Soinin kunnat. Lappajärvi ja Kyyjärvi eivät puolestaan kuuluneet mihinkään työssäkäyntialueeseen. (Tilastokeskus 2015a.)

Pienten paikkakuntien ympäröimänä Alajärvestä on tullut paikallinen seutukeskus. Tätä seutukeskuksen statusta on tietoisesti pyritty korostamaan erityisen paljon viime vuosien aikana. Merkittävimmin tämä näkyy keskustaan tehdyissä investoinneissa. Viime vuosina Alajärven keskustaan on rakennettu muun muassa uimahalli ja jäähalli sekä tehty liikenteellisiä parannuksia. Lisäksi Alajärven sisääntulotien varteen siirtynyt S-Market, jonka yhteyteen tuli ABC-myymäla, on parantanut keskustan palvelutasoa. Yleisesti ottaen palvelut ovat siirtyneet Alajärven varsinaisesta keskustasta lähemmäs valtatie 16:ta. Seutukeskuksena toimiminen voi nykyisellä muuttotrendillä olla jopa kriittinen tekijä Alajärven tulevaisuuden kannalta. Seutukeskusstatus edellyttää kuitenkin kilpailukykyistä yritystoimintaa ja vetovoimaista palvelutarjontaa.

Liikenteellisesti Alajärven suhde naapurikuntiin on kelvollinen. Tiet ovat kunnossa, niissä ei ole ruuhkia, ja nopeusrajoitukset ovat melko suuret. Teiden kohtuullisen hyvä kunto ei kuitenkaan kompensoi riittävästi suuria etäisyyksiä kasvukeskuksiin, jotta esimerkiksi pendelöinti olisi monille mieluisa vaihtoehto. Lisäksi joukkoliikenteen tilanne on ydinmaaseutukunnalle tyypillisesti heikko. Nämä liikenteelliset rajoitukset ja etäisyydet johtavat väistämättä siihen, että Alajärven väestöllinen ja monilta osin myös taloudellinen menestys on ensisijaisesti kiinni kaupungin omista työpaikkojen ja yritysten määrästä. Käytännössä tämä tarkoittaa korkeaa työpaikkaomavaraisuutta. 2000-luvulla Alajärven työpaikkaomavaraisuus on hiljalleen kasvanut (Kuntaliitto 2014).

Alajärven yhdyskuntarakenteessa painottuu runsas kylien määrä. Tämän johdosta Alajärvellä toimii paljon kyläyhdistyksiä ja -toimikuntia, vaikkakin niiden aktiivisuus vaihtelee huomattavasti (ks. kuvio 5). Väestöllisesti vahvimmat kylät, Kurejoki ja Hoisko, sijaitsevat lähimpänä keskustaa. Luoma-aholla väestönkehitys on positiivista runsaan työpaikkatarjonnan johdosta. Hieman kärjistäen voidaan sanoa, että kylien asukasluvut pienenevät, mitä kauempana ne sijaitsevat keskustasta. Suurin osa kylistä sijaitsee valtatie 16:n ja kantatie 68:n varrella. Myös Alajärven keskusta sijaitsee kohtuullisen lähellä valtatieä. Alajärven asumisverkosto rakentuu siis pitkälti näiden kahden tien yhteyteen.

Oman vaikutuksensa yhdyskuntarakenteeseen on tuonut vesistö. Suurin järvistä on Alajärvi, jonka ympäristö on paikoitellen melko tiheästi asutettu. Järveä ei kuitenkaan erityisemmin hyödynnetä palveluiden tarjonnassa. Alajärven lisäksi ykkös- ja kakkosasumista on pienempien järvien, kuten Paalijärven, Kaartusjärven, Ojajärven ja Menkijärven ympäristössä. Kakkosasumisen suhteen erityisen suosittua aluetta on ollut Iruujärven ympäristö, minkä johdosta Iruun väkimäärä kasvaa huomattavasti aina kesäisin Rannankylän tavoin. Pinta-alaan suhteutettuna Alajärvellä on runsaasti järviä ja järvenranta-asumista.

4. KYLIEN KEHITTÄMINEN ALAJÄRVELLÄ

4.1. Kylien kehittämisen tila

Alajärven kaupungin strategiassa vuosille 2013–2016 mainitaan, että Alajärven vahvuus perustuu turvalliseen ja viihtyisään elinympäristöön, elinvoimaisiin kyliin, laadukkaisiin ja kustannustehokkaisiin kuntapalveluihin, ennakkoluulottomaan yrittäjyyteen, monipuolisiin kaupan ja vapaa-ajan palveluihin sekä avoimeen ja innostavaan ilmapiiriin (Alajärven kaupunki 2013). Strategiassa ei tämän tarkemmin selitetä, mitä ”elinvoimaisilla kylillä” tarkoitetaan, mutta virke viittaisi ainakin jonkinasteiseen kylien kehittämiseen. Toisaalta elinvoimaisen kylän taustalla voi olla kylän oma aktiivinen työ tai sen luonnollinen kehittyminen ilman vahvaa kaupungin panostusta.

Alajärven kaupunki on laatinut myös elinkeino-ohjelman vuodelle 2016, jossa yhtenä viidestä strategisesta päämäärästä ovat elinvoimaiset kylät ja kaupunkikeskusta. Ohjelman mukaan ”Alajärvi on pinta-alaltaan melko laaja paikkakunta, jonka elinvoima koostuu vahvoista kylistä ja vireästä kaupunkikeskustasta sekä niissä toimivista yrityksistä ja niiden asukkaista”. Ohjelmassa kerrotaan kylien elinvoimaisuuden tulevan, paikkaperustaisen ajattelutavan mukaisesti, erilaisista asioista ja vahvuuksista. Joillakin kylillä elinvoimaisuus tarkoittaa vahvaa teollisuutta, joillakin runsasta maa- ja metsätaloutta, ja joissakin kylissä kauppa ja koulu ovat tärkeässä roolissa. Päämäärän luonnehdinnassa mainitaan myös Alajärven tavoite muuttaa keskustaa kaupunkimaisemmaksi. Oleelliseksi tekijäksi elinvoiman jatkuvuudelle nostetaan kaavoituksen resurssit ja ajantasaisuus. Elinvoimaisen kylän ja kaupunkikeskustan päämäärän kriittisiksi menestystekijöiksi on määritetty yritystoiminnan sijoittuminen, tiestön ajantasaisuus ja kunto sekä nykyaikaiset tietoliikenneyhteydet. (Alajärven kaupunki 2015a: 3–6.)

Vaikka elinkeino-ohjelmassa elinvoimaiset kylät on nostettu yhdeksi strategiseksi päätavoitteeksi, eivät edellä mainitut konkreettiset toimenpiteet anna vielä kuvaa laajamittaisesta kylien kehittämisestä. Toisaalta on syytä huomata, ettei elinkeino-ohjelma ole kovin

laaja katsonta kaupungin harjoittamasta aluekehittämisestä. Lisäksi kyliin ja kylien asukaisiin liittyviä toimenpiteitä voidaan katsoa olevan myös muissa strategisissa linjauksissa.

Teemahaastatteluissa kylien kehittämisen tilasta kysyttiin luonnollisesti paitsi kaupungin edustajilta, myös ennen kaikkea kyläaktiiveilta. Kaikkien kolmen kyläyhdistyksen haastateltavien vastauksissa mainittiin, että kyliin olisi panostettava enemmän Alajärvellä. Toisaalta siinä, miten vahvasti asia koettiin, löytyi eroja. Hoiskossa kylän todettiin olevan varsin hyvässä asemassa, mutta tämän katsottiin johtuvan ainakin osittain hyvästä sijainnista. Haastateltava uskoi, ettei syrjäkylillä tilanne olisi välttämättä yhtä hyvä. Rannankylässä olikin koettu syrjityksi tuleminen tunteita. Haastattelussa tuotiin esille myös näkemys siitä, etteivät kyläkoulujen lakkauttamiset, joita Alajärvellä on viime vuosina tapahtunut jonkin verran, ole linjassa kylien kehittämisen kanssa.

”Että kyllä niinku aika huonosti. Tietysti sielläkin on varmaan suuria tämmösiä asioita tapahtunut Alajärvellä itellään, mutta niinku se, että kyllä siellä aika paljon syrjäkylille käännetään selkää, että ajatellaan vaan, että kaikki pitää keskittää sinne keskustaan ja sitä pönkitetään siellä. Mutta niinku, unohdetaan aika helposti nää ihmiset, jotka on täällä sitten.” (H03)

Haastatteluissa nousi esiin Alajärven kaupungin strategiassa esitetty väite, jonka mukaan kaupunki perustuu eläviin ja elinvoimaisiin kyliin. Erään haastateltavan mukaan kylien palvelutarjonta ja virikkeellisyys, kyläkoulu pois luettuna, on hyvin pitkälti kiinni kylän omasta aktiivisuudesta. Kaupungin panoksessa olisi hänen mukaansa toivomisen varaa. Toisaalta haastateltava kertoi kyliin suuntautuvan vähäisen kehittämisen olevan tässä kunnan taloustilanteessa ymmärrettävää.

Vaikka mielipiteet olivat samanlaisia, oli niiden voimakkuuksissa eroavaisuuksia. Nämä eroavaisuudet ovat selitettävissä ainakin etäisyyden ja historian kautta. Hoiskon hyvän sijainnin uskottiin vaikuttavan oleellisesti siihen, miten hyvin kylällä menee. Väitteessä on varmasti perää, sillä haastattelussa tuli esille myös kehityskuva, jossa Hoisko hitsautuisi pikku hiljaa kiinni keskustaan. Hoiskossa on esimerkiksi kaupungin tontteja, yleinen uimaranta ja kaupungin suurin kyläkoulu. Näiden asioiden katsottiin olevan huomionosoituksia kaupungin suunnalta.

Myllykankaalla toivottiin kaupungilta enemmän panostuksia kyliin, mutta toisaalta mainittiin, ettei kylä ole sinänsä ollut mitään vaillakaan. Myllykangas ei kuitenkaan kylänä hyödy keskustan virikkeellisyydestä yhtä paljon kuin Hoisko hieman kaukaisemman sijaintinsa johdosta. Kylältä puuttuu myös suuret yritykset, joita on esimerkiksi Hoiskossa ja Luoma-aholla ja jotka ohjaisivat kaupungin panostuksia juuri Myllykankaalle. Haastattelussa tuli ilmi, että kuntaliitoksen jälkeen kylien huomioimisen koettiin menneen Rannankylän näkökulmasta huonompaan suuntaan, minkä toisaalta ajateltiin nostaneen kylän yhteenkuuluvuutta ja tietynlaista kapinahenkeä. Lehtimäeltä on kuntaliitoksen jälkeen kadonnut jonkin verran palveluja, ja jotkut palvelut ovat lakkauttamisuhan alla. Kehityksen jatkuessa nykyisen kaltaisena Lehtimäen keskusta on muuttumassa kuntatason keskuksista kyläkeskukseksi. Kylän historia Alajärven kanssa on lyhyt, minkä johdosta alajärveläinen identiteetti ei yleisesti ottaen liene kovin vahva Lehtimäellä. Lisäksi Rannankylässä koettiin, että Lehtimäki nähdään Alajärvellä yhtenä kylänä tai ”möykkynä”, vaikka Lehtimäen vanhan kunnan alueella on useita kyliä. Näillä kylillä ei kuitenkaan ole yhtä aktiivista kylätoimintaa kuin Rannankylässä.

Kylien kehittämisen tilasta ja tärkeydestä kysyttiin myös kaupungin edustajien mielipiteitä. Kaupungin edustajien vastauksissa Alajärven panoksesta kyliensä kehittämiseen annettiin keskimäärin hieman valoisampi kuva kuin kyläaktiivien vastauksissa. Esiin nousi muun muassa kaupungin rooli kylien kasvupotentiaalin *mahdollistajana*. Käytännössä tämä tarkoittaa kaupungin toimintaa tonttien ostamisessa ja myymisessä, maankäyttö- tai palstoitussuunnitelman laatimisessa sekä viihtyvyyden parantamisessa. Myös kaupungin edustajien vastauksissa tuli ilmi, että kylien kehittäminen on loppujen lopuksi hyvin pitkälti kiinni kyläläisten omasta aktiivisuudesta.

Vastauksissa kyliä jaoteltiin menestyviin ja taantuviin kyliin. Yksi haastateltavista nosti elinvoimaisiksi ja menestyviksi kyliksi Hoiskon ja Luoma-ahon, joista jälkimmäinen oli haastateltavan mukaan ollut jossain selvityksessä Etelä-Pohjanmaan vaurain kylä. Kylän elinvoimaisuuden taustalla on muun muassa aktiivisen kylätoiminnan lisäksi alumiiniyrittäjä Mäkelä Alu. Kylällä on pyritty hankkimaan aktiivisesti uusia asukkaita, mitä varten kaupunki on kaavoittanut kylälle asematontteja asumista varten. Lisäksi maininnan aktii-

visesta toiminnasta saivat Myllykangas ja Rannankylä. Myös Kurejoki nähtiin elinvoimaisena kylänä. Erään haastatellun kaupungin edustajan mukaan kylien kehittämisessä pyritään tasa-arvoisuuteen. Aktiivisten kylien ääni tulee kuitenkin voimakkaammin esille juurikin aktiivisuuden vuoksi.

”No kyllähän se tahtoo olla sillä lailla, että se, mikä on aktiivinen kylä toimimaan ja kehittymään, niin kyllä se ääni kauemmaks kuuluu. Ja siellä on voimakkaampia puolestapuhujia, toimeliaampia ja sillä lailla. Mutta se, jotta kyllä sitä sillä tavalla tasapuolisuuteen pitäis asuin- ja asuin... niin samanarvoinen olla. Ettei siinä oo niinku, ei tehdä erotusta sillä.” (H05)

Käytännössä kaupungin kyliin suuntautuva kehittäminen koskee enimmäkseen vain menestyviä ja aktiivisia kyliä. Tämän taustalla on se, ettei kaupunki anna kylille mitään suoraan tukea, vaan kaupunki osallistuu kehittämiseen hanketukien kautta. Kyliltä tulevia ehdotuksia pyritään kuuntelemaan ja mahdollisuuksien mukaan toteuttamaan. Hankeideoiden taustalla on aktiivinen kylätoiminta, joten syrjäkylien ja passiivisten kylien tapauksessa kylien kehittäminen saattaa kaupungin puolelta rajoittua lähinnä infrastruktuurin ja mahdollisen kyläkoulun ylläpitämiseen. Erään haastateltavan mukaan Alajärvellä vallitsee poliittisesti keskustalainen linja, jonka myötä sivukylien kehittämiseen löytyy yleisesti halukkuutta. Kylien kehittämistä on haastateltavan mukaan tehty kuitenkin välillä kritiikittömästäkin.

Haastatteluissa ilmeni, että monet alajärveläiset kylät ovat tehneet kyläsuunnitelman. Kaupunginvaltuustossa ei kuitenkaan ole käsitelty kyläsuunnitelmia vuosiin, vaan ne ovat jääneet kylien omaan käyttöön. Tutkimuskylistä kyläsuunnitelma on laadittu ainakin Hoiskossa (Alajärven kaupunki 2015c). Yleisesti kaupungin ja kylien välisen vuorovaihtuksen toimimisesta vastuun katsottiin olevan pitkälti kylien harteilla. Kaupungilla ei kuitenkaan ole mitään kehittämistä vastaan, mikäli hyviä ideoita ilmenee.

Eräs haastateltava kertoi kylien kannalta huonon asian: kaupungilla ei ole enää varaa kylien kehittämiseen. Haastateltava kertoi, että ennen lamaa kaupunki oli aktiivinen toimija kylien kehittämisessä, mutta laman myötä kyliin panostaminen on katkennut. Alajärven kaupunki joutuu siis valitsemaan tarkoin, mihin se investoi, ja millaista palveluverkkoa

se voi ylläpitää. Vastuuta esimerkiksi kiinteistöjen hoidossa on pyritty siirtämään – vaihtelevalla menestyksellä – kaupungilta kylätoimikunnille. Lehtimäkeen on kuntaliitoksen myötä tulleiden sopimusten mukaan panostettu melko paljon (noin neljä miljoonaa euroa) rahaa. Toisaalta sopimusajan päätyttyä rakentaminen ja investointi Lehtimäelle on tasaantunut. Lehtimäelle iskun toi Taimelan yhtenäiskoulun yläkoulun oppilaiden siirtäminen Alajärven yläkouluun syksystä 2015 alkaen.

Kyliin ei juurikaan rakenneta uutta infrastruktuuria, vaan käyttökelpoista infraa tuodaan keskustasta. Näin toimitaan muun muassa vapaa-ajan kohteiden ja virkistysmahdollisuuksien, kuten tekonurmien ja jääkiekkokaukaloiden, kohdalla. Kaupunki rakentaa kyliin, mikäli valtuusto on investointiohjelmassa päättänyt niin tehdä. Viime vuosien suurimmat investoinnit ovat kuitenkin sijoittuneet pääasiassa keskustaan. Alajärven vuoden 2015 talousarviossa suurimmiksi investoinneiksi viime vuosilta mainitaan uimahalli, taidetarasto sekä koulurakentamiset koulukeskuksessa ja Paavolan koululla, joka on keskustan peruskoulu. Kaiken kaikkiaan talousarvion perusteella investointeja ollaan tulevaisuudessa suuntaamassa jonkin verran kylille päin lähinnä peruskorjausten sekä Hoiskoon ja Luoma-aholle tulevan siirtoviemärin kautta. (Alajärven kaupunki 2014b: 126–131.)

4.2. Kylätoiminnan aktiivisuus ja resurssit

Kaikissa tutkimuskylissä toiminta on ollut aktiivista jo kauan. Vähemmän aktiivisia kausia on tullut lähinnä suurten hankkeiden jälkeen. Hoiskossa toiminnasta on tullut viime vuosina aktiivisempää, mutta haastateltu kyläaktiivi toivoi toimintaan lisäväkeä. Käytännössä aktiivisuuden kasvu tarkoittaa tapahtumien säännöllisemmiksi muuttumista. Myllykankaalla aktiivisuus oli erityisen korkealla koulua tehtäessä. Tuhansia talkootunteja sisältänyt hanke johti kuitenkin väsymykseen, minkä johdosta kylätoiminta oli normaalia vähäisempää muutaman vuoden ajan. Tällöinkään toiminta ei kuitenkaan loppunut täysin, vaan esimerkiksi pääsiäiskokko, pienet tilaisuudet sekä kylän ja koulun yhteiset juhlat kuuluivat yhä kylän ohjelmistoon. Monitoimikentän rakennuttaminen sai kylätoiminnan heräämään uudelleen.

Rannankylässä toiminnan kerrottiin olleen aktiivista jo pitkään. Isojen hankkeiden jälkeen on vaadittu jonkin aikaa hengähdystaukoa, mutta sekin on unohtunut nopeasti uusien hankkeiden myötä. Entisen Lehtimäen kunnan kylänä Rannankylässä koettiin toiminnan tiivistyneen kuntaliitoksen myötä. Alajärveen liittymisen katsottiin edistäneen ”me kyllä porskutetaan” -henkeä.

Kyliä edustajilta tiedusteltiin lisäksi, miten paljon kylillä oli resursseja käytettävissä hankkeiden toteuttamiseen ja kuinka hyvin ne olivat saaneet toteutettua haluamiaan hankkeita. Tämän suhteen kyläedustajat olivat pääasiassa positiivisella linjalla. Myllykankaan ja Rannankylän kyläedustajien mukaan kyläyhdistykset olivat pystyneet toteuttamaan kaikki vakavasti harkinnassa olleet hankkeensa. Hoiskon tapauksessa ongelmana pidettiin ennemminkin kyläläisten vähäistä aktiivisuutta kylätoiminnassa.

Kylät voivat saada tukea muun muassa kunnilta, Leader-ryhmiltä, Ely-keskuksilta ja yrityksiltä. Esimerkiksi Rannankylän kyläyhdistys on saanut hankkeisiinsa rahoitusta Ely-keskukselta. Ely-keskusten antamissa myönteisissä päätöksissä kunnat ovat sitoutuneet antamaan oman osuutensa kokonaistuista. Myllykankaalla ja Hoiskossa yritykset eivät ole olleet juurikaan mukana kylätoiminnassa. Rannankylässä yrittäjät ovat puolestaan olleet aktiivisesti mukana hankkeissa. Tämän taustalla on muun muassa se, että kyläaktiivien joukossa tai heidän sukulaisina on paljon yrittäjiä, joiden ammattiosaamista hyödynnetään hankkeiden toteuttamisessa.

Paikallisen Leader-ryhmän Aisaparin kanssa Hoisko ja Rannankylä eivät toistaiseksi ole juurikaan olleet yhteistyössä. Hoiskossa hankkeita ei ole pidetty riittävän isoina, että Aisaparin tarjoamiin tukiin olisi viitsitty keskittyä. Rannankylässä mahdolliseen yhteistyöhön ei ollut keritty vielä perehtyä, sillä Rannankylä tuli osaksi Aisaparin toiminta-aluetta vasta vuoden 2014 alussa. Yhteistyön uskottiin kuitenkin lisääntyvän tulevaisuudessa, sillä Leader-ryhmän katsottiin olevan ainoa väylä hankkeiden toteuttamiseksi. Myllykankaalla Aisaparin hanketukia oli sen sijaan jo hyödynnetty. Aisapari oli muun muassa rahoittamassa Myllykankaalle rakennettua monitoimikenttää.

Kaupungin edustajien vastauksissa kylien resursseista oli hieman poikkeavuutta. Joillakin kylillä on isoja yrityksiä, jotka haastattelujen pohjalta toimivat kylissä eräänlaisina rahoitusvetureina. Erään haastateltavan mukaan kylän resursseista suurin on sosiaalinen pääoma, mutta esimerkiksi mahdollisuus työpaikkojen luomiseen on senkin avulla vähäistä:

”No siellä se resurssi on varmaan kyläläisten päässä, että jos on sitä intoa ja halua ja mielikuvitusta, niin ne pystyy kyllä varmaan niitä asukkaita hankkimaan. Ja siitähän se kyläkehitys oikeastaan lähtee sitten, että jos kylällä on sopiva puuhamies tai puuhahenkilö, niin ei se, sillä kyllä sitten ole mahdollisuutta niin kun hankkia niitä asukkaita lisää. Mutta monta kertaa sitten se lähtökohta kehitykselle on se, että on työpaikkoja, ja siihen kyläläisillä ei yleensä juurikaan oo mitään sanomista. Että siellä edellä mainitulla Luoma-aholla on se työpaikkaprosentti kunnossa ja kylä kehittyy sitten sen myötä.” (H06)

5. YHDYSKUNTARAKENTEEN KEHITYS ALAJÄRVELLÄ

5.1. Järvi-Pohjanmaan alueidenkäytön suunnitelma

Alajärvi oli Vimpelin ja Soinin kanssa osa Järvi-Pohjanmaan yhteistoiminta-alueetta, jolle laadittiin konsulttiyrityksen vetämänä hankkeena alueidenkäytön suunnitelma vuosien 2010–2012 aikana. Yhteistoiminta-alue tuli sellaisenaan päätökseen syksyllä 2015. Alueidenkäytön suunnitelman tähtäin asetettiin vuoteen 2030. Kuntapäätäjien lisäksi hankkeeseen pääsivät osallistumaan kuntalaiset muun muassa lukiolaisten työpajojen, yrittäjältojen ja yleisötilaisuuden kautta. Suunnitelman tavoitteena oli luoda Järvi-Pohjanmaan alueen rakenteesta yhteinen näkemys, jonka kautta määritellään esimerkiksi maankäytön periaatteet, keskustojen, taajamien ja kylien tavoiteltu kehityssuunta ja liikenteelliset ratkaisut. Suunnitelman pohjalta alueelle tavoitellaan kilpailukykyä, työpaikkoja, hyviä sijainteja yrityksille sekä viihtyisää asuinympäristöä potentiaalisille muuttajille. (Järvi-Pohjanmaan yhteistoiminta-alue 2012: 2–4.)

Alueidenkäytön suunnitelma ottaa huomioon valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet sekä maakunnalliset ja kunnalliset tavoitteet. Valtakunnallisista alueidenkäyttötavoitteista erityisasemaan nostettiin muun muassa toimiva aluerakenne, eheytyvä yhdyskuntarakenne, kulttuuri- ja luontoympäristö sekä toimivat yhteysverkostot ja energiahuolto. Yhtenä neljästä keskeisestä kehittämistavoitteesta on taloudellisen, kestävän ja toimivan aluerakenteen luominen. Käytännössä pyritään luomaan tiivistä ja autoilua vähentävää sekä kuntataloudelle ja alueen elinvoimaisuudelle tehokasta yhdyskuntarakennetta muun muassa kaavoituksen kautta. Muita suunnitelman keskeisiä kehittämistavoitteita ovat nuorten houkuttelu alueelle, liike-elämän kehittäminen sekä laadukkaan elämän ja hyvinvoinnin turvaaminen kaikille ikäryhmille. (Järvi-Pohjanmaan yhteistoiminta-alue 2012: 4–5.)

Suunnitelmassa laadittiin viisi rakennemallivaihtoehtoa Järvi-Pohjanmaan alueelle. Rakennemallivaihtoehdot olivat eräänlaisia tulevaisuuden skenaarioita vuodelle 2030. Skenaarioiden toteutumiseksi määriteltiin myös niitä edellyttävät toimintamallit. Järvi-Pohjanmaan alueelle huonoimpana vaihtoehtona nähtiin nykyisen rakenteeltaan hajautuneen

ja siksi tehottoman, kalliin ja ekologisesti kestäättömän kehityksen jatkuminen, jonka uskottiin ruokkivan negatiivista kierrettä. Tässä skenaariossa kuntatalous heikentyy väestön ikääntyessä, verotulojen vähentyessä ja kustannusten kasvaessa. Palvelut keskittyivät ensin Alajärvelle, mutta heikentyisivät lopulta sielläkin. (Järvi-Pohjanmaan yhteistoiminta-alue 2012: 6.)

Alueelle parhaaksi nähdystä skenaariossa Alajärven keskustaan panostettaisiin voimakkaasti, minkä uskottiin vaikuttavan positiivisesti myös Vimpelin ja Soinin taajamien sekä keskustan lähellä olevan kyläverkon kehittymiseen. Alajärvestä tulisi ”kauppakeskusta”, jonka monipuoliset palvelut hyödyntäisivät koko aluetta. Keskusta olisi tiivis ja kaupunkimainen, jonka lisäksi Alajärvellä olisi työpaikkakeskittymät Hoiskossa ja Luomaholla. Skenaariossa kyläverkko heikkenisi, mutta elinvoimaiset kylät kehittyisivät. Tiivis rakenne alentaisi kustannuksia merkittävästi. Skenaarioiden vertailussa tällä mallilla olisi paras vaikutus alue- ja yhdyskuntarakenteeseen. (Järvi-Pohjanmaan yhteistoiminta-alue 2012: 7–11.)

Ohjausryhmässä päädyttiin kuitenkin valitsemaan kahden skenaarion yhdistelmä, jossa pelkästään Alajärven keskustan sijaan kehitettäisiin kaikkia kolmea kuntakeskustaa. Yhden keskuksen mallin ei katsottu olevan hyvä vaihtoehto kaikkien kuntien kannalta. Alajärven tulevan aluerakenteen toivottiin olevan tiiviimpää, toimivampaa, kilpailukykyisempää, taloudellisempaa ja ekologisesti kestävämpää nykyiseen verrattuna. Kuntataajamissa keskustaa tiivistetään, ja asukkaille tarjotaan korkeatasoisten oitus- ja vuokrakerrostalojen lisäksi omakotitaloasumista keskustan liepeillä. Kylissä asumista kehittyisi, missä sille on luontaista kasvupohjaa. Myös kylien omaa aktiivisuutta korostetaan. (Järvi-Pohjanmaan yhteistoiminta-alue 2012: 12–18.)

Se, miten vahvasti suunnitelma näkyy Alajärven ja Järvi-Pohjanmaan alueen todellisessa kehittämistoiminnassa, paljastuu tulevien vuosien aikana. Jo suunnitelman jälkeisen muutaman vuoden aikana on näkynyt selviä viitteitä siitä, että Alajärvestä on pyritty tekemään suunnitelman mukaista ”kauppakeskustaa”. Suunnitelmassa vahvan keskuksen

katsottiin olevan elinehto positiiviselle tulevaisuudenkuvalle. Samoin voidaan todeta tiivistyvistä alue- ja yhdyskuntarakenteesta, mikä ei välttämättä ole hyvä uutinen syrjäkyläasukkaille.

5.2. Yhdyskuntarakenteen tiivistymisen ilmeneminen

Yhdyskuntarakenteen tiivistymisellä tarkoitetaan toimintojen, kuten asutuksen, palvelujen ja työpaikkojen keskittymistä aiempaa pienemmälle alueelle. Valtiotasolla tämä näkyy kaupungistumisena ja maaseudun haja-asutusalueiden tyhjentymisenä. Maaseutukunnissa tiivistymisen ensimmäiset uhrat ovat yleensä pieniä syrjäkyläitä. Syynä tähän on alkutuotannon työllistävän vaikutuksen jatkuva vähentyminen, jolloin kylän työpaikkaomavaraisuus jää yleensä alhaiseksi. Haastatteluissa mainittiin maataloudesta toimeentulon vaativan nykyään niin suuria peltopinta-aloja, ettei yhteen kylään enää edes mahdu montaa viljelijää. Palvelujen saavutettavuuden heikkeneminen tekee myös syrjäkylästä vähemmän vetovoimaisen muuttokohteen. Asutus keskittyykin enemmän kuntakeskuksiin ja kaupunkeihin, joissa on tarjolla palvelualojen ja teollisuuden työpaikkoja. Väestön katoaminen johtaa syrjäkylillä loppujenkin palvelujen katoamiseen, mistä lähtee liikkeelle negatiivinen kierre, joka johtaa äärimmillään kylän näivettymiseen.

Oleellisin tekijä asutuksen sijoittumisessa on työpaikkojen sijainti. Käytännössä ihmiset seuraavat työpaikkoja, ja toisaalta kasvava asukasluvu johtaa palvelujen kysynnän kasvamiseen ja sitä kautta yrittäjyyden lisääntymiseen. Myös liikenneyhteyksillä on suuri merkitys asutuksen sijoittumiseen, sillä se voi jossain määrin kompensoida suuria etäisyyksiä. Palvelutarjonta, asuin ympäristön viihtyvyys ja paikallinen yhteisöllisyys ovat myös ihmisiä alueelle houkuttelevia tai alueelta poistyöntäviä tekijöitä.

Yhdyskuntarakenteen tiivistyminen voi olla seurausta sekä luonnollisesta kehityksestä, jossa keskittymisen edut johtavat tiivistymiseen, että valtion tai kaupungin keskuksiin ohjaavasta politiikasta. Keskittymisen eduilla tarkoitetaan etäisyyden pienemisestä seu-

raavia positiivisia vaikutuksia, kuten yritysten synergiaetuja, kasautumisetuja, vuorovai-
kutuksen ja innovaatiotoiminnan lisääntymistä sekä ihmisten liikkumiseen käyttämän
ajan vähenemistä. Toisin sanoen runsas yritysten määrä ruokkii uutta yrittäjyyttä.

Haastattelujen pohjalta voidaan melko yksiselitteisesti todeta, että Alajärvellä on tapah-
tunut selvää yhdyskuntarakenteen tiivistymistä. Käytännössä tämä näkyy keskustan kas-
vamisena ja toisaalta syrjäkylien kuihtumisena. Asutus, työpaikat ja palvelut keskittyvät
suhteellisesti aikaisempaa enemmän keskustajamaan. Keskustan asuntojen ja tonttien
kysyntä kasvaa tai pysyy ainakin entisellä tasollaan, kun syrjäkylillä kysyntä puolestaan
laskee. Tiivistymistä voi tapahtua myös kylän sisällä, kuten haastattelujen perusteella
Hoiskossa on käynyt.

Joillakin syrjäkylien asukkailla on vahvoja paikkaan sitouttavia tekijöitä. Tällaisia ovat
esimerkiksi tiettyyn paikkaan sitouttavat ammatit tai kotiseudulle juurtuminen ja kiinty-
minen. Tällaiset tekijät hidastavat omalta osaltaan yhdyskuntarakenteen tiivistymistä.
Eräs haastateltavista kertoi asiasta näin:

*”Jos kattoo esimerkiks, peilaa Uttakylää, niin ei siellä oo montaakaan taloa tullut
sanotaan viiden vuoden sisällä tälle Uusikylä-Koivumäki-Iiruu-akselille, eli kyllä
sieltä ihmiset enemmän tänne keskustaan. Ja jos sanotaan, että mitä sinne jää, niin
sinne jää nimenomaan maanviljelystä tai sitten siellä on eläkeläisiä, jotka asuu
siellä omassa talossaan niin kauan kuin ne pystyy asumaan. Ne liittyy siihen am-
mattiin sitten ne, jotka sivukylässä on. Sitten nuoriso varmaan on lähtenyt tänne
keskustaan asumaan.” (H07)*

5.3. Kylien tulevaisuus yhdyskuntarakenteen muutoksessa

Yhdyskuntarakenteen tiivistyminen tuo luonnollisesti kysymyksen siitä, mitä kylille tulee
tapahtumaan, mikäli tiivistyminen jatkuu myös tulevaisuudessa. Luonnollinen kehitys
viittaisi taajamoitumisen jatkumiseen, mutta toisaalta yhdyskuntarakenteen muokkautu-
miseen voidaan vaikuttaa myös poliittisin päätöksin. Lähtökohtana on se, että tiivistymi-
nen johtaa pitkällä aikavälillä joidenkin sivukylien autioitumiseen. Tämän skenaarion
oletuksena on kunnan asukkaiden keskittyminen keskustan alueelle. Kylien täydellisen
autioitumisen skenaario ei liene kuitenkaan realistinen.

Yleisesti ottaen haastateltavien vastauksissa esiintyi optimismia kylien tulevaisuuden suhteen, vaikka tiivistyminen jatkui. Haastatteluissa tuotiin esiin, että valtionhallinnon toimet, sote-ratkaisut ja kuntakentän tapahtumat tulevat pitkälti määrittämään sen, mitä Alajärvellä ja toisaalta kylissä tapahtuu. Hoiskon kylän tulevaisuus lienee yksi kaupungin turvatuimmista läheisen etäisyyden ansiosta. Haastateltu kyläaktiivi piti mahdollisena, että Hoisko hitsaantuisi tulevaisuudessa keskustaan kiinni ollen yksi Alajärven ”kaupunginosista”. Tätä sulautumista tukisi suunnitteilla olevan Kullanmutkan asuinalue, joka tällä hetkellä käytännössä erottaa Hoiskon keskustasta. Hoiskon sulautumisella keskustaan on kuitenkin omat haittapuolensa. Kyläyhdistyksen näkökulmasta mahdollista olisi, että sulautuminen johtaisi ”filiksen katoamiseen kylätoiminnasta”. Tällöin kyläaktiivit olisivat osa keskustan porukkaa, mikä voisi johtaa kylätoiminnan vähenemiseen. Haastateltu kyläaktiivi uskoi kuitenkin, että kylä säilyisi sulautumisesta huolimatta. Ainakaan tällä hetkellä ei ole myöskään syytä epäillä Hoiskon kyläkoulun toiminnan jatkumista.

Myllykankaalla suurten yritysten puuttuminen nostaa koulun kylän vetovoimaisuuden keskiöön. Toisaalta kylän liikenteellisesti hyvä sijainti voi kompensoida tilannetta jossain määrin. Rannankylän tulevaisuus nojaa melko paljon Lehtimäen palveluiden varaan. Pahimpia uhkakuvia olisivat Taimelan koulun lakkauttaminen ja terveystalon kiinnilaittaminen. Palveluiden lisäksi oleellista on työpaikkojen säilyvyys. Oletettavasti Rannankylä säilyisi palvelu- ja työpaikkatarjonnan heikkenemisestä huolimatta ainakin vahvana kakkosumisen kylänä. Aktiivinen kylätoiminta tarjoaa myös omat mahdollisuutensa innovatiivisiin palveluntarjontaratkaisuihin.

Eräs haastateltavista piti koko Lehtimäen heikkoutena ja uhkana työpaikkavajetta, mutta Lehtimäen tilanne näyttää hänen mukaansa kuitenkin muuten melko hyvältä. Haastateltavan mielestä Lehtimäellä on monta hyvää asiaa, jotka tekevät siitä ”yhden parhaista kylistä”. Positiivisiksi asioiksi haastateltava nosti palvelutilanteen, kuten koulun ja uimahallin, sekä vahvan kylähengen. Rannankylän erityisvahvuudeksi nostettiin järvi, jonka uskottiin tuovan alueelle asukkaita tai vähintään kesämökkiläisiä. Lisäksi Rannankylää kuvailtiin mukavaksi paikaksi asua. Rannankylän vetovoimaisuus rakentuu siis pitkälti kauniiden järvimaisemien ja vahvan yhteisöllisyyden varaan, ja kylän kehittämistoiminta onkin pyörinyt näiden vahvuuksien ympärillä.

Vaikka kyläläisillä riitti uskoa omien kyliensä tulevaisuuteen, esiintyi haastateltavien vastauksissa kokonaisuudessaan piirteitä jonkinlaisesta darwinismista kylien tulevaisuuden suhteen. Toisin sanoen vahvat ja elinkelpoiset kylät tulevat selviytymään, muiden kohdalla on luvassa hitaasti tapahtuva näivettyminen. Vahvan ja elinkelpoisen kylän tunnuspiirteitä ovat haastattelujen pohjalta muun muassa seuraavat tekijät:

- runsaasti työpaikkoja joko itse kylässä tai sen läheisyydessä
- runsas väestöpohja
- liikenteellisesti hyvä sijainti
- riittävä palvelutarjonta, tärkeimpänä kyläkoulu
- aktiivinen kylätoiminta (ja hyvä me-henki)
- aktiivinen pyrkimys kylän kehittämiseen kaupungin toimesta

Kaikissa vahvoissa kylissä ei välttämättä täyty kaikki edellä mainitut piirteet. Toisaalta edellä mainitut piirteet voidaan myös arvottaa jonkinlaiseen tärkeysjärjestykseen. Oleellisinta kylien menestyksessä on työpaikat. Jos työpaikkoja ei ole itse kylällä, on niitä oltava kylän läheisyydessä. Käytännössä jälkimmäisessä tilanteessa tarkoitetaan lyhyttä etäisyyttä keskustaan tai muihin työpaikkakeskittymiin. Alajärvellä suurimmat kylät, Hoisko ja Kurejoki, ovat myös lähimpänä keskustaa.

Toisaalta edellä oleva listan pohjalta voidaan myös todeta, että kyläaktiivien mahdollisuudet vaikuttaa oman kylänsä elinvoimaisuuteen ovat hyvin rajatut. Elinvoimaisuuden tärkeimmät osatekijät, työpaikat ja palvelut, eivät juurikaan ole kyläaktiivien päätettävissä, ellei kylätoiminta ole poikkeuksellisen aktiivista ja laaja-alaista. Kyläläisten kädet eivät kuitenkaan ole täysin sidotut. Aktiivisella kylä- ja hanketoiminnalla voidaan nostaa alueen yhteisöllisyyttä ja viihtyisyyttä. Kyläläiset voivat myös pyrkiä vaikuttamaan paikalliseen aluekehittämiseen esimerkiksi kuulemistilaisuuksiin osallistumalla. Tästäkin huolimatta kylät ovat tietyssä mielessä epäreilussa asemassa: kylien kehittäminen on pitkälti kylien omissa käsissä, mutta niillä ei ole kunnollisia resursseja tai päätäntävaltaa kehittämistoimintaan. Kylät kilpailevat asukkaista hyvin rajallisilla resursseilla.

Luoma-aho on Alajärven kylistä sikäli poikkeuksellinen, että se on hieman syrjäisemmästä sijainnistaan huolimatta merkittävästi kasvava kylä, eikä yhteiskuntarakenteen tiivistyminen ole suuri uhka sen olemassaololle. Kasvun taustalla on runsas työpaikkatarjonta metallialan keskittymän ansiosta. On mahdollista, että Luoma-ahosta tulee yksi Alajärven keskuksista kaupungin keskustan ja Lehtimäen taajama-alueen lisäksi. Yksi haastateltavista vei skenaariota vieläkin pidemmälle:

”Niin kun Luoma-aholla, niin siellä on rakennettu Luoma-aholle varmaan huomattavasti enemmän taloja mitä tähän Alajärven keskustaan, taikka ainakin yhtä paljon. Että se voi olla uhkakin, tuollanen iso vahva teollisuusalue. Se voi viiä jopa elinvoimaa. Hyvä esimerkki on Lehtimäki. Lehtimäen kirkonkylä on näivettynyt silloin joskus, koska kukaan ei myynyt sieltä tonttia, kukaan ei rakentanut sinne. Keski kylä on nyt suurempi kuin Lehtimäen kirkonkylä. Eli kirkonkylä muodostu toiseen paikkaan. Voihan olla, että 50 vuoden päästä Luoma-aho on suurempi kuin Alajärven kaupungin keskusta.” (H07)

Haastatteluissa Möksyn kylä mainittiin esimerkkinä paikasta, joka on hiipunut työpaikkojen katoamisen myötä. 30 vuotta sitten Möksy oli vireä ja aktiivinen kylä, jossa oli tarvetta uusille asuinrakennuksille. Työpaikkojen katoamisen myötä lähtivät myös asukkaat. Nykyisin kylän väestö koostuu lähinnä eläkeläisistä. Haastatteluissa ennustettiin, että nykyisen kehityksen jatkuessa 30 vuoden päästä kylä on jo lähes täysin autioitunut. Kylien elinvoimaisuuden säilyttämisen yhtenä poliittisena keinona pidettiin teollisuuden ohjaamista kyliin, jotta myös kylissä olisi riittävästi työpaikkoja asukkaiden houkuttelemiseksi.

Kuten valitut tutkimuskylät, ja etenkin Rannankylä ja Myllykangas, osoittavat, aktiivisella kylätoiminnalla ja hyvällä me-hengellä voidaan päästä jo pitkälle. Rannankylän erinomainen toiminta erilaisten tapahtumien parissa ja Myllykankaalla tehdyt tuhannet talkootyötunnit ovat esimerkkejä siitä, miten kylän viihtyisyyttä voidaan parantaa riittävän tahtotilan myötä. Perusteiden, eli työpaikkojen ja palveluiden, on kuitenkin oltava kunnossa, että pohjaa tulevaisuudelle on olemassa.

5.4. Kyläkoulut kylien elinvoimaisuuden ylläpitäjinä

Suurella osalla kylistä ongelmana ei ole suuri poismuutto vaan olematon kylälle muuttaminen. Nykypäivän maaseutukunnissa tämä kytkeytyy hyvin vahvasti kyläkoulukeskustelun ympärille. Yleensä kyläkoulu on viimeinen julkinen palvelu, joka kylältä lähtee. Käytännössä kyläkoulun puuttuminen on monille lapsiperheille este kylään muuttamiselle. Ongelma tämä on etenkin syrjäkylillä, joista etäisyydet muihin kyläkouluihin tai keskustan alakouluun kasvavat suuriksi.

Kyläkoulukeskustelu on käynyt viime vuosina kuumana myös Alajärvellä. Joitakin kouluja on lakkautettu (esimerkiksi Menkijärveltä, Levijoelta sekä Lehtimäeltä Taimelan yhtenäiskoulun 7.–9.-luokat), ja jotkut koulut ovat olleet lakkauttamisuhan alla (Uusikylä, Ylikylä Kurejoella). Tutkimuskylistä Myllykankaalla ja Hoiskossa on kyläkoulut, Rannankylästä käydään Lehtimäen Taimelan yhtenäiskoulussa. Myllykankaan ja Hoiskon koulut eivät ole viime vuosina olleet mukana lakkauttamiskeskusteluissa, joskin Myllykankaan koulun tulevaisuus oli epävarma pari valtuustokautta taaksepäin. Sittemmin Myllykankaan koulun tilanne on stabiloitunut, suureksi osaksi Menkijärven koulun lakkauttamisen takia, sillä koulun oppilaat siirrettiin Myllykankaan kouluun. Rannankylässä koulun lakkauttamista pidetään pahimpana uhkana kylän tulevaisuudelle.

”Että niinku ihan oikeasti. Onko niillä mitään syytä muuttaa? Sen takia, että lapset kulkee pitkät matkat koulussa.” (H03)

Erään haastateltavan mukaan koulun lakkauttaminen ei välttämättä itsessään johda poismuuttoon. Haastateltavan mielestä esimerkiksi hyvät liikenneyhteydet voivat kompensoida kyläkoulun puuttumista, sillä ne helpottavat lasten viemistä kouluun kaukaisemmasta sijainnista huolimatta. Lisäksi haastateltava mainitsi kyläkoulun olevan vain yksi muuttoon vaikuttavista tekijöistä.

”2000 vuonna vai millon se oli, kun Koivumäen koulu lakkas, ei sieltä oo kukaan niinku muuttanut pois sen koulun lopettamisen takia. Sitä on sitten vaikea arvioida, olisko sinne muuttanut moni asumaan, jos siellä olis se koulu ollut. Siitäkin saattaa olla, vois olla ehkä 2-3 perhettä, vois olla, mitkä rakentaakin nyt muualle.” (H05)

Pitkän koulumatkan haittoja on mahdollista rajoittaa toimivalla ja joustavalla kuljetusverkolla. Erään haastateltavan mukaan esimerkiksi 20 tai 30 kilometrin matka kouluun ei sinänsä ole erityisen suuri, mikäli bussilinja kulkisi mahdollisimman suoraan koululle. Kylien hajanainen asumisverkosto johtaa kuitenkin linjojen monimutkaisuuteen ja hitauteen. Pahimmassa tapauksessa koulumatka voi viedä monilla jopa tunteja. Hajanaisuuden ongelmallisuutta voidaan vähentää erilaisilla innovaatioilla. Esimerkiksi Keski-Karjalassa toteutettiin vuosina 2011–2012 kutsuohjattuna joukkoliikenteenä kyytitakuukokeilu (ks. Lehtola 2013), jossa haja-asutusalueiden asukkailla oli mahdollisuus päästä kotiovelta asioimaan kunnan keskustaan julkisen liikenteen mukaisilla hinnoilla. Palvelu oli erityisen suosittu niiden eläkeläisten keskuudessa, jotka eivät omistaneet autoa.

Koulujen lakkauttamiset perustuvat lähes poikkeuksetta taloudellisiin seikkoihin, joten ne aiheuttavat kyläläisten ja etenkin kyläkoulussa olevien oppilaiden vanhempien keskuudessa vahvaa vastarintaa. Valtionosuuksien jatkuva pienentyminen on yksi merkittävimmistä syistä kyläkoulujen tuottavuuden laskemiseen. Kyläkoulukeskustelussa laiteetaan usein vastakkain talous ja lasten hyvinvointi, kovat ja pehmeät arvot. Kyläkoulukeskustelu on arvolatautunutta ja sisällöltään tunteita herättävää keskustelua. Lakkauttamisen perustelu säästöillä voidaan nähdä kyläläisten silmin tunnekylmänä ratkaisuna. Monien kyläläisten mukaan kyläkoulujen lakkauttamisella ei saada aikaan mitään säästöjä:

”No kun ei me ihan niellä sitäkään, että mukamas tulee jotain säästöjä. [...] Että jos olis jotain ihan selkeitä jotkut asiat, että sitten todella tulee satojatuhansia, miljoonia säästöjä, kun kaikki tehdään, niin se on enemmän hyväksyttävämpää.” (H03)

”Että jos se niinku aika lähellä plusmiinus nolla, niin silloin se on turhaa.” (H04)

Erään haastateltavan mukaan kyläkoulukeskustelun ongelmana on median suhtautuminen asiaan. Kaupunki on laatinut tasapainottamisohjelman, jossa koulujen lakkauttamiset ovat vain yksi säästökohteista. Haastateltavan mielestä uutisoinnin perusteella kuntalaisille jää kuva siitä, että Alajärvellä laitetaan ainoastaan kouluja kiinni. Lisäksi haastateltava kertoi, että kyläkoulujen lakkauttamisia voisi kritisoida Alajärvellä enemmänkin, mikäli kyseessä ei olisi koko valtiota koskeva ilmiö.

Kyläläisten vastarinta on kuitenkin täysin ymmärrettävää. Kyläkoulun lakkauttaminen ei ainoastaan vaikeuta koululaisen ja heidän vanhempiensa elämää, vaan kyläkoulun lakkauttaminen on usein viimeinen syytin syrjäkylän hitaasti etenevälle näivettymiselle. Voidaankin ajatella, ettei kyläkoulun lakkauttamisessa viedä ainoastaan koulua, vaan suuri pala yhteisöllisyyttä ja pahimmassa tapauksessa, ja kärjistäen sanottuna, kylän tulevaisuus. Monien kylien kohdalla yhteisöllisyys rakentuu vahvasti koulun varaan, jolloin koulun lakkauttaminen voi johtaa kylän perinteisen tapaamispaikan katoamiseen. Erään haastateltavan mukaan kyläkoulujen merkitystä kylille on kuitenkin liioiteltu:

”No minusta sitä on pikkusen liioiteltu. Kun yleensä kaikki huutaa niin kovasti sen kyläkoulun puolesta. Mutta se on vähän, sekin riippuu monesta asiasta. Että jos koululaiset koulumatkat tulee kakstuntisiks joka päivä, niin kyllä silloin olevinaan se koulumatka on jo aika paljon, että ei siihen ainakaan aktiivisesti pitäis pyrkiä. Mutta kyllähän se on lähinnä semmonen ihmisten päässä oleva arvo, ettei se mikään pakko oo koulu kylässä olla, että jos lapset kulkee muutaman kilometrin päässä koulussa, niin ei se oikeastaan kylän tappio oo. Ja siinä törmää sellaisiin hulluihin tilanteisiin, että vanhemmat pitää kovaa meteliä, että koulu pitää pysyä, ja ne on katkeria, kun se poistuu. Ja lapset on innoissaan, että pääsee sellaseen kouluun, että on vähän kavereitakin.” (H05)

Haastatteluissa ilmeni myös ajatus siitä, että mikäli kyläkoulujen suhteen olisi aikaisemmin tehty järkeviä päätöksiä, ei lakkauttamiselle olisi nyt välttämättä tarvetta. Esimerkkinä mainittiin Ylikylä-Alakylä-Myllykangas-akseli, jossa koulut sijaitsevat melko lähellä toisiaan. Haastateltava esitti kysymyksen siitä, olisiko mahdollisesti yksi koulu riittänyt kyseiselle alueelle. Kyläpolitiikointi oli aikaisemmin vahvempaa. Haastateltavan mukaan tämä näkyi siinä, että kyläkoulujen rakentamista ja remontoimista suosittiin keskuksen yläkoulun remontoimisen edelle. Hänen mielestään kyläkoulujen suhteen on panostettu hyviin paikkoihin, mutta kenties väärällä tavalla.

5.5. Yhdyskuntarakenteen ohjaaminen

Koska Alajärvellä oli haastattelujen perusteella selkeästi yhdyskuntarakenteen tiivistymistä, kysyttiin haastateltavilta näkemystä siihen, onko Alajärvellä yhdyskuntarakenteen muutoksen taustalla poliittista ohjaamista. Tiivistyminen voi olla seurausta luonnollisesta

kehityksestä, johon kaupunki ei ole poliittisesti ollut osallisena, mutta yhdyskuntarakenteen tiivistämiseen liittyy aina tarkoituksellinen pyrkimys tiivistymiseen. Luonnollista kehitystä voi olla muun muassa työpaikkojen keskuksiin keskittyminen, jonka taustalla on yritysten saavuttamat kasautumisen edut. Myös väestön ikääntyminen ja vähentyminen muokkaavat yhdyskuntarakennetta. Pitkät etäisyydet palveluihin voivat johtaa siihen, että erityisesti monet iäkkäät ihmiset muuttavat taajamiin palveluiden äärelle. Tällöin myös kaupungin huoli vanhusten hyvinvoinnista voisi vähentyä, kun vanhusväestö olisi lähellä palveluita, eikä asuisi ”jossain kaukana metsässä”.

Käytännössä kaupunki voi ohjata yhdyskuntarakennetta usealla eri tavalla. Jossakin määrin yksinkertaisin ja suorin tapa on olla antamatta rakennuslupia kyliin muuttamista harkitseville. Näin pystytään estämään uusien asuinrakennusten rakentaminen, jolloin vaihtoehdoksi jää vain jo olemassa olevan talon ostaminen. Tämä on keinona kuitenkin radikaali. Kunta voi myös rakennuttaa esimerkiksi uusia kerros- ja rivitaloja eheyttävän suunnittelun periaatteiden mukaisesti, mutta käytännössä rakennuttaminenkin edellyttää riittävää kysyntää keskuksien alueille. Ihmisten ohjaamisessa suositumpi tapa on palveluiden sijoittaminen keskuksiin tai vaihtoehtoisesti niiden karsiminen kylistä, jolloin toimintojen ohjaaminen on hieman salakavalampaa. Kaupunki voi myös ohjata teollisuutta ja yrityksiä vain tietyille alueille. Sinänsä palveluiden ja työpaikkojen ohjaaminen keskukseen ei estä kyliin muuttamista, mutta syyt muuttamiselle vähenevät.

Kuntatasolla yhdyskuntarakenteen tiivistämisen taustalla ovat sen tuomat taloudelliset hyödyt. Järvi-Pohjanmaan alueidenkäytön suunnitelmassa tiivistä yhdyskuntarakennetta pidettiin tehokkaana ja kilpailukykyisenä. Suurimmat säästöt tulevat infrastruktuurin ylläpitokustannuksista. Infrastruktuurisäästöjä tulee esimerkiksi jätevesiverkostosta ja tiestöstä. Jätevesiverkosto vaatii kymmenien pumppaamojen kunnossapitoa. Laajempi verkosto tuo luonnollisesti suuremmat kustannukset. Tilanne on sama tiestön suhteen, jossa kustannuksia aiheuttavat muun muassa kesä- ja talvikunnossapidot.

Tiivistämistä voidaan perustella myös ympäristösyin. Tämän argumentin taustalla on yksinkertainen ajatus siitä, että lyhemmät etäisyydet johtavat vähempään liikkumiseen. Ym-

päristöön perustuvat argumentit ovat kuitenkin esillä enemmänkin kansallisella tai globaalilla kuin paikallisella tasolla. Haastateltavat eivät uskoneet ympäristön olevan syynä mahdolliseen kuntatason tiivistämiseen, vaan sen oletettiin perustuvan taloudellisiin säästöihin. Huomioitavaa on kuitenkin, että kunnan maankäytön perusteet tulevat valtakunnallisista alueidenkäyttötavoitteista asti, joissa korostuvat ekologisuus, olemassa olevan yhdyskuntarakenteen käyttö ja eheyttävä suunnittelu (VN 2008).

Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että ympäristö tai kestävä kehitys olisi unohdettu Alajärvellä. Luonnonläheisyyttä on jossain määrin hyödynnetty asukasmarkkinoinnissakin. Kestävää kehitystä ilmenee muun muassa liikenne- ja rakennuskannan tiivistämisessä, paikallisen bioenergian käytössä ja kaupungin kiinteistöille määritetyissä tarkastuksissa ja huolloissa. Kylillä ei ollut käynnissä hankkeita, joiden voisi katsoa liittyneen kestäväan kehitykseen. Sen sijaan kaupungin investoinneissa pyritään ajattelemaan seuraavan 10–30 vuoden päähän.

Kyläyhdistysten edustajilta kysyttiin kylien vaikutusmahdollisuuksista yhdyskuntasuunnitteluun. Hoiskossa ja Rannankylässä koettiin, ettei kylillä ole juurikaan mahdollisuuksia osallistua suunnitteluun. Myllykankaan kyläyhdistys oli tehnyt muutama vuosi sitten yhdessä Kurejoen ja Alakylän kyläyhdistysten kanssa viemärihankkeesta kuntalaisaloitteen, jonka toimeenpano oli kuitenkin kesken. Lisäksi Myllynkankaalla oli kuukautta ennen haastattelun tekemistä ollut liikenneturvallisuuteen liittyviä hankkeita, joilla pyrittiin parantamaan ennen kaikkea oppilaiden turvallisuutta muun muassa nopeusrajoituksia alentamalla. Hankkeet etenivät Ely-keskuksen käsittelyyn, jota oli kuitenkin pidetty odotettua hankalampana ja monimutkaisempina prosessina.

5.5.1. Toimintojen ohjaus keskustaan

”No eikö tää vähän sitä oo, kun pistetään koulut pakettiin.” (H04)

Osa haastateltavista koki kyläkoulujen lakkauttamisien olevan merkki tiivistämis- ja keskittämishaluista. Asia korostuu etenkin syrjäisissä kylissä. Esimerkiksi Lehtimäellä Taimelan koulusta lakkautettiin yläkoulun puoli syksystä 2015 alkaen, jolloin siitä tuli

pelkkä alakoulu. Rannankylän ja Alajärven keskustan välimatka on noin 35–40 kilometriä, mikä on samalla nykyisten rannankyläisten yläkoululaisten koulumatkan pituus, joten Rannankylälle ja koko Lehtimäelle koululla on poikkeuksellisen iso merkitys. Haastatteluissa ilmeni myös päinvastaisia näkökulmia, eivätkä kaikki uskoneet, että kyläkoulujen lakkauttamisen taustalla olisi kaupungin tiivistämishalut.

”No kyllä täällä keskusta on sellasta, mikä tiivistyy jossakin määrin. Siinä on mielenkiintoinen tietysti tuo, että se perustuu kaavotukseen se tiivistyminen, eli tavaltaan se on sitten tiivistämistäkin.” (H06)

”Ei varsinaista tiivistämistä, vaan tiivistymistä siinä mielessä, että vastataan siihen kysyntään, ja se ajaa sitten väistämättä tähän tiivistämiseen.” (H05)

Yhdyskuntarakennetta ohjataan myös kaavoituksen kautta. Haastatteluissa ilmeni, että kaupungin kaavoitus tähtää parempaan rakennustehokkuuteen sekä kerrostalojen lukumäärän lisääntymiseen. Erityisesti keskustan alueella yritetään estää asumisalueiden suunnittelematon leviäminen. Vastauksissa kuitenkin korostettiin sitä, että yleisesti ottaen kaavoituksella vastataan kysyntään. Käytännössä ihmisten halu muuttaa keskustaan joutaisi tässä tapauksessa tiivistymiseen tähtäävään kaavotukseen, jolloin tiivistäminen olisi siinäkin seurauksena tiivistymisestä. Vastausten pohjalta voi siis todeta, että tiivistäminen ja tiivistyminen kulkevat usein käsi kädessä, mutta erimielisyyksiä oli siitä, kumpi on syy ja kumpi seuraus.

Kysymys on siinä mielessä tärkeä, että jotkut kyläläiset voivat kokea tiivistymisen uhaksi kylälleen. Tämä lienee yleisempää syrjäkylissä kuin esimerkiksi Hoiskossa. Mikäli tiivistyminen on lähtöisin kaupungin harjoittamasta tiivistämisestä, voivat jotkut kyläläiset kokea, että heidän kyläänsä syrjitään. Syrjinnän tunne aiheuttaa luonnollisesti tyytymättömyyttä ja vastarintaa kaupunkia kohtaan. Erilaiset uhkakuvat voivat kuitenkin olla sytyke kasvavalle kylätoiminnalle. Esimerkiksi Rannankylässä yhteishengen koettiin kasvaneen kuntaliitoksen ja palveluiden karsimisen aiheuttaman negatiivisen tunnekirjon jäljiltä.

”Kyllähän meidät polvilleen saa. Mutta ei mitään, me kontataan sitten.” (H03)

Toisaalta haastatteluissa esiintyi epäilyksiä sen suhteen, miten vahvasti kaupunki pystyy edes ohjaamaan ihmisten asuinpaikkavalintoja. Tämä epäily koski erityisesti ihmisten ohjaamista kyliin. Etenkin sivukyliin suuntautuva ohjaaminen edellyttäisi kaupungilta merkittäviä panostuksia kylän palvelutarjontaan. Koska tällaiseen ei useinkaan ole varaa, on sivukylän houkuttelevuus erityisen paljon kiinni paikallisesta kyläyhdistyksestä.

”Kyllä ihmiset kulkee sen rahan perässä tai työpaikan perässä, missä se on. Se sitten ohjaa tätä infran kehittymistä. Kyllähän poliitikot yrittää, tässä on hyvä esimerkki oli aikoinaan se, että poliittisesti tehtiin ostettiin jokaikisestä kylästä tontti. Ja määritettiin, että se on tossa koulun vieressä pelto, puoli hehtaaria peltoa, rakenna siihen. Ei se mennyt niin. Uudessakylässä on esimerkiks tontti myytävänä, ja monessa muussakin kylässä on tontti myytävänä. Ei ne tota sinne sivukylään, ei ne rakentanut siihen koulun viereen, vaikka yritettiin niin sanotusti ohjata rakentamista sinne sivukylille. Se oli mun mielestä ohjaamista. Että poliittisesti päätettiin, että tehdään näin.” (H07)

Kaupungin näkökulmasta Alajärven palveluverkkoa on pidetty liian laajana, mikä on johdannut kylissä olevien palveluiden karsimiseen. Erään haastateltavan mukaan asiaa ei tehdä kiusallaan, vaan niukkuutta pyritään hoitamaan valtuuston määrittämin keinoin. Vaikka monissa vastauksissa korostui se, ettei tiivistämistä olisi, tai ainakaan se ei olisi kovin aktiivista, on tiivistämisen olemassaololle yksi vahva perustelu kaavoituksen tavoitteiden lisäksi:

”Nythän me ollaan lakkauttamassa esimerkiks Uudenkylän koulua. Kyllähän se niinku tavallaan on tiivistämistä. Eli kun koulu lakkautetaan, siinä tulee välillisiä vaikutuksia, ei nuoret sitten rakenna enää sinne sivukylälle. [...] Mutta se tietysti, jos ensimmäisen kersan tekee ja jos perhettä kahtoo, niin kyllä me ohjataan sillä tavalla, että turha sinne Uuteenkylään on rakentaa, koska siellä ei oo koulua. Kyllä se on se tekijä, joka tuota, se koulu on yks tekijä, joka vaikuttaa. Ja se on ohjaamista kyllä.” (H07)

Toisaalta haastateltava tarjosi myös toisen näkökulman asiaan:

”Jos oppilasraja on 30 koulussa, niin sinne ei vaan oo hakeutunut niitä ihmisiä, että se täytyis se 30. Onko se meidän ohjaamista vai kenen ohjaamista, että ne lapset ei oo, että se oppilasmäärä ei oo täytynyt. Kyllähän siellä peltoa on, eikä me olla kielletty rakentamista.” (H07)

Edellisissä lainauksissa tulee esiin tiivistämisen ja kyläkoulujen lakkauttamisen välisen yhteyden problematiikka. Vaikka kyläkoulun lakkauttamisen voi tulkita olevan tiivistämistä, ihmisten ohjaamista, voivat lakkauttamisen perusteet olla peruja esimerkiksi vanhoista säädöksistä. Alajärvellä yleisenä rajana on ollut haastateltava kommentissa mainittu 30 oppilasta. Tätä pienemmissä kyläkouluissa oppilasryhmien koot alkavat olla liian pieniä. Alajärvellä lakkauttamisuhan alla on ollut kuitenkin myös kouluja, joissa oppilasmäärä ei ole ollut ongelma, vaan perustelut ovat liittyneet esimerkiksi koulurakennuksen kuntoon.

Kouluverkon ja ylipäätään palveluverkon ylläpitämiseen liittyy aina oma sijainnillinen priorisointinsa. Priorisointi voimistuu taloustilanteen heikentyessä. Kuntaliitos Lehtimäen kanssa on luonut monella tavalla poikkeuksellisen tilanteen Alajärvellä. Yhtenä esimerkkinä tästä on terveyskeskuksen sijainti Alajärven keskustassa ja terveysaseman oleminen Lehtimäellä. Mikäli kaupungilla olisi varaa pitää ainoastaan toista asemista, olisi Alajärven keskustassa olevan terveyskeskuksen säilyttäminen looginen valinta. Tällainen priorisointi olisi heikossa taloustilanteessa ymmärrettävää, mutta se olisi samalla isku Lehtimäen asukkaille. Talouden ja asukastyytyväisyyden linkittyminen synnyttää omat ristiriitansa.

Vaikka haastatteluissa ei esiintynyt yksimielisyyttä tiivistämisen ilmiön olemassaolosta, on tulkintani se, että Alajärvellä on yhdyskuntarakenteen tiivistämistä, jossa ihmisiä ohjataan lähemmäksi keskustaa. Tätä ajatusta puoltaisivat suuret panostukset keskustan alueelle ennen kaikkea palvelutarjonnan osalta, kyläkoulujen lakkauttamiset sekä kaa-voituksen tiivistymiseen liittyvät tavoitteet. Uskon kuitenkin tällaisen tiivistämisen perustuvan ensisijaisesti talouden niukkuudelle, mutta toisaalta jo pitkään jatkunut melko voimakas muuttotappiollisuus on saattanut synnyttää halun uuteen kehittämissuuntaan. Kaupungin tavoitteena tuskin lienee aiheuttaa mielipahaa kylien asukkaille, vaan tiivistämistä pidetään vaihtoehtona tai ratkaisuna velkaantumiselle. Priorisoinnissa voittaja on Alajärven keskusta, koska sen katsotaan olevan paras sijoituskohta Alajärven kaupungin tulevaisuuden kannalta.

Tiivistämistä tukisi myös Järvi-Pohjanmaan alueelle laaditun alueidenkäytön suunnitelman sisältö (ks. Järvi-Pohjanmaan yhteistoiminta-alue 2012), jossa tiiviimmän yhdyskuntarakenteen katsottiin olevan kilpailukykyisempää nykyiseen hajautuneeseen rakenteeseen verrattuna. Suunnitelmassa korostettiin vahvojen keskustojen merkitystä elinvoimaisuuden ja menestyksen takeena, minkä voisi olettaa tarkoittavan aluekehittämisen kohdentumista voimakkaasti keskustojen alueelle.

Kaupungin tahtotilaa mietittäessä on myös syytä muistaa, että kaupunki ei ole rakenteeltaan vain yksi taho, jolla olisi yksi tahtotila yhdyskuntarakenteen tiivistämisen suhteen. Esimerkiksi kaupunginvaltuustossa yhdyskuntarakenteen ohjaaminen jakanee vahvasti mielipiteitä kahtia. Kaupungin tahtotila syntyy enemmistöpäätösten kautta. Alajärven viime vuosien kehitys ja suuret linjavedot viittaisivat kuitenkin yhdyskuntarakenteen tiivistämiseen, oli se sitten päättäjien yhteinen linjaus tai ei.

Lisäksi on syytä huomata, että ohjaaminen on enimmäkseen välillistä. Toisin sanoen ihmisillä on täysi vapaus muuttaa syrjäkyliin. Esimerkiksi vanhusväestön asumista kylillä pyritään tukemaan ateria- ja kotipalvelujen avulla. Välillistä ohjaamista ovat esimerkiksi edellä mainitut kyläkoulujen ja muiden palvelujen lakkauttamiset kylillä sekä aluekehittämisen keskittyminen lähes kokonaan keskustan alueelle.

5.5.2. Tiivistämisen tarpeellisuus

Haastateltavista kysyttiin myös mielipidettä siihen, tulisiko Alajärven kaupungin tiivistää yhdyskuntarakennetta poliittisilla toimilla. Käytännössä tämä tarkoittaisi aluekehittämisresurssien panostamista entistä enemmän keskustan alueelle.

”Ei. Ei kyllä tarkotushakusesti, että se ajautuu siihen, mihin ajautuu” (H02)

Vastaukset vaihtelivat melko suuresti haastateltavan roolin mukaan. Haastatteluissa kyläyhdistysten edustajat olivat keskimäärin enemmän tiivistämistä vastaan kuin kaupungin edustajat. Toisaalta eräs kyläaktiivi ei toivonut tiivistämistä, mutta ymmärsi sen takana olevat tarpeet. Hän korosti myös keskustan roolia kaupungin imagossa ja piti kyläaktiivin

roolistaan huolimatta kaupungin kehittämistä kylien kehittämistä tärkeämpänä asiana. Toiveena kuitenkin olisi, että ihmiset saisivat vastaisuudessaakin muuttaa haluamaansa paikkaan, eikä ihmisiä ajettaisi palveluiden perässä pois kotikylästä.

”Kyllä mun mielestäni. Se on muun muassa luonnonsuojelua, että tiivistetään”
(H06)

*”Tuohon voi vastata, että en halua, että tätä tiivistetään. Mutta rahahan tässä sa-
nelee.”* (H07)

Erään haastatellun mukaan yhdyskuntarakenteen tiivistämiseen tulisi yleisesti ottaen pyrkiä luonnon suojelemisen takia. Alajärven kokoisella alueella yhdyskuntarakennetta ohjaa kuitenkin talous, ja haastateltava uskoikin ympäristön huomioimisen olevan Alajärven kokoisissa kunnissa lähinnä ”kaavoittajahömpötyksiä”. Toinen haastateltava ei henkilökohtaisesti toivonut tiivistämistä, mutta on virkamiehenä velvollinen toimeenpanemaan kaupunginvaltuuston päätöksiä niillä resursseilla, joita kaupungilla on käytössä. Haastateltavan mukaan yhdyskuntarakennetta voitaisiin jonkin verran tiivistää, mutta ei liian tiiviiksi. Hän itse arvosti väljää asumista, jossa omakotitalon yhteydessä olisi oma piha omine harrastusmahdollisuuksineen.

Yhdyskuntarakenteen tiivistämiseen liittyy vahvasti seutukeskusajattelu, mikä tuli esiin myös haastatteluissa. Lisäksi Järvi-Pohjanmaan alueidenkäytön suunnitelmassa Alajärvestä pyritään tekemään seudun ”kauppakeskusta”. Koska Alajärven lähellä ei ole mitään kasvukeskusta, mikä tällä kehityskululla turvaisi kaupungin tulevaisuuden, on Alajärven pyrkimyksenä olla itse matalamman tason keskus, tietynlainen seutunsa veturi. Erään haastateltavan mukaan Alajärven seutukeskusstatus on saanut positiivista palautetta myös naapurikunnista.

Seutukeskusstatuksen keskeisimpänä tavoitteena on se, että tietyt palvelut pysyisivät seudulla, eivätkä karkaisi isompiin keskuksiin, Alajärven tapauksessa Seinäjoelle. Palvelujen saatavuuden ja saavutettavuuden suhteen tehdään siis jonkinlainen kompromissi. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että vaikka kylien palveluverkko ei olisikaan erityisen laaja, on kaupungin elinvoimaisuuden kannalta tärkeää, että palvelut löytyvät edes kuntakeskus-

tasta. Huomioitavaa on myös, että ideaalitulanteessa Alajärvellä käyvä ulkopaikkakuntalainen käyttää vierailullaan useita kaupungissa olevia palveluita. Tälle edellytyksenä on luonnollisesti riittävä palvelutarjonta. Laaja palvelutarjonta voi olla jollekin lähikuntalaiselle sytyke ylipäättään vierailta Alajärvellä.

Riittävän palvelutarjonnan ja heikon taloustilanteen ristiriita johtaa kuitenkin priorisointiin, mikäli seutukeskusta halutaan rakentaa. Priorisointi johtaa palveluiden keskittämiseen keskustan alueelle ja näin yhdyskuntarakenteen tiivistämiseen. Keskustassa jo valmiiksi oleva palvelutarjonta ja potentiaalisin käyttäjämäärä johtavat siihen, että isot palveluinvestoinnit, esimerkkinä Alajärvelle tullut uimahalli, voidaan sijoittaa ainoastaan keskustan alueelle. Palveluiden sijaitseminen laajasti ympäri kuntaa saattaisi nostaa kynnys Alajärvellä vierailuun liian korkeaksi palveluiden saavutettavuuden vaikeutuessa. Tällöin yhden vierailun ja useamman palvelun käyttämisen sijaan voitaisiin päätyä tilanteeseen, jossa yksikään palveluntarjoaja ei pääsisi hyötymään potentiaalisesta vierailijasta. Myös palveluiden saatavuus on yksi avaintekijöistä, kun keskustasta yritetään rakentaa imagoitaan vierailuja synnyttävä paikka.

Haastatteluissa esiintyi ajatus siitä, että seutukeskusstatukseen oleellisesti liittyvä palvelutarjonnan laajuus voisi hyödyttää myös kyläläisiä. Usein ajatellaan, että kaupungin keskustaan panostaminen on kyliltä pois, mutta asia ei ole aivan näin mustavalkoinen. Keskustan vahvan palvelutarjonnan myötä monet kyläläisetkin voivat säästyä pitkiltä matkoilta naapurikuntiin erikoisliikkeiden perässä. Palvelukeskittymä voi synnyttää uutta työllisyyttä, mikä tuo alueelle uusia asukkaita. Tästä voisivat hyötyä myös keskustan lähellä olevat kylät, erityisesti Hoisko ja Kurejoki.

Vaikka seutukeskusajatteluun liittyy kyliä hyödyttäviäkin asioita, on sen ongelmana priorisoinnista johtuva kylien palveluiden katoaminen. Kaupungin päättäjät joutuvat päätöksissään miettimään koko kaupunkia, jossa keskusta ja kylät muodostavat toiminnallisen kokonaisuuden. Kun resurssit ovat niukat, on palveluiden keskittäminen keskustaan ymmärrettävä ratkaisu kaupungin näkökulmasta. Kylille tilanne on vaikea, koska niiden ainoat keinot vaikuttaa esimerkiksi kyläkoulujen tulevaisuuteen ovat kuulemistilaisuuksiin osallistuminen, erilaisten adressien ja muiden mielenilmausten pitäminen sekä yleiseen

mielipiteeseen vaikuttaminen. Kyläyhdistys voi ottaa vastuulleen esimerkiksi koulurakennuksen lämmityksen, mutta muuten suoria vaikutuskeinoja ei juurikaan ole. Kaupungin näkökulmasta järkevä päätös ei välttämättä vaikuta järkevältä kyläläisten silmissä.

Yhdyskuntarakenteen tiivistäminen tekee todennäköisesti myös kylien kehittämisestä hankalampaa. Vaikea taloustilanne sekä seutukeskusajattelu johtavat siihen, ettei kaikkiin kaupungin alueisiin kyetä panostamaan, vaan kehittäminen painottuu lähinnä keskustan alueelle sekä muutamalle potentiaaliselle kylälle. Kylien hankkeiden rahoituslähteenä toiminee jatkossa yhä useammin paikallinen Leader-ryhmä. Toisaalta Alajärvellä ei ole kovin montaa aktiivisesti hankkeita toteuttavaa kylää, joten kaupunki osallistunee jatkossakin ainakin jollain tasolla elinvoimaisten ja aktiivisten kylien kehittämiseen. Kylien kehittämisen vastuu siirtyy kuitenkin jatkuvasti kaupungilta kylille. Muuttoliikkeiden ja kaupungistumisen myötä maaseutukunnat ja -kylät ajautuvat yhä syvemmälle darwinistisia piirteitä sisältävään kilpailuun, jossa vain vahvat alueet selviävät.

6. YHTEENVETO

Hajautuneen yhdyskuntarakenteen problematiikka on melko moniulotteinen, ja se, miten hyvänä tai huonona asiana hajautuneisuutta pidetään, riippuu pitkälti tarkastelunäkökulmasta. Ympäristölle hajautuneisuus on ongelma liikenteen aiheuttamien päästöjen johdosta, ja toisaalta toimintojen keskittymistä pidetään taloudellisesti tehokkaampana hajautumiseen verrattuna. Keskittymisen edut synnyttävät taloudellista hyvinvointia alueelle luoden samalla positiivista kierrettä, jossa kasvava työpaikkatarjonta houkuttelee alueelle uusia, ja usein koulutettuja, asukkaita. Tämä puolestaan lisää palvelutarjonnan kysyntää, minkä johdosta alueelle syntyy uutta yrittäjyyttä. Kaupunkeja pidetään näiden ilmiöiden vuoksi Suomen taloudellisina vetureina. Kaupungistumisen myötä myös yhdyskuntarakenne tiivistyisi, tosin käytännössä ainoastaan silloin, kun kaupunkeihin suuntautunut muuttoliike keskittyisi ydinkeskustaan.

Maaseudulla yhdyskuntarakenne on lähes poikkeuksetta hajautunutta, joten maaseudun toimintojen järjestäytymistä pidetään yleisesti taloudellisesti ja ekologisesti tehottomana. Tämän vastapainona on kuitenkin osittain taloudellisen kontekstin ulkopuolella olevia asioita. Ensinnäkin maaseutu tarjoaa monille toivottua asumistapaa. Tähän kuuluvat muun muassa omakotitalo, oma piha, luonnonläheisyys, rauhallisuus, tila ja hiljaisuus. Samalla tällainen asumistapa on resurssi maaseutukunnille uusien asukkaiden houkuttelemiseksi. Myös kakkosasunnon hankkiminen maaseudulta perustuu samoihin vahvuuksiin. Toisaalta kysymyksessä on myös ihmisen vapaus asua haluamassaan paikassa. Maallemuutto on kuitenkin usein enemmän toive kuin realiteetti, mikä johtuu etenkin työpaikkatarjonnan rajallisuudesta.

Maaseudun hajautuneisuus lieneekin kansantaloudellisesta näkökulmasta melko tehoton yhdyskuntarakenteen muoto, mutta yksilölle maaseudun vetovoimaisuutta voi lisätä vähäisestä kysynnästä johtuvat halvat asumiskustannukset. Huomioitavaa on myös se, että kaupungistumisen tuottama taloudellinen hyvinvointi johtaa samalla lisääntyvän kulutuksen kautta kasvaviin kasvihuonepäästöihin. Kokonaisuutta tarkastellessa taloudellisesti tuottavin yhdyskuntarakenne ei siis välttämättä ole ekologisesti paras vaihtoehto.

Kylät ovat perinteisesti olleet hajautuneen maaseutuasumisen ilmentymiä. Jo pitkään jatkunut runsas maaltamuutto on laittanut ne vaikean paikan eteen. Siinä missä maaseudulta ylipäättään on kadonnut väestöä, työpaikkoja ja palveluita, ovat monet kylät menettäneet vähäisetkin palvelunsa ja siten ison osan vetovoimaisuudestaan. Kylätoiminta vastaa kyliin kohdistuviin uhkiin. Kylien kehittämiseen liittyy joitakin ongelmia, joista kylille yksi suurimmista on resurssien puute. Laajemmassa näkökulmassa kylien kehittämisen voidaan katsoa olevan aluerakenteen ja yhdyskuntarakenteen tiivistämisen vastaista toimintaa, sillä kylään syntyvä uusi asumisrakentaminen yleensä lisää hajautuneisuutta esimerkiksi kunta- tai kaupunkikeskustaan rakentamiseen verrattuna. Ongelman korjaamiseksi aluesuunnittelussa on valtionkin tasolla pyritty edistämään eheyttävää suunnittelua, jossa uusi rakentaminen sijoittuisi jo olemassa olevan infrastruktuurin ja asuinrakennusten yhteyteen tai ainakin välittömään läheisyyteen.

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin yhdyskuntarakenteen tiivistämisen ja kylien kehittämisen välistä problematiikka erityisesti maaseudulla. Tutkimusalueena oli Alajärvi, joka on noin 10 000 asukkaan ydinmaaseudulla ja harvaan asutulla maaseudulla sijaitseva kaupunki. Tutkimuskylinä Alajärveltä olivat Hoisko, Myllykangas ja Rannankylä. Tutkimuskysymyksiä olivat:

1. Miksi yhdyskuntarakennetta tiivistetään?
2. Miten tiivistäminen näkyy paikallisessa aluekehittämisessä Alajärvellä?
3. Mikä on kylien ja niiden kehittämisen merkitys Alajärven yhdyskuntarakenteessa?

Tutkimuskysymyksiin pyrittiin saamaan vastauksia kvalitatiivisten teemahaastatteluiden avulla, joihin osallistui sekä tutkimuskylissä toimivia kyläaktiiveja että kaupungin virkamiehiä ja luottamushenkilöitä. Näin tutkimukseen saatiin näkemyksiä sekä valittujen kylien että kaupungin edustajien näkökulmasta. Seuraavissa kappaleissa on kootusti vastaukset esitettyihin tutkimuskysymyksiin.

Miksi yhdyskuntarakennetta tiivistetään?

Yhdyskuntarakenteen tiivistäminen perustuu joko ympäristösyihin tai taloudellisiin argumentteihin. Ympäristösyöt korostuvat etenkin laajemman aluetason kehittämisessä. Esimerkiksi valtiotasolla hajautunut aluerakenne nähdään ekologisesti kestävämmänä rakenteena. Hajautuneisuus nostaa yksityisautoilun käyttöä, ja toisaalta haja-asuminen ei ole optimaalista joukkoliikenteen syntymiselle. Ympäristön näkökulmasta maaseudun hajanaisuutta pidetään ongelmallisena, mutta yksityisautoilun määrän kasvaminen on erityisen akuuttia kasvukeskuksissa, joissa uusi asutus suuntautuu yhä useammin kaupungin reuna-alueille ja sen kehyskuntiin. Liikenteen aiheuttamat päästöt ovatkin suurimmillaan kaupungin läheisillä maaseutualueilla. Ydinmaaseudulta ja harvaan asutulta maaseudulta kaupunkiin muuttaessa yksityisautoilun aiheuttamat päästöt laskevatkin selvästi vain silloin, kun muutto suuntautuu kaupungin ydinkeskustaan.

Kasvihuonepäästöjen tarkasteleminen vain yksityisautoilun näkökulmasta on kuitenkin puutteellista, sillä liikenne aiheuttaa vain osan kokonaispäästöistä. Liikennettä enemmän päästöjä aiheuttavat asuminen ja energia, joiden synnyttämät päästöt ovat keskimäärin selvästi pienempiä maaseudulla kuin kaupunkiseuduilla. Lisäksi kaupungeissa tulotaso on maaseutua korkeammalla tasolla, minkä johdosta kulutuksesta johtuvat päästöt ovat suuremmat kaupunkiseuduilla. Vaikka maaseudulla asuvien päästöt ovatkin keskimäärin kaupunkilaisia alhaisemmalla tasolla, ei maaseutu voi kuitenkaan ulkoistaa itseään ympäristöongelmien ratkaisemisesta. Ratkaisumahdollisuuksissa tulee kuitenkin pohtia juuri maaseutualueille sopivia käytäntöjä kasvihuonepäästöjen vähentämiseksi.

Hajautumista pidetään myös taloudellisesti ongelmallisena yhdyskuntarakenteena. Hajautumisen myötä jäädytään ilman keskittymisen etuja. Saman alan yritysten keskittyessä yhdelle alueelle niiden välillä syntyy kilpailua ja yhteistyötä, mikä johtaa innovaatioihin ja siten taloudelliseen hyvinvointiin. Monipuolinen kaupunkiympäristö tarjoaa sekä yrityksille että asukkaille etuja ja palveluita. Väestön tiivistyessä tuottavuus nousee. Käytännössä talouden keskittyminen synnyttää lisää rikkautta. Maaseudun elinkeinorakenteessa painottuu kuitenkin erityisen paljon alkutuotanto, joka vaatii ainakin jokseenkin hajautunutta yhdyskuntarakennetta.

Maaseutukuntien taloudellinen tilanne on pääosin heikko, ja hajautunut yhdyskuntarakenne johtaa suuriin infrastruktuuri- ja palveluverkkokuluihin. Maaseutukuntien tapauksessa tiivistyminen perustuu erityisesti näiden kulujen karsimiseen. Haja-asuminen vaatii muun muassa teiden kunnossapitoa ja laajaa vesihuoltoverkostoa. Kylien tapauksessa julkisella palveluverkolla tarkoitetaan useimmiten kyläkoulua. Tiivistyminen näkyikin erityisesti kyläkoulujen lakkauttamisina. Hajautuneisuus johtaa myös kuljetuskustannusten kasvuun esimerkiksi koulukyyditysten ja kotipalvelujen myötä.

Miten tiivistäminen näkyy paikallisessa aluekehittämisessä Alajärvellä?

Alajärvellä yhdyskuntarakenteeseen liittyvillä päätöksillä ei yleisesti haeta erityisiä ympäristöratkaisuja. Suurin syy tähän on luonnollisesti se, ettei pienessä maaseutukunnassa uskota, että juuri siellä tapahtuvalla tiivistymisellä olisi merkittävää vaikutusta globaaliin ilmasto-ongelmaan. Ympäristön huomioimisen Alajärven kokoisessa yhdyskunnassa koettiin olevan lähinnä ”kaavoittajahömpötyksiä”. Ympäristötavoitteet ohjaavatkin Alajärven aluesuunnittelua lähinnä valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden kautta.

Sen sijaan Alajärvellä voidaan katsoa olevan talouteen perustuvaa yhdyskuntarakenteen tiivistämistä. Suoraa tiivistämistä tapahtuu käytännössä vain kaavoituksen kautta ja sekin ilmenee lähinnä keskustan kaavoituksessa. Esimerkiksi rakennuslupia on myönnetty kyläalueille, eikä muuttamista ole muutoinkaan estetty, vaikka muuttaja haluaisi rakentaa tai rakennuttaa omakotitalon syrjäisemmälle alueelle. Toisaalta Järvi-Pohjanmaan alueelle laaditussa alueidenkäytön suunnitelmassa tiivistyvää yhdyskuntarakennetta ja vahvoja kuntakeskuksia pidettiin parhaina vaihtoehtoina alueen menestymisen kannalta.

Suorien keinojen sijaan Alajärvellä onkin tehty välillisiä yhdyskuntarakennetta tiivistäviä ratkaisuja. Kaupungin keskustaa on kohennettu huomattavasti muun muassa lisääntyvällä palvelutarjonnalla (esimerkiksi uima- ja jäähallit) sekä tiestön kunnostuksilla. Kaupungin toiminnallinen keskus on lisäksi siirtynyt vanhalta keskusta-alueelta lähemmäs valtatie 16:ta. Samaan aikaan Alajärvellä on tullut jokasyksyiseksi keskustelunaiheeksi kyläkoulujen lakkauttamiset. Ilmiö on valtakunnallinen, ja joissain tapauksissa kyse on ollut ennalta määrättyjen oppilasrajojen täyttämättömyydestä, mutta lakkauttamisia on perusteltu

enimmäkseen taloudellisilla argumenteilla. Se, missä määrin kuntapäätäjät kokevat samalla tiivistävänsä yhdyskuntarakennetta, on oma kysymyksensä.

Haastatteluissa ilmeni myös jonkinasteista tyytymättömyyttä kaupungin panostuksista kylien kehittämiseen. Keskustan kohentamista priorisoidaan tällä hetkellä kylien kehittämisen edelle. Heikon taloustilanteen lisäksi taustalla on seutukeskusajattelu, jossa Alajärvestä tulisi entistä vahvempi seudullinen palvelukeskus, joka houkuttelisi etenkin pienempien naapurikuntien asukkaita. Keskustaan sijoitettavien panostusten uskotaan parantavan keskustan vetovoimaisuutta ja toisaalta palvelumäärän lisääntyminen voi synnyttää alueelle myös uutta yrittäjyyttä.

Mikä on kylien ja niiden kehittämisen merkitys Alajärven yhdyskuntarakenteessa?

Alajärven alueprofiili on hyvin kyläpainotteinen, sillä kaupungissa on kokoonsa nähden erityisen paljon pieniä kyliä. Noin puolet kaupungin asukkaista asuu keskustan taajaman ulkopuolella. Kuntaliitos Lehtimäen kanssa vuonna 2009 toi kuntaan lisää pieniä kyliä. Aluekehittämisessä onkin hyvä tiedostaa se, ettei Lehtimäki ole vain yksi kylä, vaan entisen kuntakeskuksen lisäksi Lehtimäellä on useita erilaisia kyliä. Lehtimäkeen panostettiin kuntaliitoksen jälkeen kohtuullisen paljon sopimusten mukaisesti, mutta joitakin palveluiden karsimisia on jo tehty, ja mahdolliset lisäkarsimiset huolestuttavat alueen asukkaita.

Alajärvellä kylien kehittäminen on hankevetoista. Kylille ei siis makseta suoria tukia, vaan kaupunki tukee valitsemiaan kylistä lähteviä hankkeita. Hankevetoisuus ja suorien tukien puuttuminen johtaa käytännössä siihen, että kylien kehittäminen on lähinnä kylien omalla vastuulla. Toisaalta kylien kehittämisen tärkeiksi rahoittajiksi ovat nousseet Leader-ryhmät, joissa kunnat ovat osarahoittajia. Paikallisen Leader-ryhmän tarjoamia tukia oli tutkimuskylissä käytetty vaihtelevasti.

Alajärvellä kyläkoulujen lakkauttamisista on viime vuosien aikana tullut jokavuotinen keskustelunaihe. Kyläkoulut ovat merkittävin ja usein yksi harvoista kunnan kylissä jär-

jestämistä palveluista. Lakkauttamispäätökset ovat merkkejä myös laajoista aluekehittämisen suuntaviivoista. Alajärven suuri kylämäärä on käytännössä tarkoittanut myös runsasta kyläkoulujen määrää. Kouluverkkoa on pidetty liian laajana, minkä johdosta kyläkouluja on lakkautettu taloudellisin perustein. Kylille koulun lakkauttaminen on suuri isku. Haastattelujen perusteella oletettavaa on, että kyläkoulun lakkauttaminen ei johda rajuun poismuuttoon, mutta käytännössä sen puuttuminen tekee kylästä huomattavasti vähemmän vetovoimaisen etenkin lapsiperheiden tai perheen perustamista suunnittelevien silmissä. Vaikka kylä ei siis lakkauttamisen jälkeen heti katoaisikaan, johtanee olematon tulomuutto joka tapauksessa sen hitaasti tapahtuvaan näivettymiseen, mikäli kylän työpaikkatarjonta tai sijainti ei ole poikkeuksellisen hyvä.

Yhdyskuntarakenteen tiivistyminen ja tiivistäminen johtaa maaseutukylien jonkinasteiseen, darwinistisiakin piirteitä sisältävään, selviytymiskamppailuun, jossa vahvat ja elinvoimaiset kylät selviävät maaltamuuton ja kyliltä poismuuttamisen paineista. Kylien kehittämisen tavoitteena on usein kylän vetovoimaisuuden parantaminen, jotta se säilyisi asutettuna ja houkuttelevana muuttokohteena. Kylästä syntyvää mielikuvaa voidaan edistää paikkaperustaisen kehittämisen ja kylän toiminnallisen profiilin luomisen kautta. Kylä voi profiloitua esimerkiksi työpaikkakylänä, kauniiden järvimaisemien synnyttämän kakkos asumisen paratiisina tai palveluiden läheisyydessä sijaitsevana maaseutu-asumisen kylänä.

Kylien kehittämisen suurimpia ongelmia on se, että kyläyhdistyksen resurssit ja vaikutusmahdollisuudet kylän kehittämiseen ovat rajalliset. Tätä hankaloittaa Alajärvellä entistään se, ettei kaupungin heikohko taloustilanne edes tarjoa sille varteenotettavaa mahdollisuutta kylien resurssien parantamiseen. Toisaalta kyläyhdistys voi saada tuloja innovatiivisilla ratkaisuilla, kuten hyvillä kulttuurintuotantoideoilla. Resurssien ja vaikutusmahdollisuuksien vähäisyys tekee kylätoiminnasta yleisesti ottaen vähemmän houkuttelevaa kyläläisten silmissä. Samalla se asettaa kylät epäreiluun asemaan alueiden välisessä kilpailussa, jossa alueen toimijat pyrkivät tekemään alueesta houkuttelevan uusien potentiaalisten asukkaiden silmissä. Oma kysymyksensä on kuitenkin se, missä määrin kyläyhdistyksen jäsenet kehittävät kyläänsä kilpailumielessä. Kehittämisen tavoitteena voi yhtä

lailla olla ainoastaan vanhojen asukkaiden viihtyisyyden tai yhteisöllisyyden parantaminen.

Kaiken kaikkiaan näyttäisi siltä, että Alajärvellä vahvat kylät, kuten Hoisko, Luoma-aho ja Kurejoki tulevat pysymään vahvoina myös jatkossa. Erityisesti Luoma-aholla on edellytyksiä jopa asukasmäärän kasvuun. Myllykankaalla ja Rannankylällä tulevaisuus näytetään valoisana erityisesti aktiivisen kylätoiminnan ansiosta. Rannankylää ja koko Lehtimäkeä uhkaavia tekijöitä ovat tosin palveluiden karsimiset. Passiivisilla ja työpaikkaköyhillä syrjäkylillä tilanne on huolestuttavampi etenkin silloin, kun kyläkoulukin on lakkautettu. Kokonaan toinen tarina onkin se, löytyykö tällaiselta kylältä edes intoa vastarintaan vai onko ajatus kylän näivettymisestä saanut hyväksynnän kyläläisten mielissä. Nykyisen kehityksen pohjalta kylien määrä tulee todennäköisesti pienenemään jatkossa, ja kylien tulevaisuus on kasvavissa määrin kyläaktiivien vastuulla. Kylät ja kylien kehittäminen tuskin itsessään ovat ongelma kaupungin päättäjille, mikäli haja-asutus ei ole liian levinnyttä. Kyliin ja kylien kehittämiseen satsaaminen saattaa kuitenkin jatkossa edellyttää, että kyläläiset toteuttavat itse innovatiivisia infrastruktuuri- ja palveluratkaisuja, sillä kaupungilla ei ainakaan tällä hetkellä vaikuta olevan varaa laaja-alaiseen aluekehittämiseen.

LÄHDELUETTELO

- Aho, Pauliina & Juha Rahkonen (2014). Maaseutubarometri 2014: Tutkimusraportti. Saatavissa 2.11.2015: https://www.tem.fi/files/38647/Maaseutubarometri_2014_LOPPURAPORTTI.pdf.
- Alajärven kaupunki (2013). Alajärven kaupungin strategia 2013–2016. Saatavissa: <http://www.alajarvi.fi/Suomeksi/Etusivu/Kuntainfo/Strategiat>.
- Alajärven kaupunki (2014a). Alajärven historiaa. Saatavissa 2.11.2015: http://www.alajarvi.fi/Suomeksi/Etusivu/Kuntainfo/Alajarven_historiaa.
- Alajärven kaupunki (2014b). Talousarvio 2015. Saatavissa 2.11.2015: http://www.alajarvi.fi/Suomeksi/Etusivu/Kuntainfo/Talous_ja_suunnittelu.
- Alajärven kaupunki (2015a). Alajärven elinkeino-ohjelma 2016. Saatavissa 2.11.2015: http://www.alajarvi.fi/Suomeksi/Palvelut/Elinkeinot_ja_yrittaminen/Alajarven_elinkeino-ohjelma_2016.
- Alajärven kaupunki (2015b). Alajärven opaskartta. Saatavissa 2.11.2015: http://www.alajarvi.fi/Suomeksi/Palvelut/Kartat_ja_paikkatieto.
- Alajärven kaupunki (2015c). Hoisko. Saatavissa 2.11.2015: <http://www.alajarvi.fi/Suomeksi/Etusivu/Kylatoiminta/Hoisko>.
- ALLI-raportti (2015). Uusiutumiskykyinen ja mahdollistava Suomi: Aluerakenteen ja liikennejärjestelmän kehityskuva 2050. Ympäristöministeriö, Työ- ja elinkeinoministeriö, Liikenne- ja viestintäministeriö sekä Maa- ja metsätalousministeriö. Saatavissa 2.11.2015: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/155054/ALLI_Uusiutumiskykyinen%20ja%20mahdollistava%20Suomi_Aluerakenteen%20ja%20liikennej%C3%A4rjestelm%C3%A4n%20kehityskuva%202050.pdf?sequence=1.

- Anttiroiko, Ari-Veikko & Ossi Heino (2013). Käänteiset infrastruktuurit ja integroiva infrastruktuuripolitiikka. Saatavissa 2.11.2015: <http://www.yss.fi/journal/kaanteiset-infrastruktuurit-ja-integroiva-infrastruktuuripolitiikka/>.
- Barca, Fabrizio, Philip McCann & Andrés Rodríguez-Pose (2012). The case for regional development intervention: Place-based versus place-neutral approaches. *Journal of Regional Studies* 52: 1, 134–152.
- Brereton, Finbarr, Craig Bullock, J. Peter Clinch & Mark Scott (2011). Rural change and individual well-being: the case of Ireland and rural quality of life. *European Urban and Regional Studies* 18: 2, 203–227.
- Eloranta, Eija (2014). Miten kyläsuunnitelma voi tukea kylän asukashankintaa? Saatavissa 2.11.2015: <http://docplayer.fi/1073467-Miten-kylasuunnitelma-voi-tukea-kylan-asukashankintaa-6-4-2014.html>.
- Genius Loci (2015). Paikan henki historiallisella Keski-Pohjanmaalla. Saatavissa 2.11.2015: <http://geniusloci.chydenius.fi/index.php?lang=fi>.
- Hakovirta, Aino (2012). Maaseutu – kolmen ulottuvuuden alue? Poliittinen selonteon eduskuntakäsittelystä 2009–2010. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja 3/2012.
- Harju, Jukka (2015). Suomen maaseudulta lähdössä jopa satojatuhansia ihmisiä – ”taantuma on työntänyt väkeä kaupunkeihin”. *Helsingin Sanomat* 30.8.2015.
- Heinilä, Sari (2012). Rannankylä on Järviseutulainen Kylä 2012. *Järviseutu* 25.4.2012.
- Heinonen, Jukka & Seppo Junnila (2012). Yhdyskuntarakenne, elämäntavat ja ilmastonmuutos. Aalto-yliopiston julkaisusarja TIEDE + TEKNOLOGIA 19/2012.

- Heiskanen, Ulla-Mari & Petri Kahila (2006). Kaupungin läheisen maaseutuasumisen kehittäminen: Esimerkkinä Seinäjoen ja Peräseinäjoen kuntaliitos. Ruralia-instituutti, Julkaisuja 9.
- Helminen, Ville & Mika Ristimäki (2008). Kyläasutuksen kehitys kaupunkiseuduilla ja maaseudulla. Suomen ympäristö 24/2008. Helsinki: Ympäristöministeriö.
- Helminen, Ville, Sanna Vienonen, Mika Ristimäki & Markku Maunula (2013). Haja-asutusalueen yhdyskuntarakenne ja vesihuoltopalvelut vuoteen 2030. Suomen Ympäristö 4/2013. Helsinki: Suomen ympäristökeskus.
- Ilmonen, Kari (2014). Genius Loci: Paikan henki historiallisella Keski-Pohjanmaalla. Kokkola: Kokkolan yliopistokeskus Chydenius.
- Ilmonen, Kari & Ilkka Luoto (2015). Maaseudun paikkaperustainen kehittäminen kulttuurin, hyvinvoinnin ja yrittäjyyden näkökulmasta. Saatavissa 2.11.2015: https://www.tem.fi/alueiden_kehittaminen/kansallinen_alueiden_kehittaminen/maaseutupolitiikka/maaseutubarometri/maaseutu_2014_-barometri/maaseudun_paikkaperustainen_kehittaminen_kulttuurin_hyvinvoinnin_ja_yrittajyyden_nakokulmasta.
- Jarva, Anne (2010). Eheyttävää kyläkaavoitusta – totta vai tarua? Esitys maaseutututkijatapahtumassa Karstulassa 26.8.2010. Saatavissa 2.11.2015: http://www.mua.fi/SIRA_Files/downloads/Tutkijatapaamiset/Karstula/Tyoryhmat/4_ryhma/Jarva_Eheyttava_kylakaavoitus.pdf.
- Jauhiainen, Jussi S & Vivi Niemenmaa (2006). Alueellinen suunnittelu. Tampere: Vastapaino.
- Järvi-Pohjanmaan yhteistoiminta-alue (2012). Järvi-Pohjanmaan alueidenkäytön suunnitelma. Saatavissa 2.11.2015: http://www.jarvi-pohjanmaa.fi/Suomeksi/PALVELUT/Kaavat__kiinteistot_ja_tontit.

- Järvi-Pohjanmaan yhteistoiminta-alue (2015). Yhdistysten yhteystietorekisteri. Saatavissa 2.11.2015: <https://docs.google.com/document/d/131nFEP4i5VY7MLOPLnvmQyJ8vslP2KcJsv4mXOT3uYY/pub>.
- Järviseu tu (2014). Samuli Mäenpää aloittaa Myllykankaan kyläkoutsina. Saatavissa 2.11.2014: <http://www.jarviseu tu-lehti.fi/uutiset/online-uutiset/samuli-m%C3%A4enp%C3%A4%C3%A4-aloittaa-myllykankaan-kyl%C3%A4koutsina-1.1649611>.
- Katajamäki, Hannu (2010). Todellinen paikallisdemokratia on tärkeää monikuntaliitoksissa. Saatavissa 2.11.2015: http://www.uva.fi/fi/blogs/expert/aluekehityksen_ark i/todellinen_paikallisdemokratia_on_tarkeaa_monikuntaliitoksissa/.
- Katajamäki, Hannu (2013). Uuden paikallisuuden aika, 25.11.2013. Saatavissa 2.11.2015: <http://maaseutuakatemia.fi/?p=235>.
- Kattilakoski, Mari (2012). Kyläyhteisöt palvelujen tuottajina – vastavoimaa keskittymiselle. Teoksessa: Yhteisöllisyydestä hyvinvointia ja palveluja maaseudulle, 40–51. Toim. Mari Kattilakoski, Arja Kilpeläinen & Pirja Peltomäki. Maaseutupoliitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 1/2012.
- Konsala, Heikki (2012). Toimintaryhmän muuttuva rooli. Ruralia-instituutti, Raportteja 84.
- Korpelainen, Heini, Hille Kaukonen & Jaana Räsänen (2004). Arkkitehtuurin ABC: Löytöretki rakennettuun ympäristöön. Helsinki: Suomen Arkkitehtiliitto.
- Korpimäki, Ulla & Kaj Zimmerbauer (2005). Uusia asukkaita? Asukasmarkkinoinnin mahdollisuudet ja kehittämisen kohteet Etelä-Pohjanmaalla. Ruralia-instituutti, Raportteja 8.

- Koski, Kimmo (2008). Kuntatalous ja yhdyskuntarakenne. Suomen ympäristö 42/2008. Helsinki: Ympäristöministeriö.
- Kuisma, Juha & Matti Mäkelä (2015). Kylien tulevaisuus. Kunnallisalan kehittämissäätiön Polemia-sarjan julkaisu nro 96.
- Kumpulainen, Kaisu (2012). Kylätoiminta ja aktiivisen kylän tuottaminen. Jyväskylän yliopiston väitöskirja. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 457.
- Kuntaliitto (2014). Työpaikkaomavaraisuus 2007–2012, Alajärvi. Saatavissa 2.11.2015: <http://www.kunnat.net/fi/tietopankit/tilastot/indikaatori/Sivut/ind.aspx?ind=6001&th=600&pos=2>.
- Kuntaliitto (2015). Aluerakenne. Saatavissa 2.11.2015: http://www.kunnat.net/test/yksikko/mli/kartat_ja_kuviot/tk/Sivut/default.aspx.
- Kuoppa, Jenni & Raine Mäntysalo (toim.) (2010). Kestävä yhdyskuntarakenne ja elinympäristö: Ympäristöklusterin neljännen ohjelmakauden tuloksia. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisu B 97.
- Kytö, Hannu & Monika Kral-Leszczynska (2013). Muuttoliikkeen voittajat ja häviäjät. Kunnallisalan kehittämissäätiön Tutkimusjulkaisu-sarjan julkaisu nro 76.
- Laasanen, Juhani (2008). Järvisseudun ja Kuusiokuntien alueen kylien vetovoimaisuus. Ruralia-instituutti, Raportteja 34.
- Lehtola, Ilkka (2013). Kotiovelta kuntakeskukseen: Asiointiliikenteen kehittäminen kyytitakuukokeiluna harvaan asutulla maaseudulla. Alue- ja kuntatutkimuskeskus Spatia, Raportteja 5/2013. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto.

- Lehtonen, Olli (2015). Paikkaperustaisen aluekehittämisen indeksi: Askelia kohti erilais-tavaa aluekehittämistä. *Yhteiskuntapolitiikka* 80: 1, 19–34.
- Luoto, Ilkka (2013). Paikan henki ja paikkaperustainen ajattelu. Teoksessa: *Oppiva alue, menestyvä alue: Juhlakirja professori Seija Virkkalan 60-vuotispäiväksi*, 81–91. Toim. Ilkka Luoto, Hannu Katajamäki & Niklas Lundström. *Acta Wasaensia. Aluetiede* 12. Vaasa: Vaasan yliopisto.
- Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä (2009). Maaseudun mahdollisuudet käyttöön! Saatavissa 2.11.2015: http://www.maaseutupolitiikka.fi/files/1653/YTR_linjapaperi_090211.pdf.
- Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä (2014). Mahdollisuuksien maaseutu – maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2014–2020. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Alueiden kehittäminen 9/2014.
- Mitchell, Clare J.A (2004). Making sense of counterurbanization. *Journal of Regional Studies*, 20: 1, 15–34.
- Moisio, Sami (2009). Suomen valtion aluerakenteen muuntautuminen: teoreettisia merkintöjä ja empiirisiä havaintoja. *Politiikka* 51: 3, 155–173.
- Nieminen, Elina (2015). Etelä-Pohjanmaan keskusverkkoselvitys. Saatavissa 2.11.2015: http://www.epliitto.fi/images/B_72_Etela-Pohjanmaan_keskusverkkoselvitys_2015.pdf.
- Nurmela, Juha & Ilmo Mäenpää (2014). Kasvihuonekaasuja yhtä lailla kaupunki- ja maaseututalouksista. Saatavissa 2.11.2015: <http://tietotrenditblogi.stat.fi/mag/admin/r/8/88/>.

- Ponnikas, Jouni, Olli Voutilainen, Sirpa Korhonen & Hanna-Mari Kuhmonen (2014). Maaseutukatsaus 2014. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Alueiden kehittäminen 2/2014.
- Pöntinen, Sami (2013). Honkarakenteen irtisanomiset täsmentyivät Alajärvellä. Saatavissa 2.11.2015: http://yle.fi/uutiset/honkarakenteen_irtisanomiset_tasmentyivat_alajarvella/6440858.
- Rannankylän kyläyhdistys (2015). Rannankylä. Saatavissa 2.11.2015: <http://www.rannankyla.fi/>.
- Rantanen, Manu, Ilkka Lehtola, Torsti Hyyryläinen & Mervi J. Hiltunen (2012). Palvelujen saavutettavuuden käsite ja ulottuvuudet. Teoksessa: Palvelujen saavutettavuus muutoksessa – Maaseudun vakituisten ja vapaa-ajan asukkaiden palveluympäristön kehityssuunnat ja uudet mahdollisuudet, 13–21. Toim. Antti Rehunen, Manu Rantanen, Ilkka Lehtola & Mervi J. Hiltunen. Ruralia-instituutti, Raportteja 88.
- Rehunen, Antti, Manu Rantanen, Ilkka Lehtola & Mervi J. Hiltunen (2012). Pohdinta ja johtopäätökset. Teoksessa: Palvelujen saavutettavuus muutoksessa – Maaseudun vakituisten ja vapaa-ajan asukkaiden palveluympäristön kehityssuunnat ja uudet mahdollisuudet, 106–113. Toim. Antti Rehunen, Manu Rantanen, Ilkka Lehtola & Mervi J. Hiltunen. Ruralia-instituutti, Raportteja 88.
- Rehunen, Antti & Satu Vesala (2012). Palvelujen ja palvelukeskittymien saavutettavuus. Teoksessa: Palvelujen saavutettavuus muutoksessa – Maaseudun vakituisten ja vapaa-ajan asukkaiden palveluympäristön kehityssuunnat ja uudet mahdollisuudet, 32–71. Toim. Antti Rehunen, Manu Rantanen, Ilkka Lehtola & Mervi J. Hiltunen. Ruralia-instituutti, Raportteja 88.

- Riukulehto, Sulevi (2012). Kokemuksellisen kotiseututeorian tarjoama viitekehys. Teoksessa: Kotiseutua kutomassa: Nurmonjokilaakson kotiseutukeskusteluiden dokumentointi, 5–6. Toim. Timo Suutari & Sulevi Riukulehto. Ruralia-instituutti, Raportteja 92.
- Rönkkö, Emilia (2015). Maaseudun kirkonkylien ja kulttuuriympäristöjen muutos 1970-luvun lopulta 2010-luvulle. Teoksessa: Suomalainen maaseututaajama muutos-paineessa: Suomalainen maaseututaajama 2010-luvulla -tutkimushankkeen lopuraportti, 20–33. Toim. Eeva Aarvevaara. Lahden ammattikorkeakoulu Oy:n julkaisusarja, osa 3.
- Sairinen, Rauno & Tuija Mononen (2010). Yhdyskuntarakenteen eheyttäminen maaseudulla. Teoksessa: ESPONin ytimessä ja ympärillä, 93–110. Toim. Timo Hirvonen & Kaisa Schmidt-Thomé. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B 100.
- Sihvonen, Jukka, Tuija Mononen & Rauno Sairinen (2013a). Kirkonkylien mahdollisuudet ja eheyttävä suunnittelu. Suomen ympäristö 11/2013. Helsinki: Ympäristöministeriö.
- Sihvonen, Jukka, Tuija Mononen & Rauno Sairinen (2013b). Paikallinen tilaus kirkonkylien eheyttävän suunnittelun edellytyksenä. *Alue ja Ympäristö* 42: 1, 49–62.
- Siivonen, Tommi (2011). Kuntasuunnittelu uhkaa hajarakentamisoikeutta. *Maaseudun tulevaisuus* 5.1.2011.
- Sireni, Maarit (2011). Kuntapoliitikot ja yhdyskuntarakenteen eheyttäminen: Muuttaako ilmastonmuutos alueidenkäyttöä maaseudulla? *Kunnallistieteellinen aikakauskirja* 11: 4, 355–373.
- Sireni, Maarit (2013). Tasa-arvotavoite ohjaa maaseudun maankäytön suunnittelua. *Maaseudun uusi aika* 1/2013, 30–43.

Sireni, Maarit (2015). Haja-asutus ei jaa mielipiteitä Itä-Suomessa. Saatavissa 2.11.2015: <http://www.yss.fi/journal/haja-asutus-ei-jaa-mielipiteita-ita-suomessa/>.

Sotarauta, Markku & Nina Mustikkamäki (2008). Evolutionaarisen muutoskäsityksen ja itseuudistumisen kapasiteetin haaste. Teoksessa: Innovaatioympäristön monet kasvot, 11–45. Toim. Markku Sotarauta & Nina Mustikkamäki. Tampere: Tampere University Press.

Suomen ympäristökeskus (2013). Autovyöhyke. Saatavissa 2.11.2015: http://www.ymparisto.fi/fi-fi/Elinymparisto_ja_kaavoitus/Yhdyskuntarakenne/Tietoa_yhdyskuntarakenteesta/Yhdyskuntarakenteen_vyohykkeet/Autovyohyke.

Suomen ympäristökeskus (2015a). Luokituksen maa-alat kunnittain. Saatavissa 2.11.2015: http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Elinymparisto_ja_kaavoitus/Yhdyskuntarakenne/Tietoa_yhdyskuntarakenteesta/Kaupunkimaaseutu_luokitus/Kartat_ja_tilastot.

Suomen ympäristökeskus (2015b). Yhdyskuntarakenteen vyöhykkeet. Saatavissa 2.11.2015: http://www.ymparisto.fi/fi-fi/Elinymparisto_ja_kaavoitus/Yhdyskuntarakenne/Tietoa_yhdyskuntarakenteesta/Yhdyskuntarakenteen_vyohykkeet.

Suoninen, Anne (2013). Alajärven Hoisko on Järviseutulainen kylä 2013. Järvisseudun Sanomat 17.4.2013.

Tilastokeskus (2015a). Työssäkäyntialueet 2015. Saatavissa 2.11.2015: <http://www.tilastokeskus.fi/meta/luokitukset/tyossakayntial/001-2015/index.html>.

Tilastokeskus (2015b). Väestö iän (1-v.) ja sukupuolen mukaan alueittain 1980–2014. StatFin-tietokanta. Saatavissa 2.11.2015: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__vrm__vaerak/050_vaerak_tau_104.px/?rxid=dd4d6547-7f73-4685-95ad-76a01465de8b.

- Tilastokeskus (2015c). Väestönmuutokset alueittain 1980–2014. StatFin-tietokanta. Saatavissa 2.11.2015: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__vrm__muutl/080_muutl_tau_203.px/?rxid=dd4d6547-7f73-4685-95ad-76a01465de8b.
- Turpeinen, Tuomas (2012). Kunnat ja paikallinen kehittäminen. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
- Vepsäläinen, Mia (2014). Paikallisuus maaseutupolitiikan ja maaseudun kehittämisen voimavarana. Maaseudun uusi aika 3/2014, 3–4.
- Vihinen, Hilikka, Kari Vesala & Leena Rantamäki-Lahtinen (2012). Maaseutu ja yhdyskuntarakenne. Saatavissa 2.11.2015: <http://www.sitra.fi/artikkelit/maaseutu/maaseutu-ja-yhdyskuntarakenne>.
- Virkkala, Seija (1999). Paikallinen kehittäminen naisnäkökulmasta – Kokemuksia Devote-projektista. Chydenius-instituutin selosteita ja katsauksia nro 40.
- VN (2008). Valtioneuvoston päätös valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden tarkastamisesta 13.11.2008.
- Väestörekisterikeskus (2015). Kuntien asukasluvut aakkosjärjestyksessä. Saatavissa 2.11.2015: <http://vrk.fi/default.aspx?docid=8868&site=3&id=0>.
- Woods, Michael (2005). Rural Geography: Processes, Responses and Experiences in Rural Restructuring. Lontoo: SAGE.
- YK (2014). World Urbanization Prospects: The 2014 Revision. Saatavissa 2.11.2015: <http://esa.un.org/unpd/wup/CD-ROM/>.
- Yläkemijoen aluelautakunta (2013). Aluelautakunta. Saatavissa 2.11.2015: <http://www.ylakemijoki.fi/index.php/alueen-palvelut/aluelautakunta>.

Ympäristöministeriö (2012). Kyläleiskaavoitus: Opas kaavoittajille, kunnille ja kylille. Suomen ympäristö 3/2012. Helsinki: Ympäristöministeriö.

Ympäristöministeriö (2014). Yhdyskuntarakenne. Saatavissa 2.11.2015: http://www.ymparisto.fi/fi-fi/Elinymparisto_ja_kaavoitus/Yhdyskuntarakenne.

LIITE 1. Teemahaastattelun runko kyläyhdistysten edustajille.

Kylien kehittäminen Alajärvellä

- Kuinka aktiivista kylätoimintaa on kylällänne?
  - o Miten se ilmenee?
  - o Mitä toimijoita kehittämistoimintaan osallistuu?
- Onko aktiivisuudessa tapahtunut muutoksia viime vuosina?
- Miten hyvin kylät otetaan huomioon paikallisessa aluekehittämisessä Alajärvellä?
- Miten paljon kylillä on resursseja haluamiensa hankkeiden toteuttamiseen?
- Miten kuvailisit Alajärven aluerakennetta, miten kylät sijoittuvat siihen liikenteellisesti ja hierarkkisesti?

Yhdyskuntarakenteen tiivistäminen

- Miten paljon koette kylällänne olevan mahdollisuuksia vaikuttaa yhdyskuntasuunniteluun?
- Onko Alajärvellä yhdyskuntarakenteen tiivistymistä?
- Onko Alajärvellä yhdyskuntarakenteen tiivistämistä?
  - o Jos kyllä, niin miten tämä näkyy kylässänne?
- Tulisiko yhdyskuntarakennetta tiivistää Alajärvellä? Miten?
- Uskotteko, että yhdyskuntarakennetta tullaan tiivistämään tulevaisuudessa?
  - o Jos kyllä, niin miten uskotte sen vaikuttavan kylänne tulevaisuuteen?
- Edistetäänkö kylällänne kestäväen kehityksen mukaista yhdyskuntasuunnittelua?
- Onko kylällänne käynnissä kestäväen kehitykseen liittyviä hankkeita?
- Tulisiko maaseutua ylipäätään kehittää jatkossakin?

LIITE 2. Teemahaastattelun runko kaupungin edustajille.

Kylien kehittäminen Alajärvellä

- Miten tärkeinä kehittämiskohteina kyliä pidetään Alajärvellä?
- Kuinka kylien eri toimijoita on osallistettu paikalliseen kehittämiseen?
- Miten kaupunki tukee kyliä niiden omassa kehittämistyössä?
- Miten paljon kylillä on resursseja haluamiensa hankkeiden toteuttamiseen?
- Miten kuvailisit Alajärven aluerakennetta, miten kylät sijoittuvat siihen liikenteellisesti ja hierarkkisesti?

Yhdyskuntarakenteen tiivistäminen Alajärvellä

- Miten paljon kylät voivat vaikuttaa paikalliseen yhdyskuntasuunnitteluun?
- Onko Alajärvellä yhdyskuntarakenteen tiivistymistä?
- Onko Alajärvellä yhdyskuntarakenteen tiivistämistä?
  - o Jos kyllä, miten käytännössä toteutettu?
- Tulisiko yhdyskuntarakennetta tiivistää? Miten?
- Uskotteko, että yhdyskuntarakennetta tullaan tiivistämään tulevaisuudessa?
  - o Jos kyllä, niin miten uskotte sen vaikuttavan kylänne tulevaisuuteen?
- Edistetäänkö Alajärvellä kestäväen kehityksen mukaista yhdyskuntasuunnittelua?
- Onko Alajärvellä käynnissä kestäväen kehitykseen liittyviä hankkeita?
- Tulisiko maaseutua ylipäätään kehittää jatkossakin?